

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**METODY A CÍLE PRÁCE
SE SLOVNÍMI DRUHY
NA 1. STUPNI
ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

OF PRIMARY SCHOOL

Knihovna JU-PF

3115178492

Autor: Kateřina Plešáková

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Milan David

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIAN IN ČESKÉ BUDEJOVICE
COLLEGE OF EDUCATION
DEPARTMENT OF CZECH LANGUAGE AND LITERATURE

**METHODS AND OBJECTIVES
OF WORK WITH PARTS
OF SPEECH
ON THE FIRST LEVEL
OF PRIMARY SCHOOL**

Author: Kateřina Plešáková

Field of study: Teaching at infant schools

Superintendant of the thesis: Mgr. Milan David

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá problematikou slovních druhů na 1. stupni základních škol.

První část se věnuje teoretickému zpracování daného tématu.

Druhá část se zabývá metodikou výuky slovních druhů na prvním stupni základních škol.

Třetí část je věnována rozboru souborů učebnic českého jazyka pro 2. – 5. ročník od tří nakladatelství (Alter, Nová škola, SPN, a.s.).

Čtvrtá část je zaměřena na výzkum znalostí slovních druhů ve 3., 4. a 5. ročnících v konkrétních základních školách.

ANNOTATION

This thesis treats the challenge of the topic Parts of speech on the first level of primary school.

The first part is dedicated to theory concerning the given topic.

The second part deals with methodology of teaching the parts of speech on the first level of primary school.

The third part is reserved for analysis of sets of the Czech language textbooks for the second to the fifth grade from the following publishers: Alter, Nová škola, SPN, a.s.

The fourth part focuses on a research of knowledge of the parts of speech in the 3rd, 4th and 5th grades in particular primary schools.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Milanu Davidovi za odborný dohled a poskytnutí cenných rad při zpracování diplomové práce.

Poděkování patří také paním učitelkám a žákům základních škol za vstřícnou spolupráci při realizaci výzkumu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných v tištěné podobě práce, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Turovka 30. 3. 2008

.....*Bláhová*.....

OBSAH

<u>I. ÚVOD</u>	11
<u>II. TVAROSLOVÍ (MORFOLOGIE)</u>	12
1. MORF A MORFÉM	12
1.1. Slovní tvar	12
1.1.1. Tvarotvorný základ a tvarotvorný formant	12
1.2. Typy morfů	12
1.3. Kmen	13
2. FORMÁLNÍ MORFOLOGIE	13
3. FUNKČNÍ MORFOLOGIE	13
3.1. Gramatické kategorie vyššího řádu	13
3.1.1. Kritérium formální	14
3.1.2. Kritérium obsahově- sémantické	14
3.1.3. Kritérium syntaktickofunkční	14
3.1.4. Slovní druhy	15
3.1.4.1. Hranice mezi slovními druhy	15
3.2. Gramatické kategorie nižšího řádu	15
3.2.1. Gramatické kategorie jmenné	15
3.2.1.1. Gramatická kategorie pádu	16
3.2.1.2. Gramatická kategorie čísla	16
3.2.1.3. Gramatická kategorie rodu	17
3.2.1.4. Gramatická kategorie životnosti	17
3.2.2. Gramatické kategorie slovesné	17
3.2.2.1. Gramatická kategorie osoby	17
3.2.2.2. Gramatická kategorie čísla	17
3.2.2.3. Gramatická kategorie způsobu	17
3.2.2.4. Gramatická kategorie času	18
3.2.2.5. Gramatická kategorie rodu	18
3.2.2.6. Gramatická kategorie vidu	19
3.3. Typy skloňování	19
4. SUBSTANTIVA (PODSTATNÁ JMÉNA)	19

4.1. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	20
4.1.1. Gramatická kategorie čísla	20
4.1.2. Gramatická kategorie rodu	20
4.1.3. Gramatická kategorie životnosti	21
4.2. Tvarová soustava substantiv obecných- domácích a začlenitelných přejatých	22
4.2.1. Maskulina životná.....	22
4.2.2. Maskulina neživotná	23
4.2.3. Feminina	24
4.2.4. Neutra	24
4.3. Tvarová soustava vlastních jmen	25
4.3.1. Skloňování vlastních jmen neživých objektů	26
4.3.2. Skloňování vlastních jmen živých bytostí, zejména jmen osobních	26
5. ADJEKTIVA (PŘÍDAVNÁ JMÉNA)	26
5.1. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	27
5.1.1. Rod, číslo a pád adjektiv	27
5.1.2. Stupňování přídavných jmen	27
5.2. Tvarová soustava adjektiv	27
5.2.1. Základní adjektivní deklinace	28
5.2.2. Krátké (jmenné) tvary adjektiv	29
5.2.3. Adjektiva přivlastňovací	29
6. PRONOMINA (ZÁJMENA)	30
6.1. Dělení zájmen	31
6.2. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	31
6.3. Tvarová soustava zájmen	32
6.3.1. Deklinace zájmen bezrodých	32
6.3.2. Zájmenná deklinace rodových zájmen	32
6.3.3. Adjektivní deklinace rodových zájmen	33
7. NUMERALIA (ČÍSLOVKY)	33
7.1. Dělení číslovek	33
7.2. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	34
7.3. Tvarová soustava číslovek	34
7.3.1. Substantivní deklinace u číslovek	34

7.3.2. Adjektivní deklinace u číslovek	35
7.3.3. Zájmenná deklinace u číslovek	35
7.3.4. Nesklonné číslovky	35
7.4. Kombinované číslovkové výrazy	35
8. VERBA (SLOVESA)	35
8.1. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů	36
8.1.1. Mluvnické kategorie osoby a čísla	36
8.1.2. Mluvnická kategorie času	36
8.2. Tvarová soustava sloves	37
8.2.1. Slovesné tvary určité a neurčité	37
8.2.2. Slovesné tvary jednoduché a složené.....	37
8.2.3. Slovesné tvary tvořené z kmene přítomného a z kmene minulého	38
8.2.3.1. Třídění sloves.....	38
8.2.4. Tvoření jednotlivých slovesných tvarů	39
8.2.4.1. Indikativ prézenta aktiva a indikativ futura aktiva	39
8.2.4.2. Rozkazovací způsob (imperativ)	39
8.2.4.3. Přechodník (transgresiv) přítomný a minulý	40
8.2.4.4. Infinitiv (neurčitek)	40
8.2.4.5. Příčestí činné (participium aktivní)	41
8.2.4.6. Příčestí trpné (participium pasivní)	41
8.2.4.7. Oznamovací způsob minulého času (indikativ préteria)	41
8.2.4.8. Podmiňovací způsob (kondicionál)	41
8.2.4.9. Oznamovací způsob budoucího času (indikativ futura) nedokonavých sloves	42
8.2.4.10. Trpný rod (pasivum)	42
8.3. Popis konjugačních typů	43
8.3.1. První třída slovesná	43
8.3.2. Druhá třída slovesná	43
8.3.3. Třetí třída slovesná	44
8.3.4. Čtvrtá třída slovesná	44
8.3.5. Pátá třída slovesná	44
8.3.6. Slovesa izolovaná	44

9. ADVERBIA (PŘÍSLOVCE)	44
9.1. Třídění příslovcí	45
10. PREPOZICE (PŘEDLOŽKY)	45
10.1. Klasifikace předložek	45
11. KONJUNKCE (SPOJKY)	46
11.1. Typy vztahů vyjadřovaných spojkami	46
12. PARTIKULE (ČÁSTICE)	47
12.1. Klasifikace částic	47
13. INTERJEKCE (CITOSLOVCE)	47
13.1. Klasifikace citoslovcí	48
<u>III. METODIKA OSVOJOVÁNÍ TVAROSLOVNÉHO UČIVA</u>	
<u>NA PRVNÍM STUPNI</u>	49
<u>IV. PROBLEMATIKA SLOVNÍCH DRUHŮ V UČEBNICÍCH</u>	
<u>ČESKÉHO JAZYKA PRO PRVNÍ STUPEŇ</u>	55
1. Učebnice nakladatelství Alter	56
2. Učebnice nakladatelství Nová škola	71
3. Učebnice nakladatelství SPN, a.s.	87
<u>V. VÝZKUMNÁ ČÁST</u>	104
1. Třídy, v nichž byl prováděn výzkum	105
2. Cvičení určená pro jednotlivé ročníky	108
3. Úspěšnost řešení úkolů žáky	115
4. Srovnání prací jednotlivých tříd	152
5. ZŠ Horní Dubenky	168
<u>VI. ZÁVĚR</u>	177
<u>VII. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY</u>	178
<u>VIII. PŘÍLOHA</u>	180

I. ÚVOD

Současná doba vyžaduje vzdělané a kultivované lidi. Znalost mateřského jazyka je jednou z nejdůležitějších složek lidského vzdělání. V našem případě se jedná o jazyk český. Jde nám o vzdělání jak v oblasti jazykové, tak v oblasti literární, neopomenutelná je kultura řeči.

S výukou českého jazyka se setkáváme ve všech ročnících základní školy, taktéž pak po celou dobu středoškolského studia.

Diplomová práce je zaměřena na učivo o slovních druzích na prvním stupni základní školy. Jedná se o učivo důležité. V hodinách českého jazyka je mu věnováno poměrně dost času. První seznámení se slovními druhy probíhá ve druhém ročníku, pokračuje celým prvním stupněm až do ročníků druhého stupně. Učivo je postupně rozšiřováno a vědomosti žáků se prohlubují.

Cílem této práce je zjistit, do jaké míry mají žáci v jednotlivých ročnících dané učivo osvojené. Pro zjištění jsem sestavila soubory cvičení týkající se slovních druhů pro 3., 4. a 5. ročník. Cvičení jsou tvořena pomocí učebnic vždy o rok nižšího ročníku. Předpokladem tedy je, že by žákům neměla dělat problémy.

První část je věnována teorii, která je zaměřena na slovní druhy z odborného hlediska.

Ve druhé části je nastíněna metodika výuky slovních druhů na prvním stupni základní školy.

Třetí část se zabývá učebnicemi používanými ve výuce českého jazyka na prvním stupni. K rozboru jsem zvolila soubory učebnic pro 2. – 5. ročník od nakladatelství Alter, Nová škola a SPN, a.s. V současné době je na trhu velké množství učebnic od celé řady nakladatelství. Je proto velice důležité věnovat velkou pozornost výběru učebnic pro vlastní výuku.

Čtvrtou část tvoří rozbor již zmíněného výzkumu, jehož cvičení jsem předložila k vypracování žákům ve třech základních školách.

II. TVAROSLOVÍ (MORFOLOGIE)

Tvarosloví neboli morfologie je nauka o slovních druzích, o jejich tvarech, o fungování tvarů slov ve větě, o významech tvarů slov. Je jednou ze čtyř základních jazykovědných disciplín.

1. MORF A MORFÉM

Základní jednotkou morfologického plánu tvoří morf / morfém.

„**Morf** je nejmenší nesamostatná jednotka textu (promluvy), která nese význam. **Morfém** je jednotkou roviny abstraktního jazykového systému (langue) a je charakterizován souhrnem svých významových rysů nebo funkcí (lexikálních nebo gramatických).“ (1)

1.1. Slovní tvar

Slovní tvar je základní tvaroslovnou jednotkou. Můžeme ho rozdělit na jednotlivé morfy. Například tvar *učitelem* můžeme rozdělit na morfy *uč-i-te-lem*.

Slovní tvar můžeme dělit na dvě části: **tvarotvorný základ** a **tvarotvorný formant**.

1.1.1. Tvarotvorný základ a tvarotvorný formant

Tvarotvorný základ je ta část slova, která se při ohýbání slova nemění. **Tvarotvorný formant** je zbývající část. Právě ta část, která se u jednotlivých tvarů obměňuje (např. ve tvarech *učitel-em*, *učitel-i*, *učitel-é* je tvarotvorným základem část *učitel-* a tvarotvornými formanty jsou koncovky *-em*, *-i*, *-é*).

Se strukturou tvarotvorný základ + tvarotvorný formant je nutné počítat u všech tvarů, tedy i u těch, kde je formant formálně nevyjádřený. Zavádí se proto pojem **nulový formant** (např. nulová koncovka).

1.2. Typy morfů

„Podle toho, jaký význam vyjadřují, můžeme morfy dělit do dvou skupin. Morfy, které vyjadřují lexikální význam slova, jsou **kořeny** (ve školské praxi se

užívalo i termínu slovní základ), morfy, které nesou významy gramatické nebo slovtvorné, se souhrnně nazývají **afixy**“ (2) Afixy se dále dělí podle toho, na kterém místě ve slově se vyskytují, na **prefixy** (předpony), **suffixy** (přípony), **infixy**, **interfixy**, **cirkumfixy** a **postfixy**.

1.3. Kmen

Kmen je ta část slovního tvaru, na jejímž konci stojí kmenotvorná přípona, k níž se připojují koncovky. Můžeme v podstatě říci, že kmen se shoduje s tvaroslovným základem; o tvarotvorném základu však hovoříme i tehdy, když jeho součástí není kmenotvorná přípona. Kmen je tedy jednou z možných podob tvarotvorného základu.

2. FORMÁLNÍ MORFOLOGIE

Formální tvarosloví zkoumá hotový produkt (tvar slova) z hlediska jeho morfemické struktury. Zkoumá také proces tvoření tvarů a stanoví pravidla (vytváří modely) pro tvoření daného tvaru u určité třídy slov s podobnými vlastnostmi.

3. FUNKČNÍ MORFOLOGIE

„Funkční morfologie se zabývá fungováním tvarů slov ve větě a zároveň jejich fungováním v systému, tedy mluvnickými významy slov a jejich vzájemnými vztahy v morfologickém plánu jazyka. Mluvnické významy (gramatické kategorie) jsou na rozdíl od významů lexikálních značně abstraktní.“ (3)

3.1. Gramatické kategorie vyššího řádu

Slova české slovní zásoby lze rozčlenit do skupin podle určitých společných rysů. Podle rysů formálních, obsahově- sémantických a syntaktickofunkčních.

(1) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 84

(2) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 84

3.1.1. Kritérium formální

Formální kritérium slova třídí nejprve podle toho, zda při svém užití ve výpovědi mění tvar (slova flexivní, ohebná), nebo zůstávají ve větě beze změny (slova neflexivní, neohebná).

Flexivní slova je pak možno rozdělit podle typu flexe na ta, která se skloňují (vyjadřují mluvnické významy pádu, čísla a rodu v rámci deklinace), a ta, která se časují (vyjadřují mluvnické významy osoby, čísla, způsobu, času, slovesného rodu a vidu a rámci konjugace).

3.1.2. Kritérium obsahově - sémantické

„Okolní svět chápeme v určitých pojmových kategoriích, kterým v jazyce odpovídají určité skupiny slov. Jevy skutečnosti, pojímané jako samostatná, zřetelně vydělená a samostatná fakta jsou řazena do pojmové kategorie substantí, v jazyce jim odpovídá slovní druh substantiva. Substance mohou být blíže specifikovány statickými nebo dynamickými příznaky. Statickým, v čase neprobíhajícím příznakům substantí (vlastnostem) odpovídají v jazyce adjektiva, dynamickým, v čase probíhajícím příznakům substantí odpovídá v jazyce slovní druh slovesa. Rovněž příznaky mohou být dále specifikovány jiným příznakem; tomuto příznaku příznaků odpovídá v jazyce slovní druh adverbia. Tyto čtyři základní slovní druhy mohou být podle obsahově- sémantického kritéria doplněny ještě číslovkami, které se vydělují na základě společného číselného základu.“ (4)

3.1.3. Kritérium syntaktickofunkční

Syntaktickofunkční kritérium sleduje, jak jednotlivá slova fungují v syntaktických strukturách, jak se podílejí na výstavbě věty. Vedle slovních druhů, které slouží k vyjádření větných členů, lze podle tohoto kritéria vyčlenit i slovní druhy, které se podílejí na vyjádření syntaktických vztahů mezi větnými členy nebo

(3) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 89

(4) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 90

větami (spojky), formulují větu z hlediska vztahu mluvčího ke sdělované výpovědi (částice), fungují jako prostředky anafory a deixe (odkazování a ukazování) v rámci textu i ve vztahu ke skutečnosti (zájmena) atd.

3.1.4. Slovní druhy

„Tradičně se vyděluje deset slovních druhů, které lze rozdělit podle jejich společných rysů do tří skupin.

Základní slovní druhy tvoří podstatná jména (substantiva), přídavná jména (adjektiva), slovesa (verba) a příslovce (adverbia). Tyto slovní druhy se vyznačují plným lexikálním významem a ve větě fungují jako větné členy základových větných struktur.

Nástavbové slovní druhy zájmena (pronomina), číslovky (numeralia) a citoslovce (interjekce) svými funkcemi ve větě napodobují slovní druhy základní.

Zbývající slovní druhy předložky (prepozice), spojky (konjunkce) a částice (partikule), tvoří skupinu slovních druhů nesamostatných, jejichž význam se specifikuje až při užití ve větě (tradičně vymežovaná slova synsémantická).“ (5)

3.1.4.1. Hranice mezi slovními druhy

Mezi slovními druhy nejsou vždy zřetelné hranice a ani nemohou být, protože jednotlivá kritéria se kříží. Slova tedy někdy přecházejí z jednoho slovního druhu ke druhému.

3.2. Gramatické kategorie nižšího řádu

Gramatické kategorie nižšího řádu zahrnují mluvnické významy, které jsou schopny vyjádřit jednotlivé ohebné slovní druhy.

3.2.1. Gramatické kategorie jmenné

Jména (substantiva, adjektiva, zájmena a ohebné číslovky) jsou schopna svými tvary vyjádřit pád, číslo a jmenný rod, případně životnost. Tyto kategorie jsou vlastními mluvnickými významy pouze u podstatných jmen, u ostatních jmen vyplývají

(5) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

z jejich shody se substantivem.

3.2.1.1. Gramatická kategorie pádu

Pádem vyjadřujeme vztah substantiva ke slovesu a k ostatním substantivům ve větě. Čeština má sedm pádů - nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokál a instrumentál.

Výše uvedenou definici nespĺňuje vokativ; nevyjadřuje totiž vztah k ostatním složkám věty, ale stojí mimo danou větu jako samostatná bezpodmětná věta vokativní. Vyjadřuje oslovení adresáta, má tedy vztah přímo ke komunikaci (*Karle, přepni to.*).

Nominativ je hlavně pádem podmětu (*otec pracuje*). Dále se objevuje ve jmenné části přísudku (*otec je dobrák*), shodném přívlastku, nebo přísudku, který se shoduje s podmětem (*T. G. Masaryk, první prezident Československa*), nebo v takzvaném doplňku (*pracuje jako topič*).

Genitiv je převážně pádem neshodného přívlastku (*sbírka básní*).

Dativ je pádem předmětu (*sloužit vlasti*).

Akuzativ vyjadřuje přímý objekt děje u přechodných sloves (*psal knihu*).

Lokál je zejména pádem příslovečného určení (*mít oběd na stole*).

Instrumentál plní častěji funkci adverbiální (*stál před domem*).

3.2.1.2. Gramatická kategorie čísla

Kategorie čísla má vztah ke konkrétní realitě. Odráží protiklad: jednota a nejednota (singularita a pluralita). V současné češtině tedy užíváme jednotné a množné číslo (singulár a plurál).

„Singulár v obecném významu neoznačuje jednota, ale jeho význam lze charakterizovat tak, že neoznačuje mnohost, je tedy v protikladu- singulár- plurál členem bezpříznakovým. Plurál primárně označuje mnohost předmětů, jakékoli množství větší než jeden.“ (6)

(6) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 94

3.2.1.3. Gramatická kategorie rodu

Gramatická kategorie rodu je členěna do tří skupin. Rozlišuje rod mužský (maskulinum), rod ženský (femininum) a rod střední (neutrum). U většiny podstatných jmen je přiřazení ke jmennému rodu čistě formální záležitostí (podle zakončení), jen u názvů osob a některých názvů zvířat (tedy u některých názvů živých bytostí) odpovídá jejich rod gramatický rodu přirozenému.

3.2.1.4. Gramatická kategorie životnosti

U životných jmen se shoduje tvar 2. p. j. č. se 4. p. j. č., u neživotných 1. p. j. č. se 4. p. j. č. Jako rozlišující znak tedy slouží hlavně tvar 4. pádu. Některá mužská jména, která označují biologicky živé jevy, jsou neživotná, a naopak jména označující jevy biologicky neživé jsou mluvnicky životná.

3.2.2. Gramatické kategorie slovesné

Slovesa vyjadřují svými tvary mluvnické významy osoby, čísla, způsobu, času, slovesného rodu a vidu.

3.2.2.1. Gramatická kategorie osoby

Slovesná osoba je kategorií kongruenční shodovou (kongruenční). Ta vyjadřuje syntagmatické spojení subjektu a určitého slovesného tvaru (verba finita) v predikátu. Zároveň postihuje vztah k účastníkům komunikace. Je-li sloveso v tvaru 1. osoby, znamená to, že v pozici subjektu je označení mluvčího. Pokud je sloveso v tvaru 2. osoby, je v pozici podmětu označení adresáta. Tvar 3. osoby vyjadřuje, že v pozici podmětu není ani označení mluvčího, ani označení adresáta.

3.2.2.2. Gramatická kategorie čísla

Slovesná kategorie čísla je kategorií výrazně shodovou. Neoznačuje jednotnost nebo mnohost dějů, ale je prostředkem vyjádření shody s kvantitativní charakteristikou nositele děje.

3.2.2.3. Gramatická kategorie způsobu

Slovesný způsob je kategorie, odrážející hlavně vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti. Sloveso v oznamovacím způsobu (indikativu) naznačuje, že mluvčí

pojímá sdělovaný děj jako reálný, skutečnost pouze konstatuje. Slovesem v rozkazovacím způsobu (imperativu) naznačuje mluvčí apel, požadavek, aby byl děj uskutečněn Slovesem v podmiňovacím způsobu (kondicionálu) vyjadřuje, že děj je uskutečnitelný za jistých podmínek, platnost děje chápána jako hypotetická.

3.2.2.4. Gramatická kategorie času

Kategorie času je kategorií, která má komunikativní funkci, aktualizuje výpověď vzhledem k obecnému časovému rozpětí na ose minulost- přítomnost- budoucnost. Děj, který probíhá v okamžiku promluvy, je vyjádřen přítomným časem (prézentem). Děj probíhající před okamžikem promluvy je vyjádřen minulým časem (préteritem). Zakončení děje, které proběhne po okamžiku promluvy vyjadřováno budoucím časem (futurem).

„Vedle možnosti vyjádřit časové zařazení děje vzhledem k okamžiku promluvy má čeština i možnost vyjádřit relativní časové vztahy, tedy vztahy mezi dvěma ději v jedné větě. Jako morfologický prostředek k tomu slouží formy přechodníků. Přechodník přítomný vyjadřuje děj, který probíhá současně s dějem vyjádřeným slovesem v tvaru verba finita *Jda do práce zpíval si*, přechodník minulý pak vyjadřuje děj, který proběhl před dějem vyjádřeným určitým slovesným tvarem *Napsav dopis zanesl ho na poštu.*“ (7)

3.2.2.5. Gramatická kategorie rodu

„Jde především o to, zda je činitel děje (příp. nositel děje nebo stavu) vyjádřen subjektem věty (diatexe primární, základní), nebo zda je z pozice subjektu odsunut (diatexe sekundární, odvozená). Jedním z prostředků signalizace sekundární diatexe je užití slovesného tvaru pasivního (tvaru trpného rodu). Aktivum (činný rod) je kategorie bezpříznaková, nevypovídá nic o deagentizaci věty a lze jej užít i v případech, kdy agens ve větě vyjádřen není (Hlásili to v rozhlase.).“ (8)

(7) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 97

(8) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 97

3.2.2.6. Gramatická kategorie vidu

Vyjadřuje průběh slovesného děje jako časově neohraničený, neomezený jakýmkoli bodem na časové ose (sloveso nedokonavé, imperfektivum). Nebo jako děj, který je ve svém průběhu uzavřený nebo směřuje ke svému ukončení (sloveso dokonavé, perfektivum).

3.3. Typy skloňování

„Substantiva, adjektiva, zájmena a číslovky jsou slova ohebná, která se skloňují. V každém pádě mají koncovku označující pád a číslo, jsou to koncovky pádové. Podle způsobu, kterým se jména skloňují, tj. podle druhu, povahy pádových koncovek, rozlišujeme tři základní typy skloňování: a) skloňování jmenné/substantivní; b) skloňování zájmenné/pronominální; c) skloňování složené/adjektivní.“ (9)

Skloňování jmenné (substantivní) mají zejména podstatná jména, některé základní a řadové číslovky (*sto, milion, půl pátá*). Přídavná jména mají jen jednotlivé tvary jmenné (*rád, smuten, bosa*) a některé tvary přivlastňovací (*otcův, otcova*). Jmenné jsou též slovesné tvary přičestí činného a trpného (*viděl, psán*).

Skloňování zájmenné (pronominální) má převážná část zájmen (*ten, náš*) a číslovka *jeden*.

Skloňování složené (adjektivní) mají hlavně přídavná jména, ojediněle podstatná jména (*Jiří, paní*), některá zájmena (*jaký, který, čím*), některé druhy číslovek – řadové (*první, šestý*), násobné (*dvojnásobný*), druhové (*dvojí, paterý*) a adjektiva slovesná (*jednající, objednaný, vykonavší*).

4. SUBSTANTIVA (PODSTATNÁ JMÉNA)

„Substantiva jsou slova, která označují jevy skutečnosti jako samostatná, zřetelně vydělená a vyhraněná fakta. Označují osoby, zvířata, věci a jako substance pojaté vlastnosti a děje.“ (10)

(9) Havlová, I., Štěrbová L., Schneiderová, E.: Český jazyk A pro studující učitelství 1. stupně ZŠ a SpPg (fonetika, morfolgie, lexikologie), Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 1999, s. 43

„Substantiva ve svých primárních funkcích obsazují pozice subjektu a objektu, ve funkcích sekundárních mohou být jakýmkoli jiným větným členem. Z formálního hlediska patří substantiva k ohebným slovním druhům, mluvnické významy vyjadřují prostřednictvím skloňování (deklinace).“ (11)

4.1. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů

4.1.1. Gramatická kategorie čísla

Většina podstatných jmen protiklad singuláru a plurálu rozlišuje dvojím souborem tvarů. Existují ale skupiny jmen, které mají jen tvary singulárové (singularia tantum), nebo jen tvary plurálové (pluralia tantum - jména pomnožná). K singulariím tantum řadíme jména abstraktní (názvy vlastností a dějů - *smích, spánek, zeleň*), jména látková (*voda, mouka, prach*), jména hromadná (*kamení, stromoví*) a některá vlastní jména (*Praha, Sněžka*).

Pluralia tantum označují jednotliviny, tak i soubory jednotlivin. Množství v nich vyjadřujeme druhovými číslovkami (*dvoje dveře*). Dělíme je do několika významových skupin: názvy částí těla (*ústa, játra*), názvy oděvů (*plavky, šaty*), názvy nemocí (*spalničky, neštovice*), názvy nástrojů a zařízení (*dveře, kleště*), názvy svátků, významných událostí, časových úseků (*Vánoce, prázdniny*), zeměpisné názvy (*Tatry, tropy*), některá jména látková (*kvasnice, povidla*), názvy písemností (*anály, noviny*), názvy her (*taroky, kuželky*), některá konkrétní se společným rysem soubornosti (*peníze, realie*).

4.1.2. Gramatická kategorie rodu

U některých substantiv není jejich zakončení v N (nominativu) a G (genitivu) dostačující pro zařazení k rodu. Tato substantiva kolísají mezi dvěma rody, a tím i mezi dvěma deklinačními typy.

(10) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 99

(11) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 99

Některá podstatná jména zakončená v Nsg. nulovou koncovkou a v Gsg. koncovkou –e mohou být řazena ke vzoru mužského rodu stroj i ke vzoru ženského rodu píseň (*hřídél, kyčel, svízel; trolej, spoj; rez; Aš; prestiž, trnož*).

U některých substantiv, které označují osoby, dochází vlivem zakončení ke kolizi mezi mluvnickým rodem a rodem přirozeným (*kníže, hrabě*).

Některé expresivní názvy osob a domácká jména mají shodný tvar v Nsg. pro maskulinum i femininum. Rodové rozlišení je zřetelné v dvojím souboru tvarů v dalších pádech a při syntaktické shodě (*popleta, nešika, naivka, Zdena*).

U některých podstatných jmen se liší rodové zařazení v sg. a pl.: oko, ucho, dítě (n.)- oči, uši, děti (fem.).

Dvojí rod mají také substantiva, která byla původně nesklonná, a dnes se skloňují (*interview, revue*).

Některá substantiva jsou řazena k dvojímu rodu podle dvojí možné podoby v Nsg.: *brambor- brambora, fazol- fazole, prostor- prostora*.

4.1.3. Gramatická kategorie životnosti

Některá substantiva, která označují neživé jevy, mohou mít vedle skloňování podle vzoru neživotného také tvary životné.

Činitelskými příponami –tel, –ec se tvoří převážně názvy živých bytostí, proto se u názvů jako jmenovatel, dělitel, dělenec, ledoborec objevuje vedle náležitého skloňování neživotného i soubor tvarů životných.

Ke kolísání životnosti dochází rovněž při přenesení názvu živé bytosti na neživé předměty (jde zejména o názvy hraček - *maňásci/ky*, názvy planet - *obletět Jupiter/a* a názvy dopravních prostředků - *koupil si pionýr/a*).

Podstatná jména mohou rovněž kolísat v kategorii životnosti při významové souvislosti názvů neživých jevů s pojmenováním živých bytostí (*slaneček, sled, mikrob, bacil; najít hřiba; tancovat šlapáka; dát si panáka; plavat kraula; nosit kulicha*).

Činitelská a konatelská jména s příponami –č, –or, –ér mohou být homonymní s názvy prostředků (*nosiči kufrů na nádraží- nosiče lyží na automobilu*).

Hromadné názvy živých bytostí jsou brány jako neživotné (*lid, dav, skot*).

4.2. Tvarová soustava substantiv obecných- domácích a začlenitelných přejatých

4.2.1. Maskulina životná

Životná podstatná jména mužského rodu lze podle zakončení v Nsg. a Gsg. přiřadit ke čtyřem vzorovým paradigmátům substantivní deklinace (skloňování) a ke dvěma paradigmátům deklinace adjektivní.

Přehled substantivní deklinace životných maskulin:

	<u>pán (soused, dělník)</u>	<u>muž (učitel, lovec)</u>
sg. N	-Ø	-Ø
G, A	-a	-e
D, L	-u/-ovi	-i/-ovi
V	-e, -u	-i, -e
I	-em	-em

pl. N, V	-i, -ové, -é -i/-ové, -é/-i	-i, -ové, -é -i/-ové
G	-ů	-ů
D	-ům	-ům
A	-y	-e
L	-ech, -ích	-ích
I	-y	-i

	<u>předseda (husita, rikša, sluha)</u>	<u>soudce</u>
sg. N	-a	-e
G	-y(i)	-e
D, L	-ovi	-i/-ovi
A	-u	-e
V	-o	-e
I	-ou	-em

pl. N, V	-ové, -ové/-i, -é/-i	-i, -i/-ové
G	-ů	-ů
D	-ům	-ům
A	-y(i)	-e
L	-ech, -ích	-ích
I	-y(i)	-i

Adjektivní typ u životných podstatných jmen má vzory hajný (tvrdý vzor) a průvodčí (měkký vzor). Tyto vzory se ve své tvarové soustavě vůbec neliší od vzorů adjektivního skloňování u adjektiv (mladý, jarní).

4.2.2. Maskulina neživotná

Neživotná podstatná jména rodu mužského se skloňují podle dvou typů substantivní deklinace (tvrdý vzor hrad, měkký vzor stroj).

	hrad	stroj
sg. N, A	-∅	-∅
G	-u, -a, -u/-a	-e
D	-u	-i
V	-e, -u	-i
L	-u, ě(e), -u/-ě(e)	-i
I	-em	-em

pl. N, A, V	-y	-e
G	-ů	-ů
D	-ům	-ům
L	-ech, -ích -ech/-ích, -ích/-ách	-ích
I	-y	-i

4.2.3. Feminina

Podstatná jména ženského rodu se člení podle zakončení v Nsg. a Gsg ke čtyřem vzorovým paradigmatům substantivní deklinace a ke dvěma typům deklinace adjektivní.

Feminina s koncovkou -a v Nsg. se skloňují podle tvrdého typu žena, substantiva s koncovkou -e podle měkkého typu růže. Dva typy feminin mají v Nsg. koncovku nulovou, proto se k deklinačnímu typu přiřazují až podle koncovky Gsg. Jména, která mají v Gsg. koncovku -e, se skloňují podle vzoru píseň, jména s genitivní koncovkou -i řadíme ke vzoru kost.

	žena	růže (ulice)	píseň	kost
sg. N	-a	-ě(e)	-∅	-∅
G	-y(i)	-ě(e)	-e	-i
D, L	-ě(e)	-i	-i	-i
A	-u	-i	-∅	-∅
V	-o	-ě(e)	-∅	-∅
I	-ou	-í	-í	-í
pl. N, A, V	-y(i)	-ě(e)	-e	-i
G	-∅	-í, -∅, -í/-∅	-í	-í
D	-ám	-ím	-ím	-em
L	-ách	-ích	-ích	-ech
I	-ami	-ě(e)mi	-emi	-mi

4.2.4. Neutra

Substantiva středního rodu se zařazují podle zakončení ke třem substantivním typům deklinace. K jednomu smíšenému substantivnímu typu a ke dvěma typům deklinace adjektivní. Neutra zakončená v Nsg. na -o skloňujeme podle tvrdého typu město, substantiva zakončená v Nsg. na -e tvoří tvary podle typu moře. Substantiva se zakončením Nsg. na -í mají deklinaci jako typ stavení. Ke smíšenému typu kuře jsou řazena jména, která během deklinace rozšiřují svůj tvarotvorný základ o kmenotvornou příponu -et/-at- (případně -en-).

	město	moře	kuře	stavení
sg. N, A, V	-o	-e	-e	-í
G	-a	-e	-ě(e)t-e	-í
D	-u	-i	-ě(e)t-i	-í
L	-u, -ě(e) - u, -ě(e)	-i	-ě(e)t-i	-í
I	-em	-em	-ě(e)t-em	-ím
pl. N, A, V	-a	-e	-at-a	-í
G	-Ø	-í, -Ø	-at-Ø	-í
D	-ům	-ím	-at-ům	-ím
L	-ech, -ách -ách/-ích	-ích	-at-ech	-ích
I	-y(i)	-i	-at-y	-ími

4.3. Tvarová soustava vlastních jmen

„Vlastní jména (*propria*) slouží k vyjádření jedinečnosti nějaké živé bytosti nebo neživého jevu. Právě z vyjadřování jedinečnosti vyplývají pro vlastní jména některé zvláštnosti v mluvnickém významu čísla. Je u nich v podstatě vyloučen protiklad singuláru a plurálu, jsou tedy převážně *singularia tantum* (*Pavel, Novák, Praha, Morava*), nebo *pluralia tantum*, zvláště označují-li skupinu nějakých jevů nebo osob, např. *Beskydy, Napajedla, Přemyslovci*.“ (12)

Jedno vlastní jméno může označovat více jedinců nebo jevů stejně pojmenovaných, v tom případě je možné užít jeho plurálové podoby (*v naší třídě jsou tři Pavlové, v ČR je mnoho Lhot*). Taktéž, užijeme-li vlastního jména v přeneseném významu, jsou plurálové podoby běžné (*nevěřící Tomášové, v galerii mají pět Picassů*).

Při zařazování k rodu se rozdílně chovají vlastní jména, která označují živé bytosti a vlastní jména označující neživé jevy. Vlastní jména živých bytostí jsou

(12) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele, VADE MECUM*

přiřazována k mluvnickému rodu dle rodu přirozeného (bez ohledu na zakončení v nominativu), jsou tedy pouze maskulina a feminina.

Vlastní jména označující neživé objekty, zejména jména zeměpisná, se přiřazují k mluvnickému rodu podle stejného principu jako podstatná jména obecná, podle zakončení v Nsg.

4.3.1. Skloňování vlastních jmen neživých objektů

„Vlastní jména neživých objektů jsou zařazována ke skloňování jen tehdy, mají-li v Nsg. stejné zakončení jako některý z vzorů obecných podstatných jmen, např. *Písek, Cheb, Vyšehrad, Brodek, Praha, Vrbno*. Ta, která jsou ve vyslovované podobě zakončena jinak, zůstávají nesklonná (*Baku, Tbilisi, Bordeaux*).“ (13)

4.3.2. Skloňování vlastních jmen živých bytostí, zejména jmen osobních

„U názvů živých bytostí je zřejmá snaha skloňovat vlastní jména za všech okolností; do deklinačního systému jsou zařazována i jména, která jsou ve vyslovované podobě v Nsg. zakončena jinak než domácí vzory. Přihlíží se i k psané podobě jmen a často se využívá i deklinační typ zájmenný, který je u obecných podstatných jmen zastoupen zřídka.“ (14)

5. ADJEKTIVA (PŘÍDAVNÁ JMÉNA)

„Adjektiva jsou slova vyjadřující statický, v čase neprobíhající příznak substančně pojatých jevů skutečnosti. Těmito příznaky mohou být vlastnosti, vtahy k nějaké substanti, ději, stavu nebo okolnosti, projevující se slovtvorně.

Adjektiva, která vyjadřují příznak jako kvalitu, jsou adjektiva kvalitativní (jakostní), adjektiva, která vyjadřují příznak jako vztah, jsou adjektiva relační (vztahová)- dřevěný, prací, zvláštní skupinu u relačních přídavných jmen tvoří adjektiva přivlastňovací- otcův, matčin.“ (15)

(14) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE*, s. r. o., 2002, s. 121

(15) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE*, s. r. o., 2002, s. 123

Primární syntaktickou funkcí adjektiv je funkce přívlastku (atributu), která se shoduje s řídicím substantivem v mluvnických významech rodu, čísla a pádu- hloupý Honza, zelená louka. V sekundárních funkcích může přídavné jméno ve větě fungovat jako jmenná část přísudku (predikátu) - Matka je hodná., nebo jako tzv. doplněk - Vrátil se zklamany.

Přídavná jména jsou ohebný slovní druh.

5.1. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů

5.1.1. Rod, číslo a pád adjektiv

Adjektiva vyjadřují rod (a životnost), číslo a pád v závislosti na rodu (životnosti), čísle a pádu řídicího podstatného jména.

V expresivním užití může být shoda přídavného jména se jménem podstatným porušena záměrně, např. kluku ušatá, chudák stará, chlap mizerná.

5.1.2. Stupňování přídavných jmen

Rozlišujeme tři stupně. Vyjadřují se formami pozitivu (základní stupeň), komparativu (druhý stupeň) a superlativu (třetí stupeň). Stupňování (komparace) je spíše slovotvornou záležitostí, komparativ a superlativ se tvoří slovotvornými prostředky (sufixy -ší, -ě(e)jší a prefixem nej-).

5.2. Tvarová soustava adjektiv

„Tvarová soustava adjektiv je charakteristická speciálním typem adjektivní (složené) deklinace s tvrdým vzorem mladý, mladá, mladé a s měkkým vzorem jarní-tato podoba je v Nsg. homonymní pro všechny tři rody. K tvrdému typu se řadí adjektiva, která mají tvarotvorný základ zakončen na tvrdou nebo obojetnou souhlásku, k měkkému typu pak adjektiva se zakončením základu na měkkou, řidčeji na obojetnou souhlásku. Vedle těchto základních dlouhých tvarů tvoří některá adjektiva i tvary krátké (jmenné), s koncovkami deklinace substantivní. Samostatné skloňování mají adjektiva přívlastňovací, v této deklinaci se střídají tvary podle substantivních a adjektivních vzorů.“ (16)

5.2.1. Základní adjektivní deklinace

Přehled základní adjektivní deklinace:

Tvrký typ

	<u>maskulinum</u>	<u>femininum</u>	<u>neutrum</u>
sg. N, V	mlad -ý	mlad -á	mlad -é
G	-ého	-é	-ého
D	-ému	-é	-ému
A	-ého (živ.) -ý (neživ.)	-ou	-é
L	-ém	-é	-ém
I	-ým	-ou	-ým
pl. N, V	-í (živ.) -é (neživ.)	-é	-á
G	-ých	-ých	-ých
D	-ým	-ým	-ým
A	-é	-é	-á
L	-ých	-ých	-ých
I	-ými	-ými	-ými

(rovnýma nohama)

Měkký typ

	<u>maskulinum</u>	<u>femininum</u>	<u>neutrum</u>
sg. N, V	jarn -í	jarn -í	jarn -í
G	-ího	-í	-ího
D	-ímu	-í	-ímu
A	-ího (živ.) -í (neživ.)	-í	-í

(16) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 124

L	-ím	-í	-ím
I	-ím	-í	-ím
pl. N, A, V	-í (živ.)	-í	-í
G	-ích	-ích	-ích
D	-ím	-ím	-ím
L	-ích	-ích	-ích
I	-ími	-ími	-ími

(vlastníma rukama)

5.2.2. Krátké (jmenné) tvary adjektiv

Do současné češtiny se z původně plně rozvinuté substantivní deklinace přídavných jmen zachovalo jen malé množství tvarů, které tvoří krátké protějšky k jen malému počtu přídavných jmen. Tvoří se pouze od některých kvalitativních adjektiv, která mají tvrdou adjektivní deklinaci a označují zejména vlastnosti osob.

Vzhledem k funkci, kterou krátké tvary mohou mít ve větě (jmenná část přísudku nebo tzv. doplněk), zachovaly se do současné češtiny pouze tvary N a A.

	maskulinum		femininum	neutrum
	životné	neživotné		
sg. N	šťasten-Ø	šťasten-Ø	šťastn-a	šťastn-o
A	šťastn-a	šťasten-Ø	šťastn-u	šťastn-o
pl. N	šťastn-i	šťastn-y	šťastn-y	šťastn-a
A	šťastn-y	šťastn-y	šťastn-y	šťastn-a

5.2.3. Adjektiva přivlastňovací

Přivlastňovací adjektiva (posesiva) vyjadřují individuální přivlastňování jevů. Tvoří se od substantiv označujících živé bytosti (zejména osoby) slovtvornými příponami -ův, -in, výběr formantu závisí na rodě základového substantiva. Příponou -ův (-ova, -ovo) se tvoří přivlastňovací adjektiva od substantiv rodu mužského, např. bratrův, spisovatelův, Petřův, Novákův, příponou -in (-ina, -ino) od substantiv rodu ženského, např. matčin, sestřin, princeznin, Mariin.

Přehled deklinace přivlastňovacích adjektiv:

	<u>maskulinum</u>	<u>femininum</u>	<u>neutrum</u>
	otcův, matčín	otcova, matčina	otcovo, matčino
sg. N, V	-Ø	-a	-o
G	-a	-y	-a
D	-u	-ě	-u
A	-a (živ) -Ø (neživ)	-u	-o
L	-ě/-u	-ě	-ě/-u
I	-ým	-ou	-ým
pl. N, V	-í (živ.) -y (neživ)	-y	-a
G	-ých	-ých	-ých
D	-ým	-ým	-ým
A	-y	-y	-a
L	-ých	-ých	-ých
I	-ými	-ými (-ýma rukama)	-ými

6. PRONOMINA (ZÁJMENA)

„Zájmena jsou slova, která nepojmenovávají skutečnost přímo, nýbrž k ní (po)ukazují, a to buď přímo, nebo k jejímu označení v kontextu. Základním rysem zájmen je jejich pronominálnost, tedy schopnost označovat skutečnost zástupně za jména.

Z významového hlediska se zájmena tradičně dělí na osobní, přivlastňovací, ukazovací, tázací, vztažná, neurčitá a záporná.“ (17)

(17) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 128

6.1. Dělení zájmen

Osobní zájmena - já, ty, on, (ona, ono), my, vy oni (ony, ona) - ukazují v konkrétní komunikační situaci k účastníkům (neúčastníkům) komunikace.

Zvratné zájmeno - se - ve větě vyjadřuje identitu původce děje a objektu tímto dějem zasahovaného. Vždy ukazuje k subjektu věty (*umyla se*) nebo k jiným způsobem vyjádřenému původci děje v začleněné propozici (*nařídil dětem vyčisti si zuby*).

Přivlastňovací zájmena - můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich, svůj - vyjadřují přivlastňování různým mluvnickým osobám.

Ukazovací zájmena mohou mít význam ukazovací (demonstrativní - ukazují k situaci) nebo význam odkazovací (anaforický - odkazují k nějaké skutečnosti v kontextu). K ukazovacím zájmenům řadíme zájmeno ten a jeho různé modifikace (např. *tenhle, tamten, tento*) a zájmena *týž/ tentýž, onen, takový a sám*.

Tázací zájmena - kdo, co, jaký, který, čím - uvozují doplňovací otázky.

Vztažná zájmena vyjadřují vztah závislé věty k členu řídící věty. Po formální stránce se shodují se základním inventářem zájmen tázacích, navíc se k nim řadí zájmena *jenž, což, kdož* a nesklonné (absolutní) *co* (má spíše hovorovou povahu).

Neurčitá zájmena mohou vyjadřovat různě modifikovanou neurčitost. Například *libovolnost (-koli(v))*, *lhostejnost (lec-, leda-)*, *úplnost (každý, všechen)* atd. Tvoří nejpočetnější skupinu zájmen.

Záporná zájmena vyjadřují negaci, popírají existenci nebo výskyt bytostí, věcí, jevů.

Z hlediska formálního jsou zájmena ohebným slovním druhem.

6.2. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů

Zájmena obvykle vyjadřují mluvnické významy rodu (a životnosti), pádu a čísla v závislosti na mluvnických významech jmen, která zastupují. Některá zájmena však vykazují jisté zvláštnosti, co se týče kategorie rodu a životnosti.

Podle toho, jaká je jejich schopnost vyjádřit kategorii rodu, dělíme zájmena na rodová a bezrodá.

6.3. Tvarová soustava zájmen

Dle tvarových soustav lze zájmena rozdělit do tří skupin. Zvláštní skloňování mají zájmena bezrodá. Rodová zájmena se skloňují podle zájmenného nebo adjektivního skloňování.

6.3.1. Deklinace zájmen bezrodých

Paradigmata zájmen bezrodých jsou omezena na jeden soubor tvarů, který není specifikovaný z hlediska rodu, vzhledem k číslu buď singulárový, nebo plurálový. Ve velkém množství se v nich vyskytují dublety a tvary homonymní.

Přehled deklinace bezrodých zájmen:

N	já	ty	-	my	vy
G	mne/mě	tebe/tě	sebe	nás	vás
D	mně/mi	tobě/ti	sobě/si	nám	vám
A	mne/mě	tebe/tě	sebe/se	nás	vás
L	mně	tobě	sobě	nás	vás
I	mnou	tebou	sebou	námi	vámi

6.3.2 Zájmenná deklinace rodových zájmen

Rozlišujeme tvrdý vzor - ten a měkký vzor - náš. Podle vzoru ten se skloňují zájmena ten a jeho modifikace, dále zájmena onen, kdo a jeho modifikace. Podle vzoru náš se skloňují zájmena náš, váš, on, jenž a co a jeho modifikace.

Přehled deklinace zájmenné:

Sg. N	ten, náš	ta, naše	to, naše
G	toho, našeho	té, naší	toho, našeho
D	tomu, našemu	té, naší	tomu, našemu
A	toho, našeho (živ) ten, náš (neživ)	tu, naší	to, naše
L	tom, našem	té, naší	tom, našem
I	tím, naším	tou, naší	tím, naším

Pl. N	ti, naši	ty, naše	ta, naše
	ty, naše		
G	těch, našich	těch, našich	těch, našich
D	těm, našim	těm, našim	těm, našim
A	ty, naše	ty, naše	ty, naše
L	těch, našich	těch, našich	těch, našich
I	těmi, našimi	těmi, našimi	těmi, našimi

(těma, našima rukama)

6.3.3. Adjektivní deklinace rodových zájmen

Zájmena, která se skloňují podle vzorů adjektivní deklinace, je možné rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří zájmena pravidelně skloňovaná podle vzoru mladý. (*jaký, který, každý, samý, takový, taký, veškerý, všeliký, žádný*) Druhou skupinu tvoří zájmena skloňující se podle vzoru jarní. (*čí, její, jejíž*) Do třetí skupiny patří zájmena s nepravidelnou deklinací (*sám, můj, tvůj, svůj, týž/tentýž*)

7. NUMERALIA (ČÍSLOVKY)

„Numeralia jsou slovní druh, který se vyděluje pouze na základě obsahově-sémantického kritéria. Téměř jediným pojítkem mezi slovy řazenými k slovnímu druhu číslovky je jejich význam množství (kvantity).

Po formální stránce lze většinu číslovek přiřadit k jiným slovním druhům. Některé číslovky se skloňují jako substantiva, mnohé jako adjektiva, číslovka jeden má zájmenou flexi a velké množství číslovek je neohebných.“ (18)

7.1. Dělení číslovek

Číslovky Třídíme podle toho, jakým způsobem přistupují k označení množství, případně pořadí. Tradiční dělení vychází nejprve z toho, zda číslovky označují kvantitu přesně - **číslovky určité**, nebo obecně - **číslovky neurčité**.

(18) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 135

Obě tyto skupiny se dále dělí na **číslovky základní** (*jeden, dva, oba; několik, mnoho*) - označují počet jednotlivin, **číslovky řadové** (*první, desátý; několikátý*) - označují pořadí, **číslovky druhové** (*dvojí, tisícero; několikero, několikery*) - označují počet druhů, a **číslovky násobné** (*dvakrát, dvojnásobný; několikrát, několikanásobný*) - označující počet realizací děje, případně kvalifikovaný rozdíl při komparaci.

7.2. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů

„Z návstavného charakteru slovního druhu číslovky vyplývá i jejich vztah k mluvnickým významům rodu, čísla a pádu. Číslovky, které mají substantivní, adjektivní a zájmenou deklinaci, vyjadřují obvykle prostředky toho slovního druhu, jehož návstavbu představují. Jiné číslovky vyjadřují některé kategorie omezeně.“ (19)

7.3. Tvarová soustava číslovek

Po formální stránce je možné číslovky přiřadit k deklinaci substantivní, adjektivní a zájmené.

7.3.1. Substantivní deklinace u číslovek

„Podle zakončení v Nsg. je možné k substantivnímu typu skloňování přiřadit číslovky *milión* (a další na *-ión* – ke vzoru *hrad*), *tisíc* (ke vzoru *stroj*), *miliarda* (ke vzoru *žena*), číslovky *sto* a druhové typu *patro*, *devatero* (ke vzoru *město*). Číslovka *sto* má ve spojení s číslovkou *dvě* zvláštní tvar *stě* (jako pozůstatek *duálu*), v některých spojeních může číslovka *sto* zůstat nesklonná. Jako vzor *město* se skloňují rovněž neurčité základní číslovky *málo* (*nemálo*) a *mnoho*, pokud nejsou ve spojení se substantivem označujícím počítané předměty.

Ostatní číslovky, které je možno přiřadit k substantivní deklinaci, se více či méně od vzorových paradigmat odchyľují.“ (20)

(19) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE*, s. r. o., 2002, s. 136

(20) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE*, s. r. o., 2002, s. 137

7.3.2 Adjektivní deklinace u číslovek

Pravidelné skloňování podle vzorů mladý a jarní mají číslovky, jejichž forma je shodná s formou přídavných jmen. Jde o číslovky řadové (druhý, pátý, třetí, tisící), druhové typu čtverý, paterý, dvojí, trojí a násobné typu dvojnásobný.

Druhové číslovky typu dvoje, čtvery mají taktéž adjektivní deklinaci, kromě N a A, kde jsou tvary krátké.

7.3.3. Zájmenná deklinace u číslovek

Pouze číslovka jedna se skloňuje podle tvrdého vzoru zájmené deklinace ten.

7.3.4. Nesklonné číslovky

Neskloňujeme číslovky adverbialní povahy – číslovky násobné typu dvakrát, desetkrát. Jako nesklonné lze často považovat též číslovky sto (*se sto lidmi, ke sto lidem*).

7.4. Kombinované číslovkové výrazy

Většina vyšších číselných hodnot je označována spojením několika číslovek (*třicet osm, dva milióny tři sta padesát šest tisíc pět set padesát devět*). Tato spojení nazýváme kombinované číslovkové výrazy.

V těchto výrazech se skloňují všechny jednotlivé číslovky (*k dvěma miliónům třem stům padesáti šesti tisícům pěti stům padesáti devíti korunám*), nebo se skloňují částečně. Skloňují se zejména výrazy, které označují jednotky a desítky, nesklonná zůstávají většinou označení stovek a stovek tisíc a číslovka sto (*k dvěma miliónům tři sta tisíc sto šedesáti sedmi korunám*).

V psaných projevech základní a řadové číslovky označujeme ve většině případů číslicemi, za číslici označující řadovou číslovku se píše tečka.

8. VERBA (SLOVESA)

Slovesa vyjadřují dynamický, v čase probíhající příznak substancí - děje a stavy. Primární syntaktickou funkcí slovesa v určitém slovesném tvaru je funkce přísudku.

Jedná se o slovní druh ohebný, který tvoří tvary prostřednictvím časování (konjugace). Určité slovesné tvary (tvary finitivní) vždy vyjadřují kategorie osoby a způsobu. Slovesné tvary neurčité (tvary infinitivní) mluvnické významy slovesné osoby a způsobu nevyjadřují nikdy.

Podle toho, jakými formálními prostředky se jednotlivé slovesné tvary tvoří, dělíme slovesné tvary na jednoduché (syntetické) a složené (analytické). Slovesné tvary složené jsou obvykle tvořeny některým z neurčitých slovesných tvarů a pomocným slovesem být.

8.1. Zvláštnosti ve vyjadřování mluvnických významů

8.1.1. Mluvnické kategorie osoby a čísla

„K nesouladu při užití kategorie čísla dochází při zdvořilém oslovení- při vykání. K oslovení jediného adresáta se využívá plurálu 2. os. (Jak se máte, pane Nováku? Jak jste se měl, pane Nováku?), u složených slovesných tvarů jsou v plurálové formě pouze určité tvary pomocného slovesa být, přičestí slovesa významového i pomocného jsou v sg. (Jak jste se měl? Byl jste pochválen.).

Ke kompletnímu posunu kategorie čísla (včetně tvarů přičestí) dochází v 1. osobě při tzv. plurálu majestatiky a plurálu autorském. V prvním případě jde o vyjádření svrchovanosti panovníka (My, z Boží milosti král český, vzkazujeme...) ve druhém případě jde o stylistický úzus k vyjádření skromnosti autora odborné publikace (Domníváme se, že... Dospěli jsme k závěrům...).“ (21)

8.1.2. Mluvnická kategorie času

„Některé stylisticky podmíněné zvláštnosti v uplatnění forem kategorie času vyplývají z bezpříznakovosti prezenta. Užitím prezentního tvaru pro vytváření děje, který probíhal v minulosti, aktualizujeme výpověď - jde o tzv. prézens historický. Z bezpříznakovosti prezenta souvisí možnost vyjádřit děj bez vztažení k okamžiku promluvy, děj s všeobecnou časovou platností, např. v příslovích (prézens gnómický - Ruka ruku myje. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.).

(21) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 140

Tvary futura mohou v některých případech signalizovat vyjádření pravděpodobnosti: Petr nepřišel, bude tedy nemocný.“ (22)

8.2. Tvarová soustava sloves

Ve srovnání s paradigmaty slovních druhů jmenných mají slovesa soustavu tvarů nesrovnatelně bohatší. Slovesné tvary je možné třídit podle několika hledisek.

8.2.1. Slovesné tvary určité a neurčité

„Třídění slovesných tvarů na určité a neurčité vychází z toho, zda daný slovesný tvar vyjadřuje slovesné kategorie důležité pro fungování slovesa v pozici predikátu věty, či nikoli. Těmito kategoriemi jsou mluvnické významy osoby a způsobu. Slovesné tvary, které kategorii osoby a způsobu nevyjadřují, nemohou plnit primární syntaktickou funkci slovesa ve větě, plní tedy funkce sekundární nebo vstupují do slovesných tvarů složených jako součást nesoucí lexikální význam. Slovesné **tvary neurčité** jsou **infinitiv** (v činném i trpném rodě - *chválit, být chválen*), **příčestí činné** (participium aktivní, l-ové, ve školské praxi zvané minulé) - *chválil*, **příčestí trpné** (participium pasivní) - *chválen*, **přechodník** (transgresiv) **přítomný a minulý** - *chvále, pochváliv, jsa chválen, byv pochválen*. Ostatní slovesné tvary kategorii osoby a čísla vyjadřují, jsou tedy **tvary určité**.“ (23)

8.2.2. Slovesné tvary jednoduché a složené

„Další možné třídění slovesných tvarů bere v úvahu to, zda vyjadřují všechny své kategorie jednoslovnou formou – tvary jednoduché (syntaktické), nebo zda je vyjádření kategorií rozloženo do formy víceslovné – tvary složené (analytické). Jednoduché slovesné tvary mají strukturu tvarotvorný základ + tvarotvorný formant (koncovka nebo kombinace koncovky a předpony po-). K jednoduchým slovesným tvarům patří indikativ prézenta nedokonavých sloves, indikativ futura sloves dokonavých nebo sloves nedokonavých tvořený prefixem po-, imperativ,

(22) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 140

(23) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 141

přechodníky a infinitiv v činném rodě, přičestí činné a trpné. Složené slovesné tvary jsou všechny tvary tvořené s pomocným slovesem být nebo volným tvarotvorným morfem se (reflexivní pasivum).“ (24)

8.2.3. Slovesné tvary tvořené z kmene přítomného a z kmene minulého

Jednoduché slovesné tvary můžeme rozdělit do dvou skupin dle toho, ke kterému ze dvou slovesných kmenů se připojuje tvarotvorný formant. Slovesný kmen je tvarotvorný základ mající strukturu kořen (případně kořen + slovotvorné formanty) + kmenotvorná přípona.

Rozlišuje se kmen přítomný (přezentní) - s kmenotvornými příponami -e- , -ne- , -je- , -í- , -á- , a kmen minulý - s kmenovými příponami -Ø- , -a- , -e/ě- , -nu/nou- , -i- , -ova- .

8.2.3.1. Třídění sloves

V současné češtině se řadí slovesa do pěti slovesných tříd podle kmenotvorné přípony přezentního kmene. Minulý kmen je důležitý pro zařazení sloves k jednotlivým vzorům.

TŘÍDA	kmen přítomný		kmen minulý		
	ind. prez.	imperativ	part. akt.	infinitiv	part. pas.
1.	nes-e-	nes-Ø-	nes-Ø-	nés-Ø-	nes-Ø-
	ber-e-	ber-Ø-	br-a-	br-á-	br-á-
-e-	maž-e-	maž-Ø-	maz-a-	maz-a-	maz-á-
	peč-e-	peč-Ø-	pek-Ø-	pé(c)- Ø-	peč-Ø-
2.	tisk-ne-	tisk-n-	tisk-Ø-	tisk-nou-	tišť-Ø-
	mi-ne-	mi-ň-	mi-nu-	mi-nou-	mi-nu-
-ne-	zač-ne-	zač-ň-	zač-a-	zač-Ø-	zač-a-
3.	kry-je-	kry-j-	kry-Ø-	krý-Ø-	kry-Ø-
	-je-	kup-uje-	kup-uj-	kup-ova-	kup-ová-

(24) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

4.	pros-í-	pros-Ø-	pros-i-	pros-i-	proš-Ø-
	trp-í-	trp-Ø-	trp-ě-	trp-ě-	trp-ě-
-í-	sáz-í-	sáz-ej-	sáz-e-	sáz-e-	sáz-e-
5.	děl-á-	děl-ej-	děl-a-	děl-a-	děl-á-
-á-	kop-á/é-	kop-ej-	kop-a-	kop-a-	kop-á-

8.2.4. Tvoření jednotlivých slovesných tvarů

8.2.4.1. Indikativ prézenta aktiva a indikativ futura aktiva

„Indikativ prézenta aktiva (oznam. způsobu přítomného času činného rodu) sloves nedokonavých a indikativ futura aktiva (oznam. způsob budoucího času činného rodu) sloves dokonavých.

Východiskem pro tvoření indikativu prézenta aktiva nedokonavých sloves a futura sloves dokonavých je kmen prezentní, k němu se připojují následující koncovky:

sg. 1. -u, -u/-i, -m	pl. 1. -me, -me/-m
2. -š	2. -te
3. - Ø	3. -ou, -ou/-í, -í

Distribuce variantních koncovek v 1. os. sg. a pl. a 3. os. pl. je závislá na zařazení slovesa do slovesné třídy, případně i na charakteru hlásky, která předchází kmenotvorné předponě. “ (25)

8.2.4.2. Rozkazovací způsob (imperativ)

„Imperativ je určitý slovesný tvar, který vyjadřuje všechny slovesné gramatické kategorie kromě času.

Soubor tvarů imperativu zahrnuje jen tvary pro 2. os. sg. a pl. a 1. os. pl. Základní podoba rozkazovacího způsobu je v 2. os. sg., v pl. se k této podobě

(25) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čestina pro učitele, VADE MECUM

připojují osobní koncovky –me, –te. Nejčastěji je imperativ tvořen sufixem -Ø, méně často, pokud koncovce předcházejí nejméně dva konsonanty, sufixem –i (s plurálovou podobou –ě(e)). Koncovky se připojují k té podobě přítomného kmene, která je v 3. os. pl. ind. prez.“ (26)

V osobách, které tvoří tvary imperativu, slouží k vyjádření rozkazu nebo přání spojení indikativu s částicemi *ať*, *kéž*: *ať to udělá*, *ať se propadnu*, *necht odejdou*.

8.2.4.3. Přechodník (transgresiv) přítomný a minulý

Přechodníky jsou slovesné tvary neurčité. Spolu se slovesnými mluvnickými významy vidu, slovesného rodu a částečně i času vyjadřují jmennou kategorii rodu v souvislosti s kategorií čísla. Přechodníky disponují souborem tří tvarů.

Přechodník přítomný se tvoří od přítomného kmene dvěma soubory formantů: –a, –ouc, –ouce nebo –ě/-e, –íc, –íce. Pro výběr souboru je důležitá podoba koncovky 3. os. pl. ind. prez. *Př.*. *nesa*, *nesouc*, *nesouce*; *tiskna*, *tisknouc*, *tisknouce*; *maže*, *mažíc*, *mažíce*; *kupuje*, *kupujíc*, *kupujícíe*.

Přechodník minulý se tvoří od kmene minulého formanty: –(v) Ø, –v(ši), –(v)še. Podoba s –v- se připojuje ke slovesům, jejichž tvarotvorný základ je zakončen samohláskou (*nespav*, *nespavši*, *nespavše*). Podoba formantů bez –v- k základům zakončeným na souhlásku (*přines*, *přinessi*, *přinesše*).

Přechodník přítomný se tvoří obvykle jen od sloves nedokonavých a přechodník minulý od sloves dokonavých.

8.2.4.4. Infinitiv (neurčitek)

Infinitiv - jednoduchý slovesný tvar neurčitý. Vyjadřuje jen mluvnické významy vidu a slovesného rodu. Je tvořen od minulého kmene koncovkou –t (zastarale –ti): *nést*, *dělat*, *prosít*. Slovesa, jejichž kmen je zakončen na souhlásky k, h mají vedle novější, pravidelně tvořené podoby infinitivu *péct*, *mocht*, *říct* též podobu původní se zakončením na –ci: *péci*, *moci*, *říci*.

(26) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele*, VADE MECUM

8.2.4.5. Příčestí činné (participium aktivní)

Příčestí činné (l-ové, minulé) je jednoduchý slovesný tvar neurčitý. Ze slovesných kategorií vyjadřuje pouze vid a činný rod, jako shodové kategorie pak číslo a jmenný rod. Tvoří se od základní podoby minulého kmene nekoncevým sufixem -l- ve spojení s jmennými koncevkami rozlišujícími jmenný rod a číslo (sg. mask. děla-l-Ø, sg. fem. děla-l-l, sg. n. děla-l-o, pl. mask. živ. děla-l-i, pl. mask. neživ. a fem. děla-l-y, pl. n. děla-l-a). Ve větě vždy bývá součástí složeného slovesného tvaru minulého času nebo podmiňovacího způsobu.

8.2.4.6. Příčestí trpné (participium pasivní)

Příčestí trpné (n-ové, t-ové) je jednoduchý slovesný tvar neurčitý. Vyjadřuje slovesné kategorie vidu a trpného rodu, jako kongruenční kategorie pak číslo a jmenný rod. Je tvořen od minulého kmene nekoncevými sufixy -(e/ě)n, -t ve spojení se stejnými koncevkami rozlišujícími jmenný rod a číslo jako u příčestí činného (*dělá-n, kupová-n, my-t, minu-t*). Rozšířenou variantou -e(ě)n mají slovesa, jejichž kmen je zakončen na souhlásku nebo kmenotvornou příponu -i/-Ø-, např. *nes-en, tišt-ěn*. Před touto koncevkou často dochází ke kvalitativním a kvantitativním alternacím: *proš-en, vož-en, peč-en*.

8.2.4.7. Oznamovací způsob minulého času (indikativ préterita)

Oznamovací způsob je složený slovesný tvar určitý, který se tvoří z příčestí činného významového slovesa a z tvarů indikativu prézenta pomocného slovesa být. V 3. os. sg. i pl. pomocné sloveso není vyjádřeno. Má podobu nulového formantu.

sg. 1. os. dělal jsem	pl. 1. os. dělali jsme
2. os. dělal jsi/dělals	2. os. dělali jste
3. os. dělal Ø	3. os. dělali Ø

8.2.4.8. Podmiňovací způsob (kondicionál)

Podmiňovací způsob je složený slovesný tvar určitý, který se tvoří z příčestí činného významového slovesa a speciálních nesamostatných kondicionálových tvarů pomocného slovesa být.

sg. 1. os. dělal bych	pl. 1. os. dělali bychom
2. os. dělal bys	2. os. dělali byste
3. os. dělal by	3. os. dělali by

„Uvedené formy jsou tvary kondicionálu přítomného. Vedle něj se objevují i tvary kondicionálu minulého, které vyjadřují hypotetický děj v minulosti a tvoří se spojením příčestí činného významového slovesa a kondicionálu přítomného pomocného slovesa být: *byl bych dělal, příp. i byl bych býval dělal.*“ (27)

8.2.4.9. Oznamovací způsob budoucího času (indikativ futura) nedokonavých sloves

Budoucí čas nedokonavých sloves je určitý slovesný tvar složený, tvořený z infinitivu významového slovesa a tvarů budoucího času pomocného slovesa být.

sg. 1. os. budu dělat	pl. 1. os. budem(e) dělat
2. os. budeš dělat	2. os. budete dělat
3. os. bude dělat	3. os. budou dělat

Některá nedokonavá slovesa (především slovesa pohybu a změny stavu) mohou tvořit futurum i synteticky s předponou po-: *budu běžet/poběžím, bude kvést/pokvete.* Slovesa jít a jet tvoří budoucí čas pouze pomocí této předpony: *půjdu, pojedou.* Slovesa dokonavá vyjadřují budoucí čas svými přítomnými tvary: *přinesu, napíšu, udělám.*

8.2.4.10. Trpný rod (pasivum)

„Pro vyjádření pasivních významů disponuje čeština dvěma soubory formálních prostředků. Opisné (participiální) pasivum se tvoří z příčestí trpného a kteréhokoli z aktivních tvarů pomocného slovesa být (popř. bývat). Slovesa, která tvoří příčestí trpné, mohou tedy v trpném rodě vytvářet téměř kompletní paradigmata jak tvarů určitých, tak neurčitých:

(27) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM
BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 146

infinitiv: *být chválen*

ind. prez.: *jsem chválen, jsi chválen...*

imperativ: *buď pochválen, buďte pochváleni...*

futurum: *budu chválen, budu pochválen*

préteritum: *byl jsem chválen*

kondicionál: *byl bych chválen, příp. byl bych byl chválen*

přech. přít.: *jsa chválen, jsouc chválena, -o, jsouce chválení*

přech. min.: *byv pochválen, byvši pochválena, -o ...“ (28)*

Druhým prostředkem pro vyjádření pasivních významů je tzv. reflexivní pasivum. To však vyjadřuje spíše zobecnění nebo anonymizaci agentu děje. Reflexivní pasivum nedisponuje tvary pro všechny osoby, tvoří se obvykle pouze v 3. os. sg. a pl., a to spojením tvaru významového slovesa s volným tvarotvorným reflexivním formantem *se*: *Dům se stavěl tři roky. Obchody se zavírají v 18 hodin.*

8.3. Popis konjugačních typů

8.3.1. První třída slovesná

Do 1. třídy slovesné řadíme slovesa s přítomnou kmenotvornou příponou *-e-*. Slovesa, která mají v minulém kmeni nulovou kmenotvornou příponu, se časují podle tvrdého vzoru *nese - nesl* nebo podle měkkého vzoru *peče - pekl*. Slovesa s kmenotvornou příponou *-a-* v minulém kmeni tvoří tvary podle tvrdého vzoru *bere - bral* nebo podle měkkého vzoru *maže - mazal*. Slovesa, která mají v minulém kmeni kmenotvornou příponu *-e-*, se časujeme podle vzoru *tře*.

8.3.2. Druhá třída slovesná

Do 2. třídy slovesné řadíme slovesa s přítomnou kmenotvornou příponou *-ne-*. Slovesa 2. třídy se přiřazují ke třem vzorům: s nulovou kmenotvornou příponou ke vzoru *tiskne - tiskl*, s kmenotvornou příponou *-nu-* ke vzoru *mine - minul*, s kmenotvornou příponou *-a-* ke vzoru *začne - začal*.

(28) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: *Čeština pro učitele, VADE MECUM*

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 147

8.3.3. Třetí třída slovesná

Do 3. třídy slovesné řadíme slovesa, mající přítomní kmenotvornou příponu -je/-uje-. Slovesa s nulovou kmenotvornou příponou v kmeni minulém se řadí ke vzoru kryje. Slovesa s kmenotvornou příponou minulého kmene -ova- se časují podle vzoru kupuje.

8.3.4 Čtvrtá třída slovesná

Do 4. třídy slovesné řadíme slovesa, která mají v přítomním kmeni kmenotvornou příponu -í-. Slovesa, která mají v minulém kmeni kmenotvornou příponu -i-, řadíme ke vzoru prosí - prosil. Slovesa přiřazovaná k dalším dvěma vzorům 4. třídy se v kmenotvorné příponě minulého kmene neliší - oba vzory mají příponu -ě(e)-: trpí – trpěl, sází – sázel.

8.3.5. Pátá třída slovesná

Slovesa 5. třídy mají přítomní kmenotvornou příponu -á-, kmenotvornou příponu kmene minulého -a-. Časují se podle vzoru dělá. Pro slovesa s dvojitou podobou přítomního kmene je k dispozici podvzor kopá/kope.

8.3.6. Slovesa izolovaná

Čtyři slovesa není možné vzhledem k jejich nepravidelným tvarům zařadit k žádnému vzoru. Jde o původní atematická slovesa *být, jíst, vědět, chtít*.

9. ADVERBIA (PŘÍSLOVCE)

„Adverbia jsou základní slovní druh, který vyjadřuje okolnostní příznak slovesa, adjektiva nebo i jiného adverbia.“ (29) Patří mezi neohebné slovní druhy. Některá adverbia se mohou stejně jako adjektiva stupňovat. Příslovečné významy mohou být vyjádřeny i více než jedním slovem (*bok po boku, křížem krážem*), tato sousloví nazýváme příslovečné výrazy. Syntaktickou funkcí je vyjadřovat příslovečné určení. Mohou fungovat i v pozici subjektu a objektu, atributu, nebo jako součást sponového přísudku.

9.1. Třídění příslovcí

Nejnámější třídění adverbii je do čtyř významových skupin podle povahy okolnosti, kterou vyjadřují. Tyto okolnosti mohou být časové, místní, způsobové a příčinné. Proto rozlišujeme příslovce času, místa, způsobu a příčiny.

Příslovce místa vyjadřují významy: **statické** (*zde, dole, vpředu, doma*), **dynamické** – východiska (*zezdola, zdaleka, odsud*), směřovací (*nahoru, ven, tam*), prostředí pohybu (*horem, kolem, tudy*) apod.

Příslovce času vyjadřují: umístění v čase (*dnes, nyní, loni*), časové rozpětí (*dlouho, věčně*), výchozí časové hranice (*odedávna, odjakživa*), cílové časové hranice (*dodnes, dosud*) apod.

Příslovce způsobu vyjadřují: vlastní způsob (*dobře, pilně, nahlas, vleže*), míru (*velmi, zcela, dost, trochu*), zřetel (*vzhledově, vnitřně, umělecky*).

Příslovce příčiny mohou vyjádřit i důvod a účel (*naschvál, natruc, chtě nechtě*).

10. PREPOZICE (PŘEDLOŽKY)

„Předložky jsou funkčně a sémanticky nesamostatná slova, která specifikují pád podstatného jména a spolu s ním se podílejí na výstavbě věty a textu. Předložkové pády vyjadřují především adverbialní významy.“ (30)

10.1. Klasifikace předložek

Předložky podle původu dělíme na **primární** (vlastní) a **sekundární** (nevlastní). Primární jsou neodvozené a málo početné (*u, z, bez, do, pod, před, ve, za ...*). Sekundární předložky jsou od původu jinými slovními druhy, jejich počet stále stoupá (*kromě, kolem, díky, mimo, počínaje ...*). Jednotlivé primární a většina sekundárních předložek se pojí s jedním pádem. Některé předložky sekundární se ale mohou pojit se dvěma pády (*mezi, vyjma, blízko*).

(29) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 158

(30) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 160

11. KONJUNKCE (SPOJKY)

„Spojky jsou nezákladní slovní druh, jehož funkcí je spojovat výrazy nebo věty a vyjadřovat tak explicitně sémantické (obsahové) a syntaktické vztahy mezi těmito výrazy nebo celými větami.“ (31) Nejsou větnými členy. Jsou neohebný slovní druh.

Pro přesnější vyjádření vztahů mezi výrazy a větami mohou vystupovat v kombinaci s jinými spojkami, příslovci, nebo částicemi. Tak vznikají spojkové výrazy (*i když, hned jak, buď – anebo, nejen – nýbrž*).

Jako spojky někdy fungují i vztažná zájmena a vztažná příslovce.

11.1. Typy vztahů vyjadřovaných spojkami

„Spojky vyjadřují sémantické vztahy koordinace (přiřazování) a subordinace (dominace, determinace, rozvíjení. Tyto sémantické vztahy jsou v syntaktické rovině reprezentovány syntaktickými vztahy parataxe (souřadnosti) a hypotaxe (podřadnosti).“ (32) Podle toho dělíme spojky na **souřadící** (parataktické) **podřadící** (hypotaktické).

Spojky parataktické se dále dělí na: **slučovací** (kopulativní) – *a, i, ani, nebo*, **odporovací** (adverzativní) – *ale, jenže, však*, **stupňovací** (gradační) – *ba, i, nejen – ale, dokonce*, **vylučovací** (disjunktivní) – (*a*)*nebo, či, buď – anebo, ať – ať*, **příčinné a důvodové** – *neboť, vždyť, totiž*, **důsledkové** (konkluzivní) – (*a*) *proto, tedy, a tak*.

Spojky hypotaktické se dále dělí na: **obsahové** – *že, aby, jak, když*, **časové** (temporální) – *když, dokud, až, než*, **příčinné** (kauzální) – *protože, jelikož*, **účelové** (finální) – *aby, jen aby*, **podmínkové** (kondicionálové) – *jestliže, kdyby, -li*, **přípustkové** (koncesivní) – *i když, ačkoli, třebaže*, **způsobové** (modální) – *jak*, **srovnávací** (komparační) – *jako, jak, jakoby, než, jak – tak*, **účinkové** (konsekutivní) – *takže, až, divže (div že)*, **výjimkové** (exceptivní) – *leđa(že), leč, leđa když*.

(31) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 161

(32) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 161

12. PARTIKULE (ČÁSTICE)

„Částice jsou nezákladní neohebný slovní druh, jehož funkcí je formovat větu s ohledem na vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti, k adresátovi, nebo k členění textu.“ (33) Nejsou větnými členy. Některé částice mohou být shodné s jinými slovními druhy, především spojky a příslovci, nebo s tvary ohebných slovních druhů (a, ale, kdyby, jako, tuším, prosím, myslím, pravda).

12.1. Klasifikace částic

Částice **apelové** (kontaktné, výzvné) vyjadřují vztah mluvčího k adresátovi a sdělované skutečnosti. Tento vztah je formulovaný jako výzva, apel. Může být vyjádřen formou: otázky (uvozené částicemi *což, jestlipak, zdalipak*), rozkazu (*at'*), přání (*aby, kéž*), přesvědčování (*opravdu, vskutku*), ujišťování (*věru, jistě*), odporování (*ale, když*), výhrůžky (*však*), výtky (*že*).

Částice **hodnotící** vyjadřují postoj mluvčího k textu, jeho přijímání nebo odmítání, zdůraznění, hodnocení z hlediska pravdivosti, možnosti realizace jeho obsahu ... (*bezesporu, bezpochyby, rozhodně, kdepak, bůhsud*).

Částice **emocionální** vyjadřují citový postoj mluvčího k obsahu textu. Překvapení (*vždyť*), podiv (*ale, copak*), politování (*bohužel, naneštěstí*), uspokojení nebo zklamání (*aby, konečně*), lhostejnost (*beztak, stejně*), obavu (*aby, chraňbůh*).

Částice strukturující text signalizují začátek textu (*inu, tedy, tak*), odkazují k předchozí části (*krátce, totiž, tudíž*), strukturují text z hlediska posloupnosti textu (*přítom, navíc*), výběru výrazů (*dejme tomu, řekněme, třeba*) ...

13. INTERJEKCE (CITOSLOVCE)

„Citoslovce jsou nezákladní neohebný slovní druh s komunikační funkcí, vyznačující se výraznou expresivitou. Stojí mimo rámec věty jako samostatné výpovědi, v psaných projevech se oddělují z obou stran čárkami. Za citoslovce se považují pouze lexémy, nikoli neartikulované zvuky a jejich grafické zachycení“ (34)

(33) Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM

BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 162

13.1. Klasifikace citoslovcí

Citoslovce **emocionální** vyjadřují různé odstíny libosti a nelibosti (*á, mňam, fuj*), posměchu (*jú, no maucta*), zájmu (*joj, oh, ach*), nezájmu (*ach jo, no bože*), překvapení, úžasu (*a hrome, já, pááni*), smutku (*ach, bože*) ...

Citoslovce **kontaktová** vyjadřují různé odstíny navazování kontaktu. Povzbuzování (*hop, hr*), nabízení (*nate, na*), pozdravy (*ahoj, čao, tě pic*), navazování kontaktu s dětmi (*halí belí, ham*), se zvířaty (*aport, hyje*).

Citoslovce **zvukomalebná** (onomatopoická) napodobují zvuky vydávané lidmi (*hepčí, škyt*), zvířaty (*haf, bú*), neživými předměty (*vrz, cink, tiktak*).

III. METODIKA OSVOJOVÁNÍ TVAROSLOVNÉHO UČIVA NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Učivo o slovních druzích je na prvním stupni zařazeno do 2., 3., 4. a 5. ročníku. Ve druhém ročníku se žáci učí vyjmenovat slovní druhy ve správném pořadí. „Tento přístup sleduje dva cíle. První je formální, žáci se seznamují najednou s celou řadou. Pokud si ji nevybavují, je prvním úkolem vyučujícího tento jejich nedostatek doplnit. Druhý cíl je podstatně závažnější: Žák by měl pochopit, že slovní zásobu jazyka tvoří všechna slova, kterých užívá, že tato slova tedy tvoří celek, že však tento celek není jednotný, ale rozdělitelný a zpravidla také rozdělovaný do určitých skupin.“ (35) Vedeme žáky k tomu, aby si uvědomili, že každé slovo je zařaditelné. Žáci zjišťují, že jsou slova, která se vyskytují vždy v témž tvaru, a slova, která mají jeden tvar základní a od toho tvaru mnoho podob odvozených. S tím souvisí rozdíl: slova příbuzná X různé tvary téhož slova. Je vhodné zařazovat jednoduchá cvičení, kde žáci rozlišují tento rozdíl.

Ve druhém ročníku se seznamují se dvěma prvními skupinami, s podstatnými jmény a slovesy. Opírají se o jejich věcný význam. Důležitý je dostatek příkladů. Vyhýbáme se například podstatným jménům dějovým (malování, malba). Žáci si je často pletou se slovesy (malovat). Proto je při uvádění příkladů důležité užívání přesných jednoznačných výrazů.

U číslovek žáci většinou nechybují. Dovedeme je k tomu, aby si uvědomovali číselný význam daných výrazů, které vidí napsané nebo je slyší. Učí se rozeznávat druhy číslovek.

Dalším slovním druhem, s nímž žáky seznamujeme, jsou přídavná jména. Ta spojujeme s podstatnými jmény.

Taktéž příslovce uvádíme ve spojitosti s jiným slovním druhem, se slovesy.

Seznamujeme žáky postupně s tím, že je slovo možné uvést v různých tvarech.

V souvislosti s tím uvádíme v jejich povědomí termíny „slova ohebná a neohebná“.

(35) David, M.: Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001, s. 49

Dále se blíže věnujeme slovům ohebným. S tím souvisí přidání dvou dalších termínů: „skloňování“ podstatných jmen, „časování“ sloves. Postupně doplníme zbylé slovní druhy, které se skloňují. Důležité je, aby žáci měli stále před očima jasnou přehlednou tabulku s danou problematikou.

Velký pozor musíme dávat na to, aby si žáci nepletli tvary téhož slova se slovy příbuznými. Při tvorbě různých tvarů slova může vyučující pomáhat například tak, že u jmen uvádí pádovou otázku, na niž pak žák správným tvarem odpovídá. U sloves uvede zájmeno a žák následně příslušný tvar. Do tohoto procvičování učitel pomalu začíná používat pojmy „skloňuj, časuj“.

Při určování slovních druhů z věty musí učitel jasně stanovit, která slova žáci poznávají. Potíže dělávají tzv. krátká slova – příslovce, spojky a některá zájmena.

Základní mluvnické kategorie podstatných jmen a sloves

Na prvním stupni žáci hlouběji poznávají pád, číslo a rod. Vycházíme od kategorie čísla nebo rodu. Důležité je, aby se učitel řádně seznámil s tím, jak postupuje daná učebnice, kterou pro výuku používají.

Zpočátku vycházíme od základních tvarů, 1. p. jednotného nebo množného čísla. Až potom, když si žáci látku osvojí, můžeme přejít na určování rodu od jiných tvarů. Neustále do výuky začleňujeme procvičovací etapu.

Poté, kdy si žáci problematiku čísla uvedou na příkladech, učitel za jejich pomoci uzavře: „Tvary podstatných jmen se vyskytují v čísle jednotném i v čísle množném, na tvary jednotného čísla ukazujeme zájmeny ten, ta, to, na tvary množného čísla ti, ty, ta. Následuje prvotní upevnění poznatků o čísle. Žáci vyhledávají z textu jiná podstatná jména a rozhodují, zdali jsou v tvarech čísla jednotného, nebo množného.“ (36) Pozor si dáváme na zařazování jmen hromadných a pomnožných.

Vrátíme se k pozorování podstatných jmen v jednotném čísle a všimáme si dalších odlišností. Nakonec dojdeme k dalšímu závěru a to takovému, že tvary

(36) Brabcová, R. a kolektiv: Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy, SPN, Praha 1990, s. 125

podstatných jmen vyjadřují tři rody, mužský, ženský a střední. Rod poznáme pomocí ukazovacích zájmen „ten, ta, to“. Po dobrém procvičení čísla a poté rodu, jsou žáci schopni vyhledávat v textu podstatná jména a u nich určit obojí.

„Při určování kategorie pádu je dobré vyjít z textu, v němž se objevuje alespoň několik různých tvarů určitého výrazu. Učitel vede žáky k tomu, aby se na tyto tvary slov – zatím bez jakéhokoli systému – co nejjednodušeji ptali. Vyvodí závěr, že otázky o kom ?, komu ?, bez koho ?, s kým ? jsou otázky, kterým říkáme pádové.“ (37) Učitel uvede přehled všech pádů spolu s pádovými otázkami (kromě 6. pádu bez předložek). Tyto otázky se žáci musejí naučit z paměti stejně tak, jako se zpočátku učili všechny slovní druhy. Je velice důležité, aby se žáci byli schopni na jednotlivé pády správně zeptat! Seznámíme žáky s tím, že se některé pády podstatných jmen vyjadřují stejným tvarem. Těmto případům se ale zpočátku snažíme vyhýbat.

„Jakmile jsme ve svém postupu absolvovali i poznávání pádů, určujeme obvykle již všechny tři základní jmenné kategorie – a to v pořadí pád, číslo, rod. Při určování pádu přistupuje žák k větě jako k jednotce nikoli významové, ale gramatické, z její (syntaktické) výstavby pád zákonitě vyplývá. Významová stránka věty se uplatňuje na druhém místě; číslo substantiva obvykle vyplývá z významu věty. Rod pak má substantivum samo o sobě, bez ohledu na svou syntaktickou (větnou) funkci a bez zřetele na svůj význam.“ (38)

Učivo o slovesných kategoriích má své vlastní metodické postupy. Žáci se podrobněji učí osobu, číslo a čas. Problémem bývá, že si žáci často pletou mluvnické kategorie slovesné se jmennými. Proto je důležité dříve naučené stále opakovat a upevňovat.

Důležité je opět důkladně prostudovat, jak při vyvozování jednotlivých slovesných kategorií postupuje daná učebnice. Obvykle se začíná s kategorií času. „Při vytváření této kategorie ve vědomí žáků vychází učitel od slovesa nedokonavého nezvratného. Ve smyslu zásady názornosti můžeme objasňovat

(37) David, M.: Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001, s. 53

(38) David, M.: Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001, s. 54

kategorii času s použitím časové osy. Rozdělí ji na tři úseky (pro čas minulý, přítomný, budoucí); nadepíše je, zdůrazní, že do nich bude patřit děj, který probíhal, probíhá nebo bude probíhat. Je lépe postupovat takto, než si stanovit bod na časové ose, protože bodovou přítomnost jazyk nezachycuje; než ji stačí vyjádřit, patří už přítomnost minulosti. Jazyk vyjadřuje průběh děje v přítomnosti.“ (39) Při vyvozování všech kategorií je důležitý vhodný výběr věty, věty s vhodným slovesem. Dáváme přednost takovým, která žáci dobře znají a v praxi využívají v různém čase, čísle i osobě.

Mluvnické kategorie podstatných jmen, skloňování

Předpokladem pro zvládnutí skloňování je dobrá znalost dříve zmíněných kategorií.

„Systém skloňování zprostředkujeme žákům ve shodě s učebnicí. Pořadí maskulina, feminina, neutra je tradiční. Některé učebnice začínají substantivy rodu středního, protože toto skloňování je nejjednodušší; nejsložitější je formální tvarosloví maskulin.

Vlastní skloňování běžných výrazů všech rodů žák v praxi ovládá. Nám půjde o to, aby si zpočátku jen povšiml skutečnosti, že existují podstatná jména zcela různého významu, avšak téhož rodu, která mají v některých pádech stejné koncovky; že taková substantiva utvářejí různě početné skupiny a že umět skloňovat jedno substantivum v dané skupině znamená vlastně umět skloňovat všechna, která do té skupiny patří.“ (40)

Aby toto mohlo platit, musí si žák uvědomovat vztah pádu a tvaru. Proto žák nejprve určí pořadí pádu, uvede pádovou otázku a nakonec samotný tvar.

Dále by měl učitel vést pozornost žáků ke koncovkám vzorů v základním pádu, nejprve v čísle jednotném, následně v množném. Vedeme je též k pozorování, že tvarů je méně než pádů. Že pro některé pády máme stejné tvary.

(39) Brabcová, R. a kolektiv: Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy, SPN, Praha 1990, s. 137

(40) David, M.: Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001, s. 58

Vyučující musí opět dbát na vhodný výběr slov daných rodů určených ke skloňování. U slov rodu ženského se totiž poměrně často v deklinaci setkáváme s kolísáním.

Postupem času stoupá v souvislosti se vzory náročnost na správnost koncovek.

U podstatných jmen rodu mužského se setkáváme s životností. „Životnost spolu s rodem se opírá o sémantickou stránku, avšak ani mluvnická životnost není totožná s biologickou životností. Toto – jak ukázaly výzkumy – žáci vyučovaní podle starších koncepcí nechápali. Žáci určovali: „Dobytěk – rod mužský životný – žije to.“ (2. roč. SŠ), „Vlasy jsou živé, rostou“ (7. r.), „Hmyz – rod mužský, životný, tam počítáme třeba brouky a tak“ (7. r.)... Proto je nutné vést žáky tak, aby abstrahovali od označované skutečnosti a uvažovali o životnosti jako kategorii gramatické dané zakončením (srov. Papíroví draci vzlétli X všechny národy se shodly).

Proč určujeme životnost jako podkategorii rodu? Protože jen u rodu mužského se vyvinuly tvarové rozdíly podle životnosti. Ostatní rody nemají formálně rozlišenou životnost a neživotnost, a proto o ní neuvažujeme...“ (41)

Mluvnické kategorie slovesné, časování

Nejprve doplníme slovesnou kategorii osoby. Seznámíme žáky pomocí jasného přehledu (na tabuli), kde jasně vyčtou 1., 2., 3. osobu jednotného i množného čísla. Tu vyjadřujeme osobním zájmenem nebo prostým tvarem slovesným určité osoby, však bez osobního zájmena.

Postupně k osobě přidáme kategorii času.

„Poučíme žáky o tom, že uvádění forem pro určitou osobu, číslo i čas se nazývá časování. Na tomto časování se podílejí všechny tyto tři základní kategorie a všechny zároveň se mohou vyjádřit jediným tvarem: Pouštíme draka – os. 1. č. množ., čas přít. Tyto tři údaje pak vyžadujeme při absolvování dalších cvičení. Určujeme jimi konkrétní slovesný tvar.

(41) Čechová, M., Styblík, V.: Didaktika češtiny, SPN, Praha 1989, s. 99

Můžeme postupně zvyšovat nároky na abstraktní myšlení žáka. Děláme to tak, že mu dáváme za úkol, aby řekl jakékoli sloveso např. ve tvaru 2. os. jedn. čísla přít. času,

3. os. množ. čísla bud času apod.

Upozorníme žáky, že tvary budoucího a minulého času se obvykle skládají ze dvou slov (*budu obědvat, obědval jsem*). Zásadně pracujeme s tvary rodu činného.“ (42)

Po této obecnější průpravě přistupujeme k časování samotnému. Pro začátek volíme příklady, kdy i obecná čeština nebo městská mluva má tvary blízké spisovným. Dbáme na dodržování pravopisu, hlavně na délku koncovek.

Dáváme si pozor na dostatečné upevnění časování slovesa „být“.

Potíže žákům dělá uvědomění si tvorby budoucího času. Tedy, že budoucí tvar vyjadřujeme jednoduchými tvary – *napišu*, nebo složenými tvary – *budu psát*.

Tvary času minulého žákům nečiní problémy.

K základním kategoriím osoby, čísla a času později přidáváme slovesný způsob. „Slovesný způsob je jedním z prostředků modalit, ale nikoli prostředkem jediným. Právě proto činí žákům značné obtíže. Zaměňují třídění slovesného způsobu s tříděním druhů vět podle tzv. postoje mluvčího, jindy určování komplikují lexikální prostředky vyjadřující modalitu.“ (43)

Pozornost věnujeme zejména způsobu oznamovacímu.

U rozkazovacího způsobu pak vycházíme z jeho významu. Že někomu něco nařizujeme, nebo zakazujeme. Upozorňujeme na tvary, jimiž rozkazovací způsob tvoříme (2. os. jedn. č., 1. os. množ. č., 2. os. množ. č.). Doplníme základním přehledem koncovek. Při procvičování volíme jak tvary kladné, tak záporné. Předkládáme žákům infinitiv, oni následně vytvoří požadovaný imperativ.

„O způsobu podmiňovacím řekneme, že vyjadřuje děj, který by nastal, kdyby byla splněna jistá podmínka.“(44) Na prvním stupni se věnujeme kondicionálu přítomnému, minulý neuvádíme.

(42) David, M.: Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001, s. 63

(43) Čechová, M., Styblík, V.: Didaktika češtiny, SPN, Praha 1989, s. 107

(44) Brabcová, R. a kolektiv: Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy, SPN, Praha 1990, s. 143

IV. PROBLEMATIKA SLOVNÍCH DRUHŮ V UČEBNICÍCH ČESKÉHO JAZYKA PRO PRVNÍ STUPĚŇ

Nakladatelství Alter: Český jazyk 2

Český jazyk 3

Český jazyk 4

Český jazyk 5

Nakladatelství Nová škola: Učebnice pro 2. ročník - Český jazyk 2 - Moje česká řeč

Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a
pravopis

Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 - Český jazyk
slovem i písmem

Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník

Nakladatelství SPN, a.s.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ

Český jazyk pro 3. ročník ZŠ

Český jazyk pro 4. ročník ZŠ

Český jazyk pro 5. ročník ZŠ

V rozbořech učebnic se mimo jiné objevuje velké množství citací pro lepší přiblížení způsobů, jakými je látka o slovních druzích žákům předkládána.

1. Učebnice nakladatelství Alter

Český jazyk 2

Autor: Zuzana Nováková

Ilustrace: Vlasta Švejdová

Nakladatelství: Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha

Rok vydání: 1994

Počet stran: 128

Učebnici tvoří dvě části – jazyková a slohová. Tyto části se v knize volně střídají. Mezi cvičení jazyková jsou volně vkládána cvičení slohová. Kniha je tvořena 26 celky: *Psací písmo – opis, přepis; Věta; Druhy vět; Slovo – slabika – hláska; Samohlásky; Opakování – procvičování; Souhlásky; Opakování a procvičování; Souhlásky; Spojky a, i, nebo, ani; Souvětí; Opakování a procvičování; Podstatná jména; Vlastní jména; Předložky; Opakování a procvičování; Slovesa; Slabiky dě, tě, ně; Slabiky bě, pě, vě, mě; Slova s párovými souhláskami; Tabulky – přehledy: Slovní druhy, Rozdělení hlásek, Druhy vět, Přehled pro opravy diktátů, Abeceda; Diktáty pro závěrečné opakování; Cvičení pro doplňování; Shrnutí učiva; Obsah.*

Látka o slovních druzích není probírána najednou, ale prolíná se celou učebnicí. Žáci poznávají spojky, podstatná jména, předložky a slovesa.

Zhruba v polovině učebnice se setkáváme s prvním slovním druhem, kterým jsou spojky. Ve cvičení mají děti za úkol pomocí spojek a, i, nebo, ani spojovat věty. V souvislosti s tím je jim do povědomí uveden pojem souvětí.

Následují podstatná jména. „Názvy osob, zvířat a věcí jsou podstatná jména.“ (45) Jsou nepřímě seznámeni s číslem a osobou podstatných jmen. Vědí, že mohou označovat jednu nebo více osob, zvířat, věcí. Dále se dozvídají, že si na ně mohou ukázat slovy „ten, ta, to, ti, ty, ta“ (ukazovacími zájmeny). V souvislosti s podstatnými jmény osobními jsou ukázána i vlastní jména osob. „Každý člověk má

jméno a příjmení. Jména a příjmení jsou vlastní jména osob. Vlastní jména píšeme s velkým počátečním písmenem.“ (46)

Poznávají, že se velké písmeno píše nejen ve jméně osob, ale i ve vlastním jméně zvířat (*Micka, Stračena*), měst a vesnic. U jmen měst a vesnic jsou upozorněni na to, že jméno může být tvořeno dvěma slovy s velkými písmeny (*Praha, Malá Lhota*).

„Slova přes, v, pod, na, do, z, ke, od, k, o, po, za, ve, mezi, kromě jsou předložky. Tvoří slabiky, nebo jsou neslabičné. Jednoslabičné a neslabičné předložky vyslovujeme dohromady se slovy, ke kterým patří. Píšeme je však odděleně.“ (47)

„Slova, která nám říkají, co osoby, zvířata a věci dělají nebo co se s nimi děje, jsou slovesa.“ (48) Mohou mít různou podobu (*nesu, neseš, nese, neseme, nesete, nesou, nesl jsem, ponese*).

(45) Nováková, Z., Český jazyk 2, Alter s.r.o., VŠEŇ, Praha 1994, s. 73

(46) Nováková, Z., Český jazyk 2, Alter s.r.o., VŠEŇ, Praha 1994, s. 75

(47) Nováková, Z., Český jazyk 2, Alter s.r.o., VŠEŇ, Praha 1994, s. 78

(48) Nováková, Z., Český jazyk 2, Alter s.r.o., VŠEŇ, Praha 1994, s. 81

Český jazyk 3

Autor: PhDr. Ladislav Dvorský

Ilustrace: Kateřina Lovis

Nakladatelství: Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha

Rok vydání: 1995

Počet stran: 152

Učebnici tvoří dvě části – jazyková a slohová. Tyto části volně střídají. Mezi cvičení jazyková jsou volně vkládána cvičení slohová. Jazykovou část tvoří 31 celků: *Opakování učiva 2. ročníku; Párové souhlásky uvnitř slov; Abeceda; Stavba slova; Vyjmenovaná slova s y – ý po b; Slova souznačná; Vyjmenovaná slova s y – ý po l; Podstatná jména; Vlastní jména; Shrnutí; Vyjmenovaná slova s y – ý po m; Vyjmenovaná slova s y – ý po p; Slovesa; Vyjmenovaná slova s y – ý po s; Slova protikladná; Vyjmenovaná slova s y – ý po v; Vyjmenovaná slova s y – ý po z; Přídavná jména; Zájmena; Číslovky; Příslowce; Předložky; Spojky; Částice; Citoslovce; Přehled slovních druhů; Souvětí; Věta jednoduchá; Opakování; Zásobník diktátů; Tabulky s přehledy učiva.*

Prvním probíraným slovním druhem jsou podstatná jména. Nejprve je zopakována dříve naučená látka. Následuje učivo o rodu, životnosti, čísle a pádu. „1. U podstatných jmen rozlišujeme trojí rod: rod mužský, rod ženský a rod střední. 2. Na podstatná jména rodu mužského si můžeme ukázat zájmenem *ten* (*ten dědeček, ten pes, ten strom*). 3. Na podstatná jména rodu ženského si můžeme ukázat zájmenem *ta* (*ta maminka, ta laň, ta jablň*). 4. Na podstatná jména rodu středního si můžeme ukázat zájmenem *to* (*to dítě, to kotě, to sluníčko*). 5. Rod podstatných jmen snadno určíme, když si řekneme jejich tvar tak, aby označoval jednu osobu, jedno zvíře, jednu věc.“ (49)

„Životnost určujeme jen u podstatných jmen rodu mužského. Podstatná jména, která označují osoby a zvířata, jsou životná, ostatní jsou neživotná. Podstatné jméno koníček zařadíme k životným, ať znamená zvíře nebo zálibu, stejně jako drak (pohádková bytost i hračka), kozák (osoba i houba) nebo sněhulák. Podstatná

(49) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 56

jména označující množství živých bytostí (např. *národ, lid, zástup, dobytek, hmyz*) jsou neživotná.“ (50) SSČ ke slovům „koníček, kozák“ říká: „**Koníček**, -čka m (živ. / než., 4. j. -a, mn. 1. -cí, -kové, -ky, 6. -cích, -ách)...2. (4. j. i -k) záliba.“ (51) „**Kozák**, -a m (než. / živ., 4. j. i -a, 6. mn. -cích).“ (52)

„Podstatná jména označují buď jednu osobu, jedno zvíře, jednu věc, nebo více osob, více zvířat, více věcí. Podstatná jména mají jednotné číslo nebo množné číslo. Některá podstatná jména mají jen tvary jednotného čísla (*křoví, uhlí, obyvatelstvo ...*), některá mají jen tvary čísla množného (*sáňky, kalhoty, nůžky ...*).“ (53)

„Podstatná jména mohou být v sedmi pádech čísla jednotného a v sedmi pádech čísla množného. Pády zjišťujeme pádovými otázkami.“ (54) Následuje výčet pádů spolu s otázkami. Dále žáci zjišťují, že otázkami „kdo?, koho?, komu?, o kom?, s kým?“ se ptáme na osoby. Otázkami „čeho?, čemu?, co?, o čem?, s čím?“ se ptáme na zvířata nebo věci. Seznamují se též s pojmem skloňování. S tím, že skloňovat znamená měnit tvar slova podle čísla a pádu.

Další látkou týkající se podstatných jmen je rozdíl mezi podstatnými jmény obecnými a vlastními. Podstatná jména vlastní označují jednu určitou osobu, zvíře, věc. Píšeme je s velkým počátečním, písmenem. Jde o jména osob, zvířat, měst, vesnic, hor, pohoří, řek, rybníků, států, příslušníků národů, ulic, náměstí ... Naproti tomu podstatná jména obecná píšeme s písmenem malým (*město, pes, dívka ...*).

U sloves nejprve také následuje opakování dříve probraného, pak nová látka, kterou je osoba, číslo a čas. „U sloves rozlišujeme dvojí číslo: číslo jednotné a číslo množné. Slovesa mohou vyjadřovat tři osoby v čísle jednotném a tři osoby v čísle množném.“ (55) Na příkladu jsou ukázána pomocná zájmena k jednotlivým osobám (já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona). Změny tvarů podle osoby, čísla a času nazýváme časování. Poslední kategorií je čas, který je u sloves trojí – minulý, přítomný a budoucí.

(50) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 57

(51) Filipec, J. a kol.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Academia, Praha 2005, s. 142

(52) Filipec, J. a kol.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Academia, Praha 2005, s. 148

(53) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 58

(54) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 60

(55) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 88

„Slovesa mohou mít tvar jednoduchý (*čte, čte si, trápí, trápí se*) nebo tvar složený (*četl jsem, četl jsi, budu číst, budou se trápit, budeme lyžovat ...*). Některá slovesa mají ve 3. osobě přítomného času koncovku *-í*. V této koncovce se píše vždy měkké *i* (*válí, trápí, koulí, nosí, vozí, hlásí apod.*).“ (56)

Přídavná jména žáci poznávají jako slova, která vyjadřují vlastnosti podstatných jmen nebo určují, či osoby, zvířata nebo věci jsou. Ptáme se na ně otázkami „jaký?, jaká?, jaké?, který?, která?, které?, čím?“. Jejich tvary můžeme měnit podle čísla a pádu – skloňujeme je. Na přídavná jména, která stojí u podstatných jmen rodu mužského životného, se v množném čísle ptáme otázkami „jací?, kteří?“.

U zájmen zjišťujeme, že je můžeme skloňovat – měnit tvary podle pádu a čísla. Poznáváme zájmena osobní (*já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona*), zájmena ukazovací (*ten, ta, to, ti, ty, ta, tento, tato, tehle, tamten ...*), zájmena tázací (*kdo?, co?, který?, jaký?, čím?*), zájmena záporná (*nikdo, nic, žádný, ničí ...*), zájmena přivlastňovací (*můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich, svůj*).

Číslovky jsou slova, která označují počet, pořadí apod. Ty, které určují přesný počet (můžeme je vyjádřit číslicemi), nazýváme číslovky určité (*7 sedm, 20 dvacet ...*). Ty, které přesný počet nevyjadřují, jsou číslovky neurčité (*několik, mnoho, málo ...*). Číslovky skloňujeme – podle čísla a pádu. Mohou označovat počet (*jeden, deset ...*), pořadí (*dvacátý, stý ...*), množství druhů (*dvoji, paterý ...*). Číslovky označující kolikrát se něco vyskytuje (*dvakrát, desetkrát ...*) jsou nesklonné. Informace navíc: „V dopisech nebo ve vyprávění píšeme číslicemi jen přesnější a složitější údaje (*v roce 1998, 865 občanů, 2531 litrů apod.*), jinak dáváme přednost psaní slovy (*bylo nás tam šest, ujeli jsme skoro devět set kilometrů, postavili tam na dvě stě nových domků ...*).“ (57)

„Slova, která určují způsob (odpovídají na otázku *jak?*), slova, která určují čas (odpovídají na otázku *kdy?*) a slova, která určují místo (odpovídají na otázku *kam?*), se nazývají příslovce. Nemůžeme je skloňovat ani časovat.“ (58)

Též předložky nemůžeme ani skloňovat ani časovat. Mohou být neslabičné (*v, k, s*), jednoslabičné (*na, do*) i víceslabičné (*vedle, kromě*). Předložky neslabičné a

(56) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 89

(57) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 118

(58) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 120

jednoslabičné vyslovujeme společně se slovy, ke kterým patří. Ale píšeme je odděleně.

Spojky spojují slova nebo věty. Před spojkami „a, i, ani, nebo“ se většinou čárka nepíše, před ostatními obvykle ano. Nemůžeme je ani skloňovat ani časovat.

„Částice uvozují samostatné věty (stojí vždy na začátku věty). Jsou to např. slova *at', kéž, necht', prý.*“ (59) Nemůžeme je ani skloňovat ani časovat.

Citoslovce vyjadřují zvuky, hlasy, city, nálady, výzvy (*ó, au, psst, mňau, crrr, haló ...*)

„Ohebná slova se skloňují (podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky) nebo časují (slovesa). Slova neohebná nemůžeme skloňovat ani časovat. Jsou to příslovce, předložky, spojky, částice a citoslovce.“ (60) Následuje přehled všech deseti slovních druhů.

Veškerá probraná látka je procvičována ve cvičeních, jichž je v knize dostatečná zásoba.

(59) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s. 123

(60) Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995, s.124

Český jazyk 4

Autor: Rudolf Čechura

Ilustrace: Drahomíra Dvořáková

Nakladatelství: Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha

Rok vydání: 1996

Počet stran: 161

Učebnici tvoří dvě části – jazyková a slohová. Tyto části se v knize volně střídají. Mezi cvičení jazyková jsou volně vkládána cvičení slohová. Jazykovou část tvoří 13 celků: *Opakování; Stavba slov; Vyjmenovaná slova; Procvičování; Slovní druhy; Slovesa; Podstatná jména; Stavba věty jednoduché; Souvětí; Závěrečné opakování; Co už umíme; Diktáty; Přehledné tabulky.*

První větší setkání se slovními druhy je na straně 47, kde začínají opakovací cvičení. Větší pozornost je pak věnována slovesům. Setkáváme se zde s novým pojmem „neurčitek“ (infinitiv). „U slovesných tvarů zakončených na –t nemůžeme určit osobu ani číslo, říkáme jim neurčitek (infinitiv). Některé neurčitky mohou být zakončeny na –ci (např. *péci, téci, vléci*). Můžeme však používat i tvary *péct, téct, vléct.*“ (61) Následuje větší zopakování toho, co už o slovesech víme. Žáci mají navíc vymýšlet příklady k dané látce. Vědí, že slovesa jsou slova vyjadřující děj, že u určitých sloves můžeme určit osobu, číslo a čas, že osoby jsou tři, číslo dvojnásobné a čas trojnásobný. Dále vědí, že se některá slovesa tvoří zvratnými zájmeny „se, si“ – slovesa zvratná, že slovesné tvary mohou být jednoduché nebo složené.

Další kapitola je věnována zvratným slovesům. Žáci jsou upozorněni na fakt, že slovo „se“ nemusí být jen zájmeno nebo součást zvratného slovesa, ale také předložka (*se slonem, se známými*). Další upozornění se týká toho, že při vyhledávání sloves podtrháváme, nebo vypisujeme celý zvratný tvar (*zapamatuj si, umýt se*).

Následující kapitola se věnuje jednoduchým a složeným tvarům. Znovu opakuje, že jednoduché tvary slovesné jsou tvořeny jedním slovem (*nese, čteme*) a složené tvary slovesné více slovy (*nebudu zlobit, budeme se snažit*).

Novou látkou týkající se sloves je časování. Nejprve v čase přítomném. „V koncovkách času přítomného píšeme vždy měkké i/í. Některá slovesa, která mají v 1. os. č. j. koncovku –ím, mají ve 3. os. č. mn. koncovku –ejí, -í. Např. *sázím – sázejí i sází, umím – umějí i umí, válím – vílejí i válí.*“ (62)

„Budoucí čas tvoříme tvary složenými (*budu číst, budeš vařit*). Složený tvar budoucího času (*budu číst*) se skládá z pomocného slovesa (*budu, budeš, bude, budeme, budete, budou*) a z neurčitku (infinitivu) (*číst*). Některá slovesa vyjadřují budoucí čas jednoduchými tvary času přítomného (*přečtu, uvařím*). U složených tvarů vyjadřuje pomocné sloveso osobu, číslo a čas (*budu, budeš, bude, budeme, budete, budou*) a neurčitek (infinitiv) vyjadřuje věcný význam (*cvičit*).“ (63) Vypisují-li se slovní druhy, musí se vypsát celý tvar (*Odpoledne se budu vozit na saních. – budu se vozit*). „Slovesné tvary zakončené na –l, -la, -lo, -li, -ly, -la se nazývají přičestí minulé.“ (64) Zmíněny jsou i tvary „ses, sis“ u zvratných sloves.

U podstatných jmen se žáci po procvičení dříve probraného seznamují se vzory. Nejprve jsou všechny vzory vyjmenovány. Následují kapitolky věnované jednotlivým vzorům. Každý vzor je vždy přehledně vyskloňován v jednotném i množném čísle. U každého tvaru jsou zvýrazněny koncovky. Začínáme středním rodem, vzorem město. „Podle vzoru město se skloňují podstatná jména rodu středního zakončená v 1. p. č. j. samohláskou –o. Vzor město je vzor tvrdý. V 7. p. č. mn. má koncovku tvrdé –y.“ Důležité je poučení o postupu při určování vzoru: „Určíme rod podstatného jména a koncovku 1. p. č. j. Např. (*to*) *kolo* je podstatné jméno rodu středního (*kolo jako město*), skloňuje se podle vzoru město.“ (65)

Vzor moře: „Podle vzoru moře se skloňují podstatná jména rodu středního, která končí v 1. i ve 2. p. č. j. samohláskou –e/ -ě. Vzor moře je vzor měkký. Všechna i/í v koncovkách jsou měkká.“ (66) Podle vzoru kuře skloňujeme podstatná jména rodu středního zakončená v 1. p. č. j. –e/ -ě a ve 2. p. č. j. –ete/ -ěte. A podle vzoru stavení skloňujeme podstatná jména rodu středního zakončená v 1. p. č. j. samohláskou –í. V koncovkách jsou všechna –í měkká.

(62) Čechura, R.: Český jazyk 4, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 56

(63) Čechura, R.: Český jazyk 4, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 60

(64) Čechura, R.: Český jazyk 4, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 60

(65) Čechura, R.: Český jazyk 4, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 68

(66) Čechura, R.: Český jazyk 4, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 71

Následují vzory rodu ženského. „Podle vzoru žena se skloňují podstatná jména vzoru ženského zakončená v 1. p. č. j. samohláskou –a. Vzor žena je vzor tvrdý. V koncovkách píšeme tvrdé –y, jen v 7. p. č. mn. v koncovce –ami píšeme měkké –i.“ (67) Podle vzoru růže skloňujeme podstatná jména rodu ženského zakončená v 1. p. č. j. samohláskou –e/ –ě. Vzor růže je vzor měkký, v koncovkách píšeme vždy měkké i/í. Podle vzoru píseň se skloňují podstatná jména rodu ženského zakončená v 1. p. č. j. souhláskou a ve 2. p. č. j. koncovkou –e/ –ě. Jde o vzor měkký, v koncovkách tedy píšeme měkké i/í. Podle posledního vzoru ženského rodu – kost – skloňujeme podstatná jména zakončená v 1. p. č. j. souhláskou a ve 2. p. č. j. koncovkou –i. Jedná se o vzor měkký, píšeme tedy měkké i/í.

U rodu mužského jsou zmíněny čtyři vzory. Poučky mají stejnou podobu, jako poučky u vzorů předchozích dvou rodů. Vzory pán a hrad jsou vzory tvrdé a vzory muž s stroj jsou vzory měkké. Podle vzorů pán a muž se skloňují podstatná jména rodu mužského životného a podle vzorů hrad a stroj podstatná jména rodu mužského neživotného. Zmíněn je zde tedy rozdíl v životnosti u mužského rodu.

Veškerá nově probraná, ale i dříve naučená látka je procvičována a opakována v mnoha cvičeních. Na konci učebnice je pak velké shrnující opakování a přehledné tabulky s probranou látkou.

Český jazyk 5

Autor: Jana Štroblová

Ilustrace: Daniela Benešová

Nakladatelství: Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha

Rok vydání: 1996

Počet stran: 183

Učebnici tvoří dvě části – jazyková a slohová. Tyto části se v knize volně střídají. Mezi cvičení jazyková jsou volně vkládána cvičení slohová. Jazykovou část tvoří 8 celků: *Stavba slova*, *Význam slov*, *Slovní druhy ohebné (první část)*, *Skladba – první část*, *Slovní druhy ohebné (pokračování)*, *Skladba (pokračování)*, *Slovní druhy neohebné – shrnutí učiva nižších ročníků*, *Přímá řeč*.

Nauce o slovních druzích je věnována převážná část jazykového oddílu. Před probíráním nové látky je stále opakováno dříve probrané učivo. Větší pozornost je nejprve věnována slovesům. Žáci si zopakují slovesnou osobu, číslo a čas.

Novinkou je slovesný způsob. „Určité tvary sloves mohou vyjadřovat způsob oznamovací (*voláš*), jinými tvary mohou vyjadřovat způsob rozkazovací (*volejte!*) nebo způsob podmiňovací (*volal bys*).“ (68) Každému ze způsobů jsou věnována cvičení. Žáci jsou seznámeni s tím, že rozkazovací způsob vyjadřuje rozkaz (zákaz), přání, nebo výzvu (výstrahu) a že tvary pro rozkazovací způsob tvoříme jen pro: 2. os. č. j. – (*ty*) *čti*, 1. os. č. mn. – (*my*) *čtěme*, 2. os. č. mn. – (*vy*) *čtěte*. Dále, že je daný slovesný způsob tvořen trojími koncovkami: 1) -, -me, -te (*piš, pišme, piště*), 2) -i, -ěte (-ěme), -ěte (-ete) (*jdi, jděme, jděte*), 3) -ej, -ejme, -ejte (*házej, házejme, házejte*). Tvary nevyjadřují čas, vyjadřují osobu a číslo. Poslední poznámkou je, že rozkaz je možné vytvořit též pomocí částic „ať, necht“ (*At' nepadne!*).

Způsob podmiňovací vyjadřuje děj, který by se mohl uskutečnit. Jeho tvary jsou složené z přičestí minulého a ze slov: *bych, bys, by, bychom, byste*. Tento způsob může být dvojitý: přítomný a minulý. U minulého se zpravidla přidává: *byl, byla, bylo, byli (byly) – byl bych volal*, nebo: *býval, bývala, bývalo, bývali (bývaly) – bývali bychom se nasetkali*. V závěru prvního celku zabývajícího se slovními druhy

je shrnutí o slovesech, které obsahuje kontrolní otázky o dosud naučené látce.

Druhý celek věnovaný slovním druhům se zabývá podstatnými jmény. V úvodu je opět opakování dříve naučeného (rod, číslo a pád). Velká pozornost je věnována opakování skloňování a opakování vzorů všech tří rodů podstatných jmen. U rodu mužského není opomenuta životnost. „Mluvnický životná mohou být i podstatná jména rodu mužského označující předměty neživé, jejichž koncovka je –i (*sněhuláci, draci, strašáci*), nebo –é (*činitelé*). Jsou-li tato podstatná jména podmětem, pak v přičestí minulém píšeme koncovku –i (*Sněhuláci stáli.*)“ (69) Podstatná jména mohou ale být mluvnický životná i neživotná (*Ledoborce vypluly. Ledoborci vypluli.*). Poslední poznámkou k životnosti je, že slovo den má dva tvary, ale v přičestí píšeme vždy tvrdé –y (*Dny se krátily. Dni se krátily.*).

Přidány jsou zde dva vzory rodu mužského: předseda, soudce. „Podle vzoru předseda se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která mají v 1. p. č. j. koncovku –a. Pravopis: Vzor předseda je vzor tvrdý. V koncovkách píšeme tvrdé –y. V koncovkách –ovi (*předsedovi*), –ích (*o sluzích*) se píše měkké –i.“ (70) „Podle vzoru soudce se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která končí v 1. p. č. j. na –e. Pravopis: Vzor soudce je vzor měkký. i/í v koncovkách je vždy měkké.“ (71) V závěru látky o podstatných jménech se opět objevuje shrnující stránka plná opakovacích otázek prověřujících dříve naučené.

Následuje učivo o přídavných jménech. Zopakován je trojí rod a dvojí číslo, že je můžeme skloňovat, že jsou to slova ohebná. Dělíme je na: měkká (mají v 1. p. č. j. pouze jednu koncovku –í: *jarní déšť, jarní louka, jarní kvítí*), tvrdá (mají v 1. p. č. j. koncovky –ý, –á, –é: *mladý muž, mladá žena, mladé víno*) a přivlastňovací (v 1. p. č. j. zakončena na –ův, –ova, –ovo, –in, –ina, –ino a ptáme se na ně otázkou „čí?“). „Přídavná jména tvrdá skloňujeme podle vzoru mladý. Ve tvarech přídavných jmen tvrdých se v koncovkách píše tvrdé –ý, pouze tvary 1. a 5. p. č. mn. rodu mužského životného mají koncovku měkké –í a v 7. p. č. mn. je ve tvarech všech rodů koncovka –ými. Přídavná jména měkká skloňujeme podle vzoru jarní. V koncovkách přídavných jmen měkkých je vždy pouze měkké –í.“ (72) V koncovkách přídavných

(69) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 70

(70) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 73

(71) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 75

jmen přivlastňovacích píšeme y/ý, pouze ve tvarech 1. a 5. p. č. mn. rodu mužského životného je koncovka –i a v 7. p. č. mn. všech rodů je koncovka –ými. Pro přivlastňovací příd. jm. máme dva vzory: „matčin“ (v 1. p. č. j. mužského rodu zakončena příponou –in, v rodě ženském –ina, v rodě středním –ino) a „otcův“. Dále žáci vědí, že se tvar přídavného jména řídí tvarem podstatného jména, k němuž patří a že se s ním shoduje v rodě, čísle a pádě.

Další novou látkou je stupňování přídavných jmen. „Některá přídavná jména mohou svými tvary vyjádřit trojí stupeň vlastnosti. Druhý stupeň vyjadřuje při srovnání větší míru vlastnosti než stupeň první. Třetí stupeň vyjadřuje její nejvyšší míru. Tvary druhého stupně se tvoří příponami: a) –ejší, –ější (*chytř/ejší, nov/ější*), b) –ší (*hlub/ší, krat/ší*), c) –í (*měkč/í, hezč/í*). Tvary třetího stupně se tvoří z tvarů stupně druhého předponou –nej. Takovému vyjadřování různé míry říkáme stupňování.“
(73) Ani u přídavných jmen na konci nechybí shrnutí.

U zájmen je zmíněno sedm druhů: osobní – označují první, druhou nebo třetí osobu: já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona, zvrtné se. Přivlastňovací – jimi přivlastňujeme první, druhé nebo třetí osobě: můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich, svůj. Ukazovací – ukazujeme na určitou osobu, zvíře, věc, vlastnost: *ten (král), ti (králové), to (vlče), tahle (vlčata), tento (stůl), tyhle (stoly), ta (nejkrásnější)*. Tázací – *Kdo (je ta dívka)?, Která (dívka)?, Co (je to)?, Čí (pes)?, Jaká (váza)?* Vztažná – kdo, co který, jaký, čí, jenž – bývají jako spojovací výraz v souvětí: *Kde je kniha, kterou hledám? To je míč, jaký bych si přál.* Neurčitá – jimi blíže neurčujeme, o kom nebo o čem je řeč: *Někdo mi šlápl na nohu. Něco mě polekalo. Zaslechl jsem něčí hlas.* Záporná – jimi popíráme existenci osoby, zvířete, věci: *Nikdo tam nebyl. Nic se v hnízdě neobjevilo. Nic se nerozbilo.* Zmíněno je dále skloňování zájmen: já, ty, se, my, vy, ten, náš, on, ona, ono. Poukázáno je na tvary mě/mne (2. a 4. p. č. j.) a mně/mi (3. a 6. p. č. j), mi/my, na psaní „s sebou a sebou“, a na „Ty, Vy, Tvůj, Váš“ v dopisech. Na konci látky o zájmenech je opět shrnutí.

„Číslovky jsou slova významu číselného. Rozlišujeme číslovky určité a neurčité. Číslovky určité označují určitý, přesný počet (můžeme je vyjádřit

(72) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 97

(73) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 105

číslicemi). Číslovky neurčité neoznačují přesný, určitý počet (nemůžeme je vyjádřit číslicemi). U číslovek můžeme určit rod, číslo a pád. Číslovky jsou slova ohebná, můžeme je skloňovat. Číslovky, které vyjadřují, kolikrát se něco vyskytuje (dvakrát, desetkrát, mnohokrát...), jsou neskloňné.“ (74) Podle významu je dělíme na: základní – vyjadřují počet a odpovídají na otázku „kolik?“, řadové – označují pořadí a odpovídají na otázku „kolikátý?“, druhové – vyjadřují množství druhů a odpovídají na otázku „kolikery?“, násobné – vyjadřují, kolikrát se něco vyskytuje a odpovídají na otázku „kolikrát? kolikanásobný?“. Objevuje se přehled skloňování číslovek „dva, oba, dvě, obě, tři, čtyři“. Na konci je opět opakovací shrnutí.

Téměř ke konci učebnice je kapitola věnovaná neohebným slovním druhům. „Příslovce blíže určují okolnosti, za nichž probíhá děj, nebo blíže určují vlastnost. Určují místo, čas, způsob, míru, příčinu. Otázky, kterými se na příslovce ptáme, jsou také příslovce. Příslovce se neskloňují ani nečasují, jsou to slova neohebná.“ (75)

Učebnice pokračuje opakováním předložek, spojek, částic a citoslovcí. Nezapomíná na stále procvičování a opakování dříve probíraného. Na konci je velké závěrečné opakování. Také se zde objevují přehledné tabulky o naučené látce.

(74) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 118

(75) Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996, s. 142

Shrnutí k učebnicím Český jazyk 2, 3, 4, 5 nakladatelství Alter

Cyklus učebnic českého jazyka od nakladatelství Alter pro první stupeň základních škol zahrnuje učivo dané osnovami pro základní školy.

Učebnice jsou uvedeny metodickými poznámkami. „Učebnice předpokládá vyučovací metodu, která zabezpečí: aktivní poznávací činnost žáka, jeho každodenní samostatnou práci, okamžité poskytování zpětné vazby, umožnění práce se zdroji informací (přehledy, tabulkami, slovníčkem apod.). Obsahuje velkou zásobu mluvních cvičení, neboť cílem výuky českému jazyku není pouze ovládnutí jazykové správnosti, ale i schopnost vhodně formulovat myšlenky a cvičit se v porozumění projevům druhých.“ (76) V úvodu jsou dále ještě vysvětlivky k barvám rámečků. Zeleně jsou označena cvičení určená k samostatné práci, žlutě diktáty a růžově poučky.

Učebnice obsahují učivo jazykové i slohové. Nauka o slohu v učebnici plynule prolíná látku jazykovou. Na horním okraji bývá vždy v barevném rámečku nadepsán nový celek, kterému se daná část učebnice věnuje. Jazykové celky jsou označeny oranžově, slohová cvičení růžově. Jednotlivé kapitoly celků jsou nadepsány tučně černou barvou.

Jsou bohaté na nejrůznější rozmanitá cvičení procvičující probíranou nebo dříve probranou látku.

Poučky jsou podávány srozumitelně a jasně. Jsou dvojího typu: „Zapamatujte si (Pamatujte si), Zopakujte si“. Ve srovnání s dalšími dvěma sadami jsou ale učebnice nakladatelství Alter pro žáky poměrně náročné.

Probraná látka je neustále opakována a procvičována. Celkovému opakování jsou věnovány závěry učebnic. Objevují se zde soubory diktátů a nejrůznější cvičení. Jsou zde připraveny testy s bodovým hodnocením, které stačí namnožit a mohou se použít. Testy jsou vytvořeny pro zopakování učiva za jednotlivá čtvrtletí školního roku.

Dále jsou v závěru učebnic připraveny přehledné tabulky učiva, které opět stačí namnožit. Poskytují dětem ucelený přehled získaných vědomostí. Mohou sloužit jako dobrá pomůcka k učení.

Obsahy učebnic jsou uvedeny na koncích. Jsou velice přehledné. Rozdělené na jazykovou a slohovou část. V jazykové části jsou vypsány probírané celky a jejich kapitoly

Celkově jsou učebnice pestré, svou barevností (zejména barevností tabulek, ale i ilustracemi) i střídáním činností. Jsou přehledné.

2. Učebnice nakladatelství Nová škola

Učebnice pro 2. ročník

Český jazyk 2

Moje česká řeč

Autoři: Mgr. Zita Janáčková, PaedDr. Hana Mühlhauserová, PhDr. Olga Příborská

Ilustrace: Jiří Růžička

Nakladatelství: Nová škola, Brno

Rok vydání: 1998

Počet stran: 96

Učebnici tvoří 15 celků: *Základní znalosti z 1. třídy, Věta – vyjadřování ústní a písemné, Abeceda a písmo, Mluvíme ve větách, Druhy vět, Věta, slova a slovní význam, Slovo, slabika, hláska, písmeno, Psaní y – ý po tvrdých souhláskách, Psaní i – í po měkkých souhláskách, Psaní souhlásek uprostřed a na konci slov, Slova se skupinami dě, tě, ně, Slova se skupinami bě, pě, vě, mě, Slovní druhy – přehled, Psaní velkých písmen, Souhrnné opakování.*

Učebnice není rozdělena na slohovou a jazykovou část, obě tyto části se v průběhu knihy prolínají.

Se slovními druhy se žáci setkávají ke konci učebnice – ve 13. oddílu, který obsahuje pět kapitol: *Podstatná jména, Slovesa, Opakování – podstatná jména a slovesa, Předložky, Užití předložek ve větách.* Nejprve se seznamují s celkovým přehledem deseti slovních druhů. „Každé slovo, které používáme, patří k jednomu z deseti slovních druhů.“ (77)

Bližze poznávají podstatná jména, slovesa, předložky. „Podstatná jména jsou názvy osob, zvířat a věcí (*děti, maminka, pták, lev, postel, auto, ...*). Ukazujeme si na ně slovy *ten, ta, to.* Je to první slovní druh.“ (78) „Slovesa jsou slova, která nám

(77) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O.: Učebnice pro 2. ročník – Český jazyk 2 - Moje česká řeč, Nová škola, Brno 1998, s. 78

říkají, co osoby, zvířata a věci dělají nebo co se s nimi děje (sedí, utíkají, bude číst).“
(79)

Podstatná jména i slovesa jsou procvičována v několika cvičeních. Cvičení samozřejmě opakují i dříve probrané. Následuje kapitola věnující se opakování podstatných jmen a sloves.

„Slova *na, pod, nad, za, do před, bez, u, v, k, s, o* jsou předložky. Vyslovujeme je dohromady se slovem, ke kterému patří, ale píšeme je vždy zvlášť.“
(80) Za kapitolou *Předložky*, následuje kapitola ukazující předložky nejen ve spojení se samotným slovem, ale celkově ve větě.

(78) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O.: Učebnice pro 2. ročník – Český jazyk 2 - Moje česká řeč, Nová škola, Brno 1998, s. 79

(79) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O.: Učebnice pro 2. ročník – Český jazyk 2 - Moje česká řeč, Nová škola, Brno 1998, s. 82

(80) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O.: Učebnice pro 2. ročník – Český jazyk 2 - Moje česká řeč, Nová škola, Brno 1998, s. 86

Učebnice pro 3. ročník

Český jazyk 3

Česká řeč a pravopis

Autoři: Mgr. Zita Janáčková, PaedDr. Hana Mühlhauserová, PhDr. Olga Příborská,
Mgr. Jitka Zbořilová

Ilustrace: Jiří Růžička, Jitka Krejčířiková

Nakladatelství: Nová škola, Brno

Rok vydání: 1999

Počet stran: 96

Učebnici tvoří sedm celků: *Opakování, Věta jednoduchá a souvětí, Nauka o slově, Hláskosloví a výslovnost, Psaní i, í nebo y, ý po obojetných souhláskách uvnitř slov, Tvarosloví, Velké závěrečné opakování.*

Slovní druhy jsou probírány v šestém celku, který obsahuje šest kapitol: 1. *Slovní druhy, Vlastní jména, (Popis zvířete), 2. Slovní druhy – opakování, 3. Skloňování podstatných jmen, Číslo podstatných jmen, Rod podstatných jmen, 4. Podstatná jména – opakování, 5. Slovesa, Osoba sloves, Číslo sloves, (Vyprávění pohádky podle osnovy, podle obrázků), Čas sloves, Popis činnosti, Infinitiv, Zvratná slovesa, (Telefonický rozhovor – přivolání první pomoci), Časování sloves, 6. Podstatná jména, slovesa – opakování, (Pozdrav z výletu).* Látka druhého ročníku je průběžně opakována v předchozích celcích.

V úvodu celku „*Tvarosloví*“ je přehled všech slovních druhů, který je zde dělen na slova ohebná a neohebná. „Slova ohebná jsou slova, která mohou měnit svůj tvar. Př.: maminka - (o) mamince, pěkný – (s) pěkným, píšu – píšeme. Slova neohebná jsou slova, která nemění svůj tvar (pěkně, ale...).“ (81)

Následuje postupná charakteristika všech deseti slovních druhů. „Podstatná jména jsou názvy osob (učitel), zvířat (králík) a věcí (míč). Můžeme si na ně ukázat slovy ten, ta, to, ti, ty, ta. Podstatná jména jsou i názvy vlastností (statečnost, píle) a

(81) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 63

dějů (děšť, chůze, plavání).“ (82) Vedle obecné charakteristiky podstatných jmen obecných jsou žáci seznámeni se jmény vlastními. S tím, že se jedná o vlastní jména osob a zvířat a že je píšeme s velkým počátečním písmenem. S velkým písmenem se píše i jména měst, vesnic, hor, pohoří, řek, ulic, náměstí. Na rozdíl od toho podstatná jména obecná píšeme s malým písmenem.

„Přídavná jména vyjadřují vlastnosti osob, zvířat a věcí. Odpovídají na otázku jaký? (dřevěný), který? (zimní), čím? (maminčin).“ (83)

„Zájmena jsou slova, která zastupují podstatná jména (pán – on, žirafa – ona, kuře – ono) nebo na ně ukazují (ten, ta, to).“ (84)

„Číslovky vyjadřují čísla (osm, třicet), počet (dva žáci) nebo pořadí (dvanáctý, čtyřicátý). Číslovky odpovídají na otázky kolik? kolikátý? kolikrát? kolikanásobný?“ (85)

„Slovesa vyjadřují, co osoby, zvířata a věci dělají (běží, bouchá) nebo co se děje (prší).“ (86)

„Příslovce jsou slova, která určují místo (odpovídají na otázku kde?, kam?), způsob (odpovídají na otázku jak?) a čas (odpovídají na otázku kdy?). Příslovce musí být jedno slovo (teh, nahoře, tu).“ (87)

„Předložky stojí ve větě před podstatnými jmény, přídavnými jmény, číslovkami a zájmeny. Jsou to slova: před, ze, od, do, u, při, v, vedle, z, s, k, pod, nad, mezi... Předložky čteme dohromady s následujícím slovem, ale píšeme je vždy zvlášť.“ (88)

(82) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 64

(83) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 67

(84) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 68

(85) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 68

(86) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 69

(87) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 70

(88) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 71

„Spojky spojují slova (Petr a Pavel, dnes i zítra) nebo věty. (Maminka šla nakoupit, ale v obchodě měli zavřeno.)“ (89)

„Částice jsou slova, která dávají větě platnost zvolání, přání nebo výzvy. Stojí většinou na začátku věty. Nejčastější částice jsou at', kéž, necht', což.“ (90)

„Citoslovce vyjadřují city, nálady, výzvy (ach, au, ó, haló) nebo hlasy a zvuky lidí (hej, heč, hurá), zvířat (haf, mňau) a věcí (bum, prásk).“ (91)

Ve třetím ročníku se žáci seznamují se skloňováním podstatných jmen. Nejprve si v krátkém příběhu všimají vyznačených slov. Jedná se o slovo kočár v různých tvarech. „Tvary podstatných jmen se mění podle pádů. Čeština má sedm pádů. Pády určujeme pomocí pádových otázek. Skloňovat podstatná jména znamená měnit jejich tvary.“ (92) Následuje výčet všech sedmi pádů s příklady. Dále jsou žáci upozorněni na rozdíl mezi tvary slov (žák – žáka, žákovi) a slovy příbuznými (žák – žákyně, žakovská).

Součástí látky o skloňování je číslo podstatných jmen. „Tvary podstatných jmen jsou v čísle jednotném (ten kůň, ta květina, to mimino) nebo v čísle množném (ti koně, ty květiny, ta mimina).“ (93)

Následuje rod podstatných jmen. Žáci zjišťují, že tvary podstatných jmen obvykle vyjadřují jeden ze tří rodů. Rod mužský, na který si můžeme ukázat zájmenem ten (ten pes). Rod ženský, na který si můžeme ukázat zájmenem ta (ta holčička). A rod střední, na který si můžeme ukázat zájmenem to (to kuře).

U sloves se seznamují s osobou, číslem, časem, infinitivem, se zvrtnými slovesy a s časováním. „U sloves rozlišujeme trojí osobu v čísle jednotném a trojí

(89) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 71

(90) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 72

(91) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 72

(92) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 75

(93) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 76

osobu v čísle množném. Při určování osob si pomáháme zájmeny.“ (94) Číslo jednotné: 1. osoba – já, 2. osoba – ty, 3. osoba – on, ona, ono. Číslo množné: 1. osoba – my, 2. osoba – vy, 3. osoba – oni, ony, ona. Časy máme v českém jazyce tři: minulý, přítomný a budoucí. Čas minulý vyjadřuje to, co už se stalo, čas přítomný to, co se právě děje a čas budoucí to, co se teprve stane .

„Infinitiv je tvar slovesa, který končí na –t (v některých případech na –ci, –ct). Je to neurčitý tvar, nevyjadřuje ani osobu, ani číslo, ani čas (např. umět, učit se, říci, říct).“ (95)

„U některých sloves bývá zájmeno se nebo si (např. usmívá se, zpívá si). Jsou to slovesa zvratná.“ (96)

„Časovat slovesa znamená měnit jejich tvary podle osoby, čísla a času. Při časování se mění koncovka sloves. V koncovkách přítomných tvarů sloves píšeme vždy –í. (Př. Bydlím, nosíš, prosí, vozíme).“ (97)

Veškerá probraná látka je procvičována v různých cvičeních. Na konci učebnice pak ve velkém závěrečném opakování.

(94) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 80

(95) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 86

(96) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 87

(97) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník - Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999, s. 88

Učebnice pro 4. ročník

Český jazyk 4

Český jazyk slovem i písmem

Autoři: Mgr. Zita Janáčková, PaedDr. Hana Mühlhauserová, PhDr. Olga Příborská,

Mgr. Jitka Zbořilová

Ilustrace: Jiří Růžička

Nakladatelství: Nová škola, Brno

Rok vydání: 1999

Počet stran: 95

Učebnici tvoří devět celků: *Opakování učiva nižších ročníků, Nauka o slově, Stavba slova, Vyjmenovaná slova, Slovní druhy, Podstatná jména, Slovesa, Stavba věty, Závěrečné opakování.*

Se slovními druhy se setkáváme v pátém celku. Zde si žáci opakují nejzákladnější vědomosti. Pod obrázkem s vodníkem Lojzíkem si přečtou: „Vodník Lojzík má na dně svého rybníka poličky s hrníčky. Neschovává v nich ale dušičky. V každém hrníčku jsou ukryta slova patřící k jednomu z deseti slovních druhů. Rozdělení do dvou poliček není náhodné. Slovní druhy v horní poličce můžeme totiž skloňovat nebo časovat. Slovní druhy v nižší poličce nelze skloňovat ani časovat.“ (98) Následuje poučka o slovních druzích – že lze všechna slova podle společných znaků zařadit do jedné z deseti skupin, podstatná jména, přídavná jména, zájmena a číslovky můžeme skloňovat, slovesa časovat, jde o slova ohebná. Příslovce, předložky, spojky, částice a citoslovce nemůžeme ani skloňovat ani časovat, jde o slova neohebná. Na další straně následuje přehledné shrnutí. U každého slovního druhu je zde navíc stručná charakteristika.

Dalším celek se věnuje podstatným jménům. První „přichází“ číslo a rod. V úvodu je zopakováno, co už o podstatných jménech známe. Že jsou to názvy osob, zvířat, věcí, ale označujeme jimi i vlastnosti a děje. Jde o slova ohebná, která se

(98) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem, Nová škola, Brno 1999, s. 34

skloňují. Různými tvary mohou vyjádřit sedm pádů a dvojí číslo. Rozlišujeme u nich trojí rod. Číslo a rod poznáme pomocí ukazovacích zájmen „ten, ta to“.

Druhá kapitola celku *Podstatná jména* opakuje pád. Je zde vyjmenováno sedm pádů společně s pádovými otázkami. V souvislosti s tím je zmíněno skloňování, což znamená, že měníme tvar podle pádů a čísla.

Skloňováním se pak více zabývá třetí kapitola. „Podstatná jména tvoří podle rodu a koncovek velké skupiny, které se skloňují stejně. Jedno slovo z této skupiny je vybráno jako vzor a ostatní slova dané skupiny se skloňují podle tohoto vzoru.“ (99) Následuje výčet vzorů k daným rodům – rod mužský: pán, hrad, muž, stroj, předseda, soudce; rod ženský: žena, růže, píseň, kost; rod střední: město, moře, kuře, stavení. Žáci jsou seznámeni s tím, jak postupovat při rozhodování, ke kterému vzoru podstatné jméno patří: 1. Určete rod. 2. Řekněte si podstatné jméno v 1. p. č. j. Všimněte si jeho koncovky. 3. Řekněte si podstatné jméno ve 2. p. č. j. Věnujte pozor koncovce. 4. Srovnejte koncovky daného podstatného jména s koncovkami vzorů tohoto rodu. Přiřaďte podstatné jméno ke vzoru, který má stejné zakončení v 1. i ve 2. p. č. j.

Učebnice se pak věnuje jednotlivým rodům a jejich vzorům. Vzory jsou vždy uvedeny v přehledných tabulkách. První jsou probírány vzory rodu středního. Vzor město: „Podle vzoru město se skloňují podstatná jména rodu středního, která mají v 1. pádě jednotného čísla koncovku –o (*kolo, slovo, kružítko*). Vzor město je tvrdý vzor. Podstatná jména skloňovaná podle vzoru město mají v 7. pádě množného čísla koncovku –y (*koly, chodidly*).“ (100) Stejným způsobem jsou žáci seznámeni se zbylými vzory rodu středního a se všemi vzory rodu ženského.

U rodu mužského se učebnice nejprve věnuje životnosti. „U podstatných jmen rodu mužského rozlišujeme další mluvnický význam – životnost a neživotnost (podstatná jména mužského rodu životná a neživotná). a) Podstatná jména rodu muž. životná jsou názvy živých bytostí (osob a zvířat). b) Podstatná jména rodu muž.

(99) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Přiborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem, Nová škola, Brno 1999, s. 45

(100) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Přiborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem, Nová škola, Brno 1999, s. 47

neživotná jsou názvy neživých předmětů a jevů.“ (101) Podstatná jména životná mají v 1. a 4. p. č. j. různé tvary. Tvary podstatných jmen neživotných se v 1. a 4. p. č. j. shodují.

Následují poučky ke vzorům: pán, hrad, muž, stroj. U vzorů „předseda a soudce“ je pouze tabulka a upozornění na 5. pád u vzoru „soudce“ (shoduje s se s 1. pádem).

Za vzory jednotlivých rodů je vždy shrnující opakování, které je provedeno v několika cvičeních. Následují cvičení, která celkově opakují látku podstatných jmen.

U látky o slovesech učebnice v úvodu opět předkládá přehled o tom, co už žáci znají. Že slovesa jsou slova vyjadřující děj. Různými tvary mohou vyjadřovat osobu, číslo a čas – časují se. Slovesná osoba je trojí, číslo dvojí a čas trojí. „Slovesný tvar, který může vyjádřit osobu, číslo a čas, je tvar určitý. Slovesný tvar, který nemůže vyjádřit osobu, číslo a čas, je tvar neurčitý (např. infinitiv). U sloves v infinitivu neurčíme osobu, číslo ani čas“ (102)

Následují jednoduché a složené tvary sloves. „Tvary sloves, které jsou vyjádřeny jedním slovem (počítá, zvoníme, přijďte) a tvary sloves se zájmenem se, si (těšíte se, dopřejeme si) se nazývají tvary jednoduché. Tvary sloves, které jsou vyjádřeny více slovy (nebudu zpívat, donesli jsme, bál by se), se nazývají tvary složené. Všechny tvary sloves v čase minulém považujeme za tvary složené.“ (103)

Po látce o tvarech jednoduchých a složených přichází na řadu opakování sloves zvratných.

Novou látkou je časování. Přehled časování ve všech třech časech je v tabulkách. Nejprve se učebnice více věnuje časování sloves v čase přítomném. „Koncovky, kterými se odlišují tvary sloves, se nazývají osobní koncovky (dělám, děláš, dělá...). V osobních koncovkách času přítomného se píše vždy měkké *i/í*.“ (104)

(101) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem, Nová škola, Brno 1999, s. 55

(102) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem, Nová škola, Brno 1999, s. 66

(103) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem, Nová škola, Brno 1999, s. 67

„Budoucí čas se vyjadřuje dvěma způsoby: 1) Složeným tvarem slovesa. (U sloves, která mohou vyjádřit právě probíhající děj.) Složený tvar se skládá z pomocného slovesa být a z infinitivu významového slovesa. Př.: budu psát, budeš běhat. 2) Jednoduchým tvarem slovesa. (U sloves, která mohou vyjádřit právě probíhající děj – svým přítomným tvarem vyjadřují čas budoucí.) Př.: napíšu, poběžíš, přečte.“ (105)

„Tvary minulého času jsou složeny z přičestí činného a z přítomného času pomocného slovesa být: psal jsem, psal jsi, psali jsme... Ve 3. osobě čísla jednotného i množného se pomocné sloveso vynechává: on psal, oni psali... (Tento tvar posuzujeme rovněž jako tvar složený).“ (106)

Na konci látky o slovesech je opět shrnující opakování, které žáci provedou na několika cvičeních. Na konci učebnice je pak velké závěrečné opakování veškeré látky.

(104) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem , Nová škola, Brno 1999, s. 68

(105) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem , Nová škola, Brno 1999, s. 69

(106) Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník - Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem , Nová škola, Brno 1999, s. 71

Český jazyk

Učebnice pro 5. ročník

Autoři: PaedDr. Helena Chýlková, Mgr. Zita Janáčková, doc. PhDr. Eva Minářová,
CSc., Mgr. Jitka Zbořilová

Ilustrace: Jiří Růžička

Nakladatelství: Nová škola, Brno

Rok vydání: 1998

Počet stran: 144

Učebnici tvoří devět celků: *Český národní jazyk – jazyk mateřský, Opakování, Slovo a jeho stavba, tvoření slov, Tvarosloví, Podstatná jména, Přídavná jména, Slovesa, Zájmena, Číslovky, Skladba, Závěrečné opakování.*

Látka slovních druhů začíná přehledem všech deseti slovních druhů. Jednotlivé slovní druhy jsou zde stručně charakterizovány. Jsou rozděleny na slova ohebná a neohebná, slova ohebná dále na ta, která se skloňují a časují.

Celek *Podstatná jména* je tvořen převážně opakováním. Žáci si zopakují mluvnické kategorie – pád, číslo a rod. U rodu mužského učebnice nezapomíná připomenout životnost. Skloňování podstatných jmen je uvedeno v přehledné tabulce.

Následuje učivo o přídavných jménech. „Přídavná jména vyjadřují vlastnosti osob, zvířat nebo věcí a jevů označených podstatným jménem. Ptáme se na ně otázkami jaký?, který?. čím?. Přídavná jména jsou slova ohebná – skloňují se. Shodují se v pádě, čísle a rodě s podstatnými jmény, která blíže určují.“ (107)

Podle zakončení rozlišujeme tři druhy: 1. tvrdá – mají v 1. p. č. j. tři koncovky pro tvary jednotlivých rodů: -ý, -á, -é. 2. měkká – mají v 1. p. č. j. ve všech rodech stejnou koncovku: -í. 3. přivlastňovací – tvoří se od podstatných jmen označujících osoby (*Petrův slib*) nebo od vlastních jmen zvířat (*Brokova bouda*). Od podstatných jmen rodu mužského se tvoří přivlastňovacími příponami -ův, -ova,

(107) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 67

-ovo (otcův, otcova, otcovo). Od podstatných jmen rodu ženského se tvoří přivlastňovacími příponami -in, -ina, -ino (matčin, matčina, matčino).

Skloňování přídavných jmen je uvedeno v přehledných tabulkách. Přídavná jména tvrdá skloňujeme podle vzoru „mladý (mladá, mladé)“. V koncovkách přídavných jmen tvrdých píšeme tvrdé -ý. Měkké -í píšeme poute v 1. a 5. p. č. mn. mužského rodu životného. V 7. p. č. mn. je koncovka -ými. V 1. a 5. p. č. mn. rodu mužského životného se u vzoru „mladý“ některé souhlásky před koncovkou -í mění.

Přídavná jména měkká se skloňují podle vzoru „jarní (jarní, jarní)“. V koncovkách píšeme vždy měkké -í.

Přídavná jména přivlastňovací se skloňují podle vzorů „otcův (otcova, otcovo)“ a „matčin (matčina, matčino)“.

Následuje několik pouček k zapamatování. Rod přídavného jména poznáme podle rodu podstatného jména, ke kterému dané přídavné jméno patří. U přídavných jmen přivlastňovacích píšeme v množném čísle koncovku -i jen v 1. a 5. p. č. mn. rodu mužského životného. V ostatních koncovkách č. mn. je tvrdé -y. Výjimkou je pak ještě 7. p. č. mn. – tam se objevuje koncovka -ými. Pozor na koncovky v 1. a 4. p. přídavných jmen přivlastňovacích rodu mužského životného – 1. p.: (ti) otcovi bratři / 4.p.: (ty) otcovy bratry.

Přídavná jména jsou zopakována na cvičeních v závěru celku.

Látka o slovesech je zahájena zopakováním dříve naučeného. Jde o slova vyjadřující děj – činnost, stav, změnu stavu. Jde o slova ohebná, která se časují. Zmíněn je tvar: určitý / neurčitý, jednoduchý / složený. Slovesa svými tvary vyjadřují osobu, číslo a čas. Osoba je trojí, číslo dvojí a čas trojí.

V otázce časování je nově probírán slovesný způsob – oznamovací, rozkazovací, podmiňovací. Nejprve jsou zmíněny tvary oznamovacího způsobu ve všech třech časech. U času budoucího je zmíněna možnost dvojího vyjádření: 1) složeným tvarem slovesa – pomocné sloveso „být“ + infinitiv významového slovesa (*budu mluvit*). 2) jednoduchým tvarem slovesa (*promluví*). U času minulého si opakujeme, že tvary jsou složeny z přičestí činného významového slovesa a přítomného času pomocného slovesa být. Ve 3. os. č. j. i mn. se pomocné sloveso vynechává. Jde ale též o tvar složený. „Slovesné tvary zakončené na -l, -la, -lo, -lí, -ly, -la (koupil, koupila, ...) se nazývají přičestí činné.“ (108) V souvislosti s tím je v tomto celku zopakována shoda přísudku s podmětem.

„Sloveso v rozkazovacím způsobu vyjadřuje děj, který má (nebo nemá) někdo uskutečnit. Je to rozkaz, zákaz nebo prosba. Tvary rozkazovacího způsobu se tvoří ve 2. osobě čísla jednotného a v 1. a 2. osobě čísla množného koncovkami: a) -, -me, -te: piš, pišme, pište b) -i, -ěme (-eme), -ěte (-ete): začni, začněme, začněte, kresli, kresleme, kreslete c) -ej, -ejme, -ejte: dělej, dělejme, dělejte. Tvary rozkazovacího způsobu vyjadřují osobu a číslo, ale nevyjadřují čas. (Čas u tvarů rozkazovacího způsobu neurčujeme.)“ (109)

„Sloveso v podmiňovacím způsobu vyjadřuje děj, který by se mohl uskutečnit. Tvary podmiňovacího způsobu jsou složené. Skládají se z příčestí činného a ze zvláštních tvarů: bych, bys, by, bychom, byste, by (odvozených od slovesa být). U tvarů podmiňovacího způsobu určujeme osobu, číslo a čas.“ (110)

Slovesa, jako doposud všechny slovní druhy, jsou na konci celku opět opakována a procvičována ve cvičeních.

Velká pozornost je věnována též zájmenům. „Zájmena jsou slova, která zastupují podstatná a přídavná jména nebo na podstatná a přídavná jména ukazují. Podle významu rozeznáváme různé druhy zájmen.“ (111) „Zájmen osobní označují první, druhou nebo třetí osobu. Zájmena osobní jsou: já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona. K zájmenům osobním patří i zvrtná zájmena se, si.“ (112)

„Zájmeny přivlastňovacími přivlastňujeme první, druhé nebo třetí osobě. Zájmena přivlastňovací: můj, tvůj, svůj, náš, váš, jeho, její, jejich...“ (113) Pozor na: 2., 3., 6. p.: (té) naši; (těch) našich, (těm) našim; 4. p. (tu) naši; 7. p.: (tou) naši, (tím) našim.

(108) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 88

(109) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 92

(110) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 93

(111) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 96

(112) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 96

(113) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 97

„Zájmena ukazovací ukazují na určitou osobu, zvíře, věc nebo vlastnost. Zájmena ukazovací: ten (ta, to, ti, ty, ta), tento (tato...), tenhle, onen, takový, týž, tentýž, sám...“ (114)

„Zájmeny tázacími se ptáme na osobu, zvíře, věc nebo vlastnost. Zájmena tázací: kdo?, co?, jaký?, který?, čím?.“ (115)

„Zájmena vztažná k sobě připojují některé věty v souvětí. Zájmena vztažná: kdo, co, jaký, který, čím, jenž.“ (116)

„Zájmena neurčitá jsou ta zájmena, kterými blíže neurčujeme, o kom nebo o čem je řeč, nebo to určujeme jen obecně (někdo, něco, některý, nějaký, něčí, leckdo, lečjaký, ledakdo, kdosi, cosi, kterýsi, každý, všechen...)“ (117)

„Zájmeny zápornými (nikdo, nic, nijaký, ničím, žádný) popíráme existenci nějaké osoby, zvířete, věci nebo vlastnosti.“ (118)

Učivo týkající se zájmen je zde ještě rozšířeno o skloňování zájmen „já, ty, se“. Žáci jsou upozorněni na dvojí tvary těchto zájmen v některých pádech – kratší (mě, mi, tě, ti, se) / delší (mne, tebe, sebe, sobě). U zájmena „já“ jsou zmíněny tvary ve 2. a 4. p. (mě, mne) a ve 3. p. (mně, mi). Dále si všímáme pravopisu některých tvarů zájmena „já“ – 2. a 4. p.: mě (tě) / 3. a 6. p.: mně (tobě). Setkáváme se zde se zmínkou o psaní sebou / s sebou.

Skloňování se dále věnuje zájmenům „my, vy, on, ona, ono“. V souvislosti s tím se učebnice zmiňuje o psaní „my, vy“ s tvrdým y, v 7. p. pak s měkkým i (námi, vámi). Rozlišujeme tvar 1. p. zájmena „my“ / 3. p. zájmena „já“ – mi (mně). Poznamenáno je zde i psaní zájmen „ty, vy, tvůj, váš“ s velkým písmenem v dopisech, chceme-li vyjádřit úctu k adresátovi. U zájmena „ona“ je zmíněn 4. p.: jí (ní) / 2., 3., 6. p.: jí (ní). Též zájmena jsou v závěru celku opakována v souboru cvičení.

(114) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 98

(115) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 98

(116) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 99

(117) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 100

Posledním probíraným slovním druhem jsou číslovky. První důležitou poznámkou je fakt, že rozlišujeme číslice (0, 1, 3,...) a číslovky (nula, první,...). „Rozlišujeme číslovky určité a číslovky neurčité. Číslovky určité vyjadřují přesný počet nebo pořadí, můžeme je vyjádřit číslicemi (čtyři – 4, čtvrtý hráč – 4. hráč, čtyřikrát – 4krát). Číslovky neurčité nevyjadřují přesný počet a pořadí (několik, mnoho, málo, několikrát), nemůžeme je vyjádřit číslicemi.“ (119)

Číslovky určité i neurčité dělíme podle významu na číslovky: základní, řadové, druhové, násobné. Zmíněno je dále psaní tečky za řadovými číslovkami.

Poslední látkou týkající se číslovek je skloňování číslovek „dva, oba, dvě, obě, tři, čtyři“. Číslovky jsou procvičovány a opakovány v závěru celku, dále pak v závěru učebnice v souhrnném závěrečném opakování.

(118) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 100

(119) Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998, s. 110

Shrnutí k učebnicím Český jazyk 2, 3, 4, 5 nakladatelství Nová škola

Učebnice vydané nakladatelstvím Nová škola jsou zpracovány podle učebních dokumentů Vzdělávacího programu „Základní škola“.

V úvodu učebnic jsou žáci seznámeni s odkazy, které se v jednotlivých knihách objevují. Jedná se o odkazy k práci s pracovními sešity, které učebnice doplňují. Dále se žáci dozvídají, že na zeleném podkladu jsou umístěny doplňující mluvnické i slohové úkoly ke cvičením (v některých učebnicích jen úkoly slohové). V páté třídě se žáci v učebnicích setkávají s odkazy „Rozšiřující učivo“. Jedná se o látku, kterou je možno přesunout a probírat o rok déle, tedy v šestém ročníku.

Hned v úvodu se též setkáme s obsahy. Ty jsou přehledné, jsou v nich vyjmenovány názvy jednotlivých celků a jejich kapitol. Obsahy nejsou děleny na jazykové a slohové části. Slohová cvičení jsou volně řazena mezi jazykovou látku. V učebnici pro třetí ročník jsou v obsahu vyznačeny kurzívou.

Knihy jsou pestré, co se týče barevnosti, ale i častým střídáním činností. Jsou bohaté na ilustrace. V nižších ročnících se jich samozřejmě objevuje více než v ročníku pátém.

Poučky jsou v učebnicích umístěny do žlutých rámečků (v páté třídě do modrých).

Učebnice jsou bohaté na nejrůznější procvičovací a opakovací cvičení. Ve čtvrtém ročníku je pak učebnice doplněna „diplomem vodníka Lojzika“. V průběhu učebnice se žáci setkají se sedmi opakováními s vodníkem Lojzíkem. Za daná cvičení vždy dostávají odměny (body), které jsou pak vyučujícím zapisovány do diplomu.

V každé učebnici je na konci velké závěrečné opakování shrnující látku z celého daného ročníku.

3. Učebnice nakladatelství SPN, a.s.

Český jazyk pro 2. ročník ZŠ

Autoři: PhDr. Vlastimil Styblík, CSc.

PhDr. Zdeňka Dvořáková, CSc.

doc. PhDr. Karla Ondrášková, CSc.

Ilustrace: Lenka Vybíralová

Nakladatelství: SPN, a.s., Praha

Rok vydání: 2003

Počet stran: 184

Učebnice je rozdělena do dvou částí. První je část jazyková (do str. 135), druhá je část slohová (str. 136 – 179).

Jazykovou část tvoří osm celků: *Opakování, O větách, Věta – slovo, Slovo – slabika – hláska; hláska, písmeno, Slova a jejich druhy, Abeceda, O souvětí, Závěrečné shrnutí.*

„Opakování“ tvoří jedna kapitola: *Co už umíme.*

Celek „O větách“ tři kapitoly: *Poznáváme věty, Pořádek vět v textu, Druhy vět.*

Celek „Věta – slovo“ dvě kapitoly: *Rozlišování slov ve větě, Slovní význam.*

Celek „Slovo – slabika – hláska; hláska, písmeno“ šest kapitol: *Slabiky a hlásky, Zvuková stavba slova; hlásky a písmena, Krátké a dlouhé samohlásky, Kde se píší písmena i, í a kde se píší písmena y, ý, Kde se píše písmeno ě, Výslovnost a psaní souhlásek na konci a uvnitř slov.*

Celek „Slova a jejich druhy“ tři kapitoly: *Slova a skutečnost, Slovní druhy, Vlastní jména.*

Celek abeceda tvoří jedna kapitola: *Řada písmen v abecedě a řazení slov v abecedním pořádku.*

Celek „O souvětí“ tvoří jedna kapitola: *Větné celky: věta jednoduchá a souvětí.*

Celek „Závěrečné shrnutí“ je též tvořen jednou kapitolou: *Co se žáci naučili.*

Se slovními druhy se poprvé seznamujeme v pátém celku. „Představte si jednu velikou krabici na hračky a ta krabice má uvnitř deset přihrádek. Do každé přihrádky ukládáme jiné hračky, aby se nepomíchaly. A takhle nějak je to i se slovy. Kdybychom chtěli každé slovo našeho českého jazyka někam zařadit, stačilo by nám právě těch deset přihrádek. V každé přihrádce by byl jiný druh slov.“ (120) Po tomto úvodu následuje výčet jednotlivých slovních druhů s příklady slov. „Třídít slova podle slovních druhů se budeme učit až ve třetí třídě. Zatím se do té krabice s přihrádkami jen trochu podíváme, aby nám poznávání slovních druhův příštím ročníku lépe šlo.“ (121) Ve druhé třídě se učí poznávat zejména podstatná jména, slovesa, předložky a spojky.

Poučky jsou v učebnici zapsány v červených rámečcích. V otázce slovních druhů jsou krátké, jedna nebo dvě věty. „Podstatná jména jsou názvy osob, zvířat a věcí.“ (122), „Slovesa vyjadřují děj.“ (123), „Předložky se spojují se jménem. Spojky spojují věty nebo slova.“ (124)

Žáci se nejprve seznamují s podstatnými jmény a slovesy. Nové znalosti procvičují v několika cvičeních. Skupinu slov rozdělí do dvou sloupců. Tvoří věty obsahující podstatné jméno a sloveso, případně další podstatné jméno. Doplnují do vět chybějící slova. Vypisují dané slovní druhy. Popisují, co vidí na obrázcích. Vyhledávají v textu předložky a spojky, nebo je do textu doplňují.

Přídavná jména, zájmena, číslovky, příslovce, částice a citoslovce jsou zmíněna bez pouček. Přídavná jména vyhledávají pomocí otázek „jaký?, jaká?, jaké?“. Pokoušejí se poznat zájmena. Vyhledávají ve větách slova vyjadřující počet nebo pořadí. Příslovce jsou podtržena a děti se na ně ptají otázkami „kde?, kam?“,

(120) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 90

(121) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 91

(122) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 92

(123) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 93

(124) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 97

kdy?, jak?“. S částicemi se seznamují ve čtyřech větách. „Všimněte si podtržených slov. Říkáme jim částice.“ (125) Citoslovce jsou opět podtržena v několika větách. Žáci říkají, co jednotlivá podtržená slova vyjadřují. V jiném cvičení zapisují hlasy zvířat.

Ve druhém ročníku se seznamují i s vlastními jmény. Kapitola je též součástí pátého celku. Setkávají se s rozdílem mezi podstatnými jmény obecnými a vlastními.

U jmen osob rozlišují jméno a příjmení, jména mužská a ženská. Učí se poznávat jména zvířat, měst, vesnic, hor a řek.

Slovní druhy jsou dále procvičovány i v dalších celcích, zejména v celku posledním, opakovacím. V celku „O souvětí“ se setkáváme s doplněním poučky o spojkách: „Spojky spojují věty nebo jen slova.“ (126)

(125) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 100

(126) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003, s. 116

Poznámka:

Nakladatelství SPN, a.s. vydalo s datací 2006 novou učebnici „Český jazyk 2 pro základní školy“, kterou zpracovaly Eva Hošnová, Milada Buriánková, Simona Pišlová a Martina Šmejkalová.

Učebnice je zpracována v souladu s požadavky Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

V úvodu učebnice je kapitola „Klíčové kompetence žáka, k jejichž osvojení učebnice Český jazyk 2 pro základní školy směřuje“.

Dále zaujme učitele i rodiče kapitola „Očekávané výstupy z práce s učebnicí Český jazyk 2 pro základní školy“.

K učebnici je vydána „Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 2. ročník základních škol“ a pracovní sešit k dané učebnici.

Český jazyk pro 3. ročník ZŠ

Autoři: PhDr. Vlastimil Styblík, CSc.

PhDr. Zdeňka Dvořáková, CSc.

doc. PhDr. Karla Ondrášková, CSc.

Ilustrace: Miroslava Jakešová

Nakladatelství: SPN, a.s., Praha

Rok vydání: 2005

Počet stran: 224

Učebnice je rozdělena do dvou částí. První je část jazyková (do str. 187), druhá je část slohová (str. 188 – 222).

Jazykovou část tvoří pět celků: *Opakování, Nauka o slově a pravopis, Tvarosloví, Skladba, Závěrečné shrnutí.*

„Opakování“ tvoří jedna kapitola: *Co už umíme.*

Celek „Nauka o slově a pravopis“ pět kapitol: *O významu slov, Slabika, hláska, písmeno, Slovní přízvuk, Psaní i, í a y, ý po písmenech označujících obojetné souhlásky uvnitř slov, Abeceda.*

Celek „Tvarosloví“ šest kapitol: *Podstatná jména, jejich číslo a rod, Rozlišování pádů, Vlastní jména, Slovesa. Slovesná osoba, číslo a čas, Časování sloves v čase přítomném, budoucím a minulém, Slovní druhy.*

Celek „Skladba“ tři kapitoly: *O promluvách a jejich stavbě, Stavba souvětí, Stavba věty jednoduché.*

Celek „Závěrečné shrnutí“ je tvořen jednou kapitolou: *Co jsme se naučili.*

Se slovními druhy žáci pracují hned v úvodu knihy. V opakovací části mají za úkol některé poznat. Práce s nimi je zařazena též do některých cvičení druhého celku.

Třetí celek je věnován tvarosloví. U podstatných jmen žáci v první kapitole poznávají nejprve číslo a rod. Vše je ukázáno na příkladech – číslo: *(ten) králík, (ta) růžička, (to) poupě, (ti) králíci, (ty) růžičky, (ta) poupata*; rod: *(ten) králík, (ta) růžička, (to) poupě*. Zároveň se seznamují s ukazovacími zájmeny: *ten, ta, to (ti, ty, ta).*

Ve druhé kapitole přichází na řadu pád podstatných jmen. „Podstatná jména různými tvary vyjadřují různé pády. Podstatná jména mění své tvary podle pádů – skloňují se. Rozlišujeme sedm pádů. O který pád jde, zjistíme pádovou otázkou.“ (127) Následuje výčet sedmi pádů a otázek. „Některé tvary podstatných jmen jsou stejné pro několik pádů.“ (128)

Ve třetí kapitole celku „Tvarosloví“ jsou probírána podstatná jména obecná a vlastní. „Podstatná jména obecná označují kteroukoli osobu, zvíře nebo věc (*paní, pes, řeka*). Podstatná jména vlastní označují jednu určitou osobu, zvíře nebo věc (*Verunka, Bláhová, Ťapka, Radimka*).“ (129) Vlastní jména jsou dále rozvedena na jména: osob, zvířat, měst a vesnic, hor a řek, států, příslušníků národů – vždy s příkladem.

Čtvrtá kapitola seznamuje žáky se slovesnou osobou, číslem a časem. Za každou osobou jsou v závorce pomocná osobní zájmena a za závorkou příklad. Např.: Osoba první (já, my): *volám, voláme*. Stejně tak je tomu i u čísla. U času jsou uvedeny pouze příklady. V jedné z dalších pouček (zapsány v červených rámečcích) je zmíněno časování. „Slovesa různými tvary vyjadřují různou osobu, číslo i čas. Slovesa mění své tvary podle osoby, čísla a času – časují se.“ (130)

Čtvrtá kapitola se dále věnuje infinitivu. „Infinitiv sám nevyjadřuje určitou osobu, ani číslo, ani čas (*sníst, vyprosít, tahat, chytit*). Infinitiv je slovesný tvar neurčitý.“ (131) Druhý červený rámeček zmiňuje dělení slovesných tvarů na jednoduché a složené. K oběma možnostem jsou připojeny příklady. Další rámeček uvádí spojení některých sloves se zájmeny „se, si“ – např.: *utrhl se, myslím si*.

(127) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2005, s. 100

(128) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2005, s. 103

(129) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2005, s. 109

(130) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2005, s. 115

(131) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2005, s. 117

Pátá kapitola celku „*Tvarosloví*“ přináší informace o časování sloves v čase přítomném, minulém a budoucím. S časy se žáci seznamují nejprve v tabulkách s příklady. U času přítomného červený rámeček poukazuje na to, že v koncovech slovesných tvarů přítomného času je vždy měkké *i, í*. Uvedeny jsou dále přítomné tvary nepravidelného slovesa *být*. Rámeček s poučkou o čase budoucím zmiňuje tvoření jeho tvarů. „Tvar budoucího času slovesa se tvoří z pomocného slovesa *být* (*budu, budeš, bude, budeme, budete, budou*) a z infinitivu (*stavět, sáňkovat, bruslit*).

Slovesu *být* říkáme sloveso pomocné proto, že pomáhá tvořit tvary budoucího času. Mnohá slovesa vyjadřují budoucí čas tvary jednoduchými (*postavit – postavím, přijít – přijde, napadnout – napadne, vytáhnout – vytáhnou*).“ (132) V části, která se věnuje minulému času, je uvedeno přičestí minulé. „Slovesný tvar zakončený na *-l, -la, -lo (-li, -ly, -la)* se nazývá přičestí minulé. Tvar minulého času se tvoří z přičestí minulého a z přítomných tvarů pomocného slovesa *být* (*jsem, jsi, jsme, jste*).“ (133)

Šestá kapitola je zahájena opakováním podstatných jmen a sloves. Dále ve stručnosti následují přídavná jména, zájmena, číslovky, příslovce, předložky, spojky, částice a citoslovce. V červených rámečcích je zmíněno, které slovní druhy se skloňují a které se časují. Dále je uvedeno, které slovní druhy jsou ohebné a které jsou neohebné.

Tvaroslovné učivo je dále procvičováno též ve zbylých oddílech, zejména v závěrečném shrnutí.

(132) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: *Český jazyk pro 3. ročník ZŠ*, SPN, a.s., Praha 2005, s. 128

(133) Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: *Český jazyk pro 3. ročník ZŠ*, SPN, a.s., Praha 2005, s. 131

Český jazyk pro 4. ročník ZŠ

Autoři: PhDr. Vlastimil Styblík, CSc.,

PhDr. Zdeňka Dvořáková, CSc.,

doc. PhDr. Karla Ondrášková, CSc.,

Milada Buriánková

Ilustrace: Milada Kudrnová-Papežová

Nakladatelství: SPN, a.s., Praha

Rok vydání: 2004

Počet stran: 208

Učebnice je rozdělena do dvou částí. První je část jazyková (do str. 154), druhá je část slohová (str. 155 – 202).

Jazykovou část tvoří pět celků: *Opakování, Nauka o slově a pravopis, Tvarosloví, Skladba, Závěrečné shrnutí.*

„Opakování“ tvoří jedna kapitola: *Co už umíme.*

Celek „Nauka o slově a pravopis“ čtyři kapitoly: *O významu slov, Stavba slova, O některých předponách a předložkách, Psaní i, í a y, ý po písmenech označujících obojetné souhlásky uvnitř slov.*

Celek „Tvarosloví“ deset kapitol: *Slovní druhy, Podstatná jména, Skloňování podstatných jmen rodu středního, Skloňování podstatných jmen rodu ženského, Skloňování podstatných jmen rodu mužského, Slovesa, Časování sloves, Slovesný způsob, Rozkazovací způsob, Podmiňovací způsob.*

Celek „Skladba“ pět celků: *Stavba věty, Podmět a přísudek, Shoda přísudku s podmětem, Souvětí a jeho stavba, Řeč přímá a nepřímá.*

Celek „Závěrečné shrnutí“ je tvořen jednou kapitolou: *Co jsme se naučili.*

Nabyté vědomosti z předchozích ročníků jsou procvičovány v prvních dvou celcích. S novou látkou o slovních druzích se setkáváme v celku třetím. V první kapitole je jedna strana učebnice věnována přehledu slovních druhů.

Druhá kapitola se věnuje podstatným jménům. Pád, číslo a rod si žáci nejprve procvičují ve cvičeních. Následuje shrnutí. „Podstatná jména jsou slova ohebná, která se skloňují a označují osoby, zvířata, věci, vlastnosti a děje. Podstatná jména mohou různými tvary vyjádřit sedm pádů (skloňují se) a dvojí číslo.“ (134)

Pády zjišťujeme pádovými otázkami, které jsou zde u každého pádu uvedeny. „Rozlišujeme pády prosté (*jdu lesem*) a pády předložkové (*chodím po lese*).“ (135) Zmíněno je uvádění podstatných jmen v základním tvaru (tvar 1. pádu jednotného čísla) ve slovnících.

„Číslo podstatných jmen je dvojí: jednotné a množné. Číslo poznáváme podle tvaru podstatného jména a s pomocí ukazovacího zájmena *ten, ta, to*.“ (136)

„Některá podstatná jména mají tvary jen v čísle jednotném (např. *dříví*) a jiná zase jen v čísle množném (např. *narozeniny, záda*).“ (137)

„Rod u podstatných jmen rozlišujeme trojí: mužský, ženský a střední. Každé podstatné jméno vyjadřuje obvykle jen jediný z těchto rodů. Rod poznáme podle ukazovacího zájmena *ten, ta, to*.“ (138)

„Celé skupiny podstatných jmen se skloňují stejně nebo téměř stejně. Z každé takové skupiny jmen vybíráme jedno a říkáme mu vzor. O ostatních jménech říkáme, že se podle tohoto vzoru skloňují. Kromě podstatných jmen se skloňují také přídavná jména, zájmena a některé číslovky. Jejich tvary také vyjadřují pád, číslo a rod. Slovním druhům, které mohou vyjadřovat pád, číslo a rod, říkáme jména. Jsou to: podstatná jména, přídavná jména, zájmena a některé číslovky.“ (139)

Třetí kapitola žáky blíže seznamuje se skloňováním podstatných jmen středního rodu. Uvádí tedy příslušné vzory a jejich skloňování. „Podle vzoru město se skloňují podstatná jména rodu středního zakončená v 1. p. na *-o*: *kolo, víko, kružítko*. Podle vzoru moře se skloňují podstatná jména rodu středního zakončená v 1. p. i v 2. p. na *-e (-ě)*: *pole, hřiště*. Podle vzoru kuře se skloňují podstatná jména

(134) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 51

(135) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 51

(136) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 52

(137) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 52

(138) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 52

(139) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 52

rodu středního zakončená v 1. p. na –e (-ě) a v 2. p. na –ete (-ěte): *zvíře, house, kotě, poupě* (většinou označují mláďata). Podle vzoru stavení se skloňují podstatná jména rodu středního zakončená na –í: *osení, září, listí*.“ (140) Zmíněn je pravopis v koncovce 7. p. množného čísla u podstatných jmen skloňujících se podle vzoru město – píše se tvrdé -y. A psaní i, í v koncovkách podstatných jmen skloňujících se podle vzorů moře a stavení.

Stejným způsobem uvádí učebnice ve čtvrté a páté kapitole skloňování podstatných jmen rodu ženského.

U rodu mužského se žáci vedle vzorů seznamují s životností. „Podstatná jména rodu mužského zakončená na souhlásku, která mají v 1. a 4. p. č. jednotného nebo množného různý tvar, jsou rodu mužského životného.“(141) „Podstatná jména rodu mužského zakončená na souhlásku, která mají v 1. a 4. p. č. jednotného nebo množného stejný tvar, jsou rodu mužského neživotného.“ (142)

Šestá kapitola celku „Tvarosloví“ uvádí slovesa. Vědomosti o tomto slovním druhu si žáci nejprve procvičují ve cvičeních. Dále následuje shrnutí zahrnující informace o slovesné osobě, čísle a čase, o tom, že slovesa časujeme, že dělíme slovesné tvary na jednoduché a složené, zmíněny jsou též tvary určitý a neurčitý (infinitiv).

Sedmá kapitola je věnována časování sloves. Důležité je správně si osvojit časování slovesa „být“.

Osmá, devátá a desátá kapitola jsou věnovány slovesnému způsobu, blíže pak rozkazovacímu a podmiňovacímu. V úvodu je zmíněna možnost slovesného tvaru vyjádřit trojí způsob – oznamovací, rozkazovací a podmiňovací. U uvedených způsobů nechybějí příklady.

„Sloveso v rozkazovacím způsobu vyjadřuje děj, který se má (nebo nemá) podle rozkazu uskutečnit: *Pojď domů. Nechod' mi na oči. Buďme všichni zticha.*

(140) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 55

(141) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 70

(142) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 70

Bývá to rozkaz nebo zákaz, výzva nebo přání. Tvary rozkazovacího způsobu vyjadřují osobu, číslo, ale nevyjadřují čas. Tvoří se jen pro 2. os. 4. j. a 1. a 2. os. 4. mn.“ (143) Rozkaz tvořen pro třetí osobu se též vyjadřuje přítomnými tvary s částicemi „ať, necht“.

„Sloveso v podmiňovacím způsobu vyjadřuje děj, který by se mohl uskutečnit: *řekl bych, učil bych se, koupil bych si*. Tvary podmiňovacího způsobu jsou složené. Jsou složeny z příčestí minulého a ze zvláštních tvarů *bych, bys, by, bychom, byste, by* (od slovesa *být*). (144)

Tvaroslovné učivo je dále procvičováno též ve zbylých oddílech, zejména pak v závěrečném shrnutí.

(143) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 101

(144) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 104

Český jazyk pro 5. ročník ZŠ

Autoři: PhDr. Vlastimil Styblík, CSc.,

PhDr. Zdeňka Dvořáková, CSc.,

doc. PhDr. Karla Ondrášková, CSc.,

Ilustrace: Zdeňka Krejčová

Nakladatelství: SPN, a.s., Praha

Rok vydání: 2003

Počet stran: 184

Učebnice je rozdělena do dvou částí. První je část jazyková (do str. 143), druhá je část slohová (str. 144 – 180).

Jazykovou část tvoří pět celků: *Náš národní jazyk, Co už umíme, Stavba slova a pravopis, Tvarosloví, Skladba.*

Celek „Stavba slova a pravopis“ je tvořen pěti kapitolami: *Slova příbuzná; Stavba slova; Souhláskové skupiny na styku předpony nebo přípony a kořene slova; Psaní slov s i, í a y, ý po písmenech označujících obojetné souhlásky v kořenu, předponě a příponě, Souhrnná cvičení na psaní i, í, a y, ý; Opakování.*

Celek „Tvarosloví“ tvoří sedm kapitol: *Slovní druhy; Podstatná jména – jejich pád, číslo a vzor, Skloňování podstatných jmen rodu mužského, Skloňování podstatných jmen rodu ženského, Skloňování podstatných jmen rodu středního; Přídavná jména, Druhy přídavných jmen, Skloňování přídavných jmen tvrdých, Skloňování přídavných jmen měkkých; Zájmena, Druhy zájmen, Skloňování osobních zájmen já, ty, my, vy, se; Číslovky, Druhy číslovek, Skloňování číslovek dva, dvě, tři, čtyři, pět; Slovesa a jejich tvary, Časování sloves, Tvary oznamovacího způsobu, Přítomný čas, Budoucí čas, Minulý čas, Tvary rozkazovacího způsobu, Tvary podmiňovacího způsobu; Opakování.*

„Skladba“ je tvořena sedmi kapitolami: *Věta, skladební dvojice; Základní skladební dvojice a určování skladební dvojice; Podmět a přísudek; Shoda přísudku s podmětem; Souvětí; Řeč přímá a nepřímá; Opakování.*

Látka o slovních druzích začíná přehledem. Slovní druhy jsou zde vyjmenovány a stručně charakterizovány. Dále jsou rozděleny na slova ohebná a neohebná a na slovní druhy, které skloňujeme a časujeme. Prvním probíraným

slovním druhem jsou podstatná jména. Dosud naučená látka je opakována v několika cvičeních. Následuje shrnutí o daném slovním druhu. Jedná se o názvy osob, zvířat, věcí, vlastností a dějů. Skloňují se – různými tvary mohou vyjádřit sedm pádů dvojího čísla. Zmíněn je tedy vyčet pádů, jednotné a množné číslo, dále pak tři rody – mužský (životný X neživotný), ženský a střední.

Novým poznatkem jsou vzory podstatných jmen. Ty jsou přehledně uvedeny v tabulkách.

„Podle vzoru pán se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která končí na souhlásku tvrdou nebo obojetnou a která mají v 2. p. koncovku –a: *soused – souseďa, sněhulák – sněhuláka, holub – holuba*. Podle vzoru hrad se skloňují podstatná jména rodu mužského neživotného, která končí na souhlásku tvrdou nebo obojetnou a která mají v 2. p. koncovku –u nebo –a: *stůl – stolu, les – lesa*. Podle vzoru muž se skloňují podstatná jména rodu mužského životného, která končí na souhlásku měkkou nebo obojetnou a která mají v 2. p. koncovku –e: *pekař – pekaře, přítel – přítele*.“ (145) Stejně tak pokračují poučky pro zbylé vzory mužské a všechny vzory rodů ženského a středního.

Uvedeny jsou důležité poučky k pravopisu. „V koncovkách –ích, -ovi podstatných jmen rodu mužského se u všech vzorů píše měkké í a i: *o dobrodružích, o přátelích, v lesích, sousedovi, strýčkovi*. V koncovkách měkkých vzorů se píše vždy měkké i: *o přáteli, s přáteli* (muži), *v pytlí, s pytlí* (stroji). V koncovkách tvrdých vzorů se píše tvrdé y (*pro lvy – pány, se lvy – pány, na vozy – hrady, s vozy – hrady*) mimo koncovky –ích a –ovi a mimo 1. a 5. p. čísla množného vzoru pán: (všichni) *lvi* (páni).“ (146) K rodu ženskému: „V koncovkách 7. p. mn. –ami, -ami, -mi se píše měkké -i: *ženami, růžemi, kostmi*. V ostatních koncovkách vzoru žena se píše tvrdé –y: *z chalupy* (ženy), *na ryby* (ženy), *naše houby* (ženy) – tvrdý vzor. V ostatních koncovkách vzorů *růže, píseň, kost* se píše vždy měkké i, í: *v košili* (růži), *na pánvích* (písňích), *v krvi* (kosti).“ (147) K rodu střednímu: „V koncovce 7. p. čísla množného se u podstatných jmen skloňujících se podle vzoru město píše

(145) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 57

(146) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 58

(147) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 61

tvrdé y: *s městy, mýdly, letadly, umývadly*. V koncovkách podstatných jmen, která se skloňují podle vzorů moře a stavení, se píše měkké i nebo í: *na poli* (moři), *v polích* (mořích), *v údolí* (stavení), *nad údolím* (stavením).“ (148)

Nauka o přídavných jménech říká, co jména vyjadřují, jak se na ně ptáme, že se s podstatným jménem shodují v pádě, čísle a rodě. Na řadu přichází dělení přídavných jmen na měkká, tvrdá a přivlastňovací a seznámení s danými druhy. Pravopis: „Přídavná jména přivlastňovací utvořená od jmen vlastních píšeme s velkým začátečním písmenem: *Krok – Krokův rod, Libuše – Libušin hrad*.“ (149) Zmíněno je též psaní tvrdého –ý v koncovkách tvrdých přídavných jmen (*novým žákům*) a psaní měkkého –í v 1. a 5. pádě rodu mužského životného (*noví žáci*). Vzory přídavných jmen a jejich skloňování jsou přehledně uvedeny v tabulkách. Poslední novou látkou týkající se přídavných jmen je změna souhlásek před koncovkou –í. „V 1. a 5. pádě čísla množného rodu mužského životného se u vzoru mladý některé souhlásky před koncovkou –í mění.“ (150) (*h → z ubohý → ubozí, ch → š hluchý → hluší, k → c hezký → hezcí, bystrý → bystří; zakončení: -ský → - ští brněnský → brněnští, -cký → -čtí olomoucký → olomoučtí, -čký → -čcí maličký → maličcí*).

Následují zájmena. Poučení o tom, že se jedná o slova, která zastupují názvy osob, zvířat věcí nebo na ně ukazují. Dělení do sedmi skupin: 1. já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona, zvrtná se, si (ve spojení se slovesy) – zájmena osobní; 2. můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich, zvrtné svůj – zájmena přivlastňovací; 3. ten, tento, tenhle, onen, takový, týž, tentýž, sám – zájmena ukazovací; 4. kdo, co, který, jaká, čím – zájmena tázací; 5. kdo, co, který, jaký, čím, jenž – zájmena vztažná; 6. někdo, něco, některý, nějaký, něčí, leckdo, lecco, leckterý, kdosi, cosí, kterýsi, každý, všechen... – zájmena neurčitá; 7. nikdo, nic, nijaký, ničím, žádný – zájmena záporná. Skloňování zájmen „já, ty, se, my, vy“. Je zde i poučení o tvarech sebou/s sebou a mi/my, o psaní „Ty, Vy“ v dopisech.

(148) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 64

(149) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 68

(150) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 73

Číslovky jsou děleny na určité a neurčité. Určité je možné vyjádřit číslicemi (1 – jeden, 5. – pátá třída, 2x – dvakrát – 2krát), kdežto neurčité pouze slovy (několik, mnoho). Dále je můžeme dělit na číslovky: základní (jeden, sto), řadové (první, stý), druhové (dvoje, trojí), násobné (dvakrát, stokrát). U tohoto dělení jsou uvedeny otázky, kterými se na dané číslovky ptáme. Uvedeno je skloňování číslovek „dva, dvě (oba, obě), tři, čtyři, pět“.

První zmínku o slovesech tvoří fakt, že se některé slovesné tvary skládají z několika slov (*jste se seznámili*) a že zvrtná slovesa tvoří s tvarem zájmena „se, si“ jeden celek (*zatloukal si, myje se*). Stejně jako u podstatných jmen se zde objevuje velké „celostránkové“ shrnutí. To nám říká, že slovesa jsou slova, která se časují a vyjadřují děj, že některá slovesa jsou zvrtná, že je rozlišujeme na kladná (*zpívat*) a záporná (*nezpívat*). Při časování sloveso různými tvary vyjadřuje osobu, číslo a čas, osoba je trojí ve dvou číslech a čas je trojí. Slovesné tvary mohou dále být jednoduché (*zpívám*) nebo složené (*zpíval jsem*) a určité (vyjadřují osobu, číslo a čas) – *zpívám, budeš zpívat* a neurčité (nevyjadřují osobu, číslo ani čas) – infinitiv (*zpívat*).

Časování sloves se nejprve věnuje přítomnému času oznamovacího způsobu. V učebnici je uvedena tabulka s přehledem tvarů sloves v daném čase. „V přehledu jsou vyznačeny osobní koncovky, kterými se slovesné tvary od sebe odlišují. Tyto koncovky nevyjadřují jen osobu, ale i číslo a čas. Jsou to tvary přítomné. Přítomné tvary některých sloves vyjadřují čas přítomný (*hrabu, ryji, kropím, dělám*), přítomné tvary jiných sloves vyjadřují čas budoucí (*zahrabu, zryji, pokropím, udělám*).“ (151)

„Budoucí čas se vyjadřuje: složenými tvary (*budu se klouzat, budu se koulovat, budu zpívat*) a přítomnými tvary (*podívám se, uvidím, zazpívám*). Složený tvar vyjadřující budoucí děj se skládá z pomocného slovesa být (*budu, budeš, bude, budeme, budete, budou*) a z infinitivu slovesa významového.“ (152) Následuje poučení o tom, která slovesa vyjadřují budoucnost přítomnými tvary a která slovesnými tvary. Některá slovesa vyjadřují budoucnost pomocí předpon *po-*, *pů-*

(151) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 95

(152) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 97

(*jedu - pojedu, jdu - půjdu, nesu - ponesu*). Někdy je možné použít dva způsoby (*polezu - budu lézt*).

„Tvary minulého času jsou složeny z přičestí minulého a z pomocného slovesa: odpověděl jsem, odpověděl jsi (nebo odpověděls), odpověděli jsme, odpověděli jste.“ (153) Následují informace o případech, kdy je možné vynechat pomocné sloveso, o různých zakončeních přičestí minulého podle rodu a čísla a o připojení „ses, sis“ u zvrtných sloves v 2. os. j. č.

Následují tvary rozkazovacího způsobu. Poučení, že jde o vyjádření děje, který někdo má (nebo nemá) uskutečnit, že jde o rozkaz, zákaz, výzvu nebo přání. „Tvary rozkazovacího způsobu vyjadřují osobu, číslo, ale nevyjadřují čas. Tvoří se jen pro 2. osobu čísla jednotného a 1. a 2. osobu čísla množného (ty, my, vy): *hraj, hraje, hrajte*.“ (154) Tvoří se trojmi koncovkami a je ho též možno vyjádřit pro 3. osobu čísla jednotného a množného přítomnými tvary oznamovacího způsobu s částicemi „ať, necht“: *ať nezapomenete, necht' vstoupí, ať mi napíšou*.

Tvary způsobu podmiňovacího jsou opět uvedeny v přehledné tabulce. „Sloveso v podmiňovacím způsobu vyjadřuje děj, který by se mohl uskutečnit: *křičel bych, běžel bych, koupal bych se, četl bych si*. Tvary podmiňovacího způsobu jsou složeny. Jsou složeny z přičestí minulého a ze zvláštních tvarů *bych, bys, by, bychom, byste, by* (od slovesa být). Ve druhé osobě čísla jednotného u zvrtných sloves jsou tvary *ptal by ses, přál by sis*“ (155) Zmíněno je užívání spojek *aby, kdyby* v podmiňovacím způsobu.

Veškerá probraná látka je procvičována a stále opakována ve cvičeních, kterých je v učebnici dostatečná zásoba.

(153) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 98

(154) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 100

(155) Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004, s. 103

Shrnutí k učebnicím Český jazyk 2, 3, 4, 5 nakladatelství SPN, a.s.

Učebnice jsou děleny na část jazykovou a slohovou, přičemž část jazyková je na začátcích knih a část slohová následuje po ní.

Obsahy jsou umístěny vždy na závěr. Jsou jasné a přehledné. V jazykové části jsou vyjmenovány jednotlivé celky a jejich kapitoly.

Jednotlivé celky jazykové části jsou vždy při zahájení práce s nimi nadepsány na horním okraji listů velkým tiskacím písmem černě. Jejich kapitoly jsou nadepsány též výrazným písmem (druhá a třetí třída modře, čtvrtá a pátá třída červeně).

Poučky jsou ve druhém a třetím ročníku vloženy do červených rámečků. Ve vyšších ročnících jsou označeny svíslou modrou čarou vedenou po levém okraji stránky. Stejně jako všechno ostatní v učebnicích jsou psány černě, některé podstatné údaje jsou tučně.

Knihy jsou bohaté na cvičení, která opakují a procvičují probranou nebo probíranou látku.

Učebnice jsou sice přehledné, ale oproti učebnicím od nakladatelství Alter a Nová škola mi připadají málo barevné a tím pro děti málo atraktivní.

V. VÝZKUMNÁ ČÁST

Diplomová práce se věnuje problematice slovních druhů na prvním stupni ZŠ. Cílem prováděného výzkumu bylo zjistit znalosti dané látky u žáků jednotlivých ročníků. Se slovními druhy se žáci poprvé seznamují již ve druhém ročníku. Výzkum jsem ale prováděla až ve třetích, čtvrtých a pátých třídách.

Cvičení v testech všech ročníků byla zpracována za pomoci učebnic nakladatelství Alter ze tříd vždy o rok nižších. Předpokládá se tedy, že by žáci měli veškerou danou látku zvládat. Při sledování výsledků musíme však přihlížet k tomu, podle jakých učebnic se v daných třídách učí a jak si učitel výuku organizuje.

Výzkum je prováděn formou testů. Ty byly sestaveny tak, aby se všechna cvičení dala zvládnout během jedné vyučovací hodiny. V žádné ze škol a v žádné třídě žáci s časovým limitem neměli problémy. Žáci na výzkumu spolupracovali s chutí a nadšením, práce je bavila, jelikož pro ně byla jistým zpestřením běžné výuky.

Výsledky cvičení jsem zpracovala do přehledných tabulek. Vždy jsem ohodnotila každou třídu zvlášť a v závěru jsem uvedla srovnání stejných ročníků ZŠ Horní Cerekev a ZŠ Počátky.

1. Třídy, v nichž byl prováděn výzkum

Výzkum jsem prováděla ve třech základních školách, v Horní Cerekvi, v Počátkách a v Horních Dubenkách.

Horní Cerekev a Počátky jsou malá města na Vysočině.

ZŠ Horní Dubenky se nachází též na Vysočině, ale jedná se o malotřídní školu, přesněji řečeno o školu jednotřídní. Nezahrnula jsem tedy školu pro malý počet žáků do hlavního výzkumu, ale spíše jsem danými výsledky výzkum doplnila. Jednotřídní školu ZŠ Horní Dubenky totiž navštěvuje pouze 25 žáků. Z toho je 10 žáků v prvním ročníku, 8 žáků ve druhém ročníku, 4 žáci ve třetím ročníku a 3 žáci ve čtvrtém ročníku. Pátý ročník momentálně nenavštěvuje žádný žák.

Ve třetí třídě pro výuku českého jazyka používají učebnici od nakladatelství Alter. Ve čtvrté třídě se žáci učí z učebnice od nakladatelství SPN, a.s.

Bližší informace o samotných třídách ZŠ Horní Cerekev a ZŠ Počátky jsem zjišťovala pomocí dotazníků, které jsem předložila samotným vyučujícím. V pátém ročníku ZŠ Počátky paní učitelka bohužel dotazník nevyplnila.

Třetí třídy:

ZŠ Horní Cerekev

Ve třídě je celkem 24 žáků, z toho 11 dívek a 13 chlapců. Při zpracovávání cvičení jeden žák chyběl.

Žádný z žáků ve třídě nemá specifickou poruchu učení.

Český jazyk zde vyučují podle učebnice: Český jazyk 3 od nakladatelství Fortuna. Na otázku: „Je učebnice vyhovující pro výuku slovních druhů pro daný ročník?“, paní učitelka odpověděla, že se v ní objevuje málo cvičení na procvičování slovních druhů. K doplnění používá další učebnice a materiály, např. „Opakovací prověrky hravě: Deset zrn do klobouku“, „Mluvnická a pravopisná cvičení“ (Styblík, V.).

ZŠ Počátky

Ve třídě je celkem 20 žáků, z toho 11 dívek a 9 chlapců. Při zpracovávání cvičení chyběli dva žáci.

Ve třídě jsou tři žáci se specifickými poruchami učení. Jedná se o dyslexii, dysgrafii a dysortografické obtíže.

Český jazyk zde vyučují podle učebnice: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ od nakladatelství SPN, a.s.. Na otázku: „Je učebnice vyhovující pro výuku slovních druhů pro daný ročník?“, paní učitelka odpověděla, že jsou v dané učebnici slovní druhy probírány jen informativním způsobem. Pro výuku navíc používá pomůcky, které si sama vyrábí.

Čtvrté třídy:

ZŠ Horní Cerekev

Ve třídě je celkem 24 žáků, z toho 13 dívek a 11 chlapců. Při zpracovávání cvičení jeden žák chyběl.

Ve třídě jsou dva žáci se specifickými poruchami učení. Jedná se o dyslexii a dyskalkulii.

Český jazyk zde vyučují podle učebnice: Český jazyk 4 od nakladatelství Alter. Na otázku: „Je učebnice vyhovující pro výuku slovních druhů pro daný ročník?“, pan učitel odpověděl, že jsou učebnice vyhovující, a jako kladné ohodnotil, že jsou k nim dva díly pracovního sešitu, v němž si žáci látku procvičí. Navíc pro výuku používá materiály: „Barevná čeština“, „Český jazyk pro 4. ročník ZŠ“ od nakladatelství SPN, a.s., „Slovníček pro 1. stupeň ZŠ“ od nakladatelství Alter a „Český jazyk v sešitech“ od nakladatelství Fortuna

ZŠ Počátky

Ve třídě je celkem 19 žáků, z toho 10 dívek a 9 chlapců. Při zpracovávání cvičení dva žáci chyběli.

Ve třídě jsou čtyři žáci se specifickými poruchami učení (1. žák: Lehký mentální defekt, 2. žák: Dysortografie a dysgrafické potíže, 3. žák: Symptomy dysgrafie a dysortografie, 4. žák: Dyslektické, dysortografické a dysgrafické obtíže).

Český jazyk zde vyučují podle učebnice: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ od nakladatelství SPN, a.s.. Na otázku: „Je učebnice vyhovující pro výuku slovních druhů pro daný ročník?“, paní učitelka mezi klady uvedla, že přehled slovních druhů je velice zdařilý, a mezi zápory napsala, že je v učebnici málo cvičení na

procvičování. Na doplnění výuky dále užívá například: „Cvičení pro malé školáky“ (Styblík, V.), „Pracovní sešit pro 4. ročník – Poradíš si s pravopisem?“, „Barevná čeština pro čtvrtáky“.

Pátá třída:

ZŠ Horní Cerekev

Ve třídě je celkem 20 žáků, z toho 8 dívek a 12 chlapců. Při zpracovávání cvičení chyběl jeden žák.

Ve třídě je jeden žák se specifickou poruchou učení, a to s dysortografií.

Český jazyk zde vyučují podle učebnice: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ od nakladatelství SPN, a.s.. Na otázku: „Je učebnice vyhovující pro výuku slovních druhů pro daný ročník?“, paní učitelka mezi klady uvedla, že je v učebnici gramatika uvedena celkem přehledně a že je v ní velké množství úkolů na procvičování. Do záporů zmínila to, že je učebnice málo pestrá a že chybí různé zajímavé úkoly pro zpestření hodiny. Pro doplnění používá například učebnici českého jazyka od nakladatelství Nová škola.

2. Cvičení určená pro jednotlivé ročníky

3. ročník ZŠ: _____ Jméno: _____

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho krásného dne si Qak sedl na kámen rovnou před školu a a chtěl se opalovat. Učitel ho tam sebral a vzal jej do třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého pobytu na slunci lze dostat úžeh, z dlouhého pobytu ve škole zase jiné choroby. Qak pobýval ve škole tak dlouho, až se naučil číst. U žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco, co není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že je normální, aby obojživelník uměl číst.

Cílem prvního cvičení bylo zjistit, do jaké míry jsou žáci schopni určovat slovní druhy v textu. Ve třetím ročníku žáci určovali pouze: podstatná jména, slovesa, předložky a spojky. Celkem se jednalo o 19 slov.

V ZŠ Počátky jsme museli pro zvládnutí cvičení využít alternativní způsob řešení. Jelikož žáci nebyli zvyklí označovat slovní duhy číslicemi, použili barevné pastelky. Podstatná jména značili červeně, slovesa zeleně, předložky žlutě a spojky modře.

2. Podstatná jména rozděl do tří skupin podle toho, co označují:

děti, kůzle, Petr, tatínek, písanka, tele, Tábor, kolo, pán, Novák, divadlo, kůň, Alík, rybník, lékař, pejsek, nůž, teta, osel, Amerika

názvy osob: _____

názvy zvířat: _____

názvy věcí: _____

vlastní jména: _____

Ve druhém cvičení zjišťujeme, zda si žáci správně osvojili dělení podstatných jmen na názvy: osob, zvířat, věcí a na vlastní jména.

3. Vyber z vět slovesa a podtrhni je. V následujících větách je doplň ve správném tvaru:

Jirka čte knihu. → Děti _____ knihy. Já _____ knihu.

Lucka zpívá píseň. → Děti _____ píseň. Já _____ píseň.

Ty jdeš do školy. → Děti _____ do školy. Já _____ do školy.

Ve třetím cvičení měli žáci za úkol určit sloveso ve větě a převést ho z daného tvaru do dvou tvarů jiných.

4. Utvoř podstatná jména od sloves:

kreslit: _____ psát: _____

Ve čtvrtém cvičení zjišťujeme, zda jsou žáci schopni utvořit podstatné jméno od slovesa.

5. K podstatným jménům přiřaď některou z uvedených předložek (mohou se opakovat):

přes, v, pod, na, do, z, ke, od, k, o, po, za, ve, mezi, kromě:

_____ potok, _____ stromu, _____ ulice, _____ stole, _____ vesnici,
_____ skříní, _____ zemi, _____ zásuvce, _____ lese, _____ postelí, _____ vlaku

Cílem pátého cvičení bylo zjistit, zda žáci správně přiřadí předložky k daným výrazům.

6. Užij vhodné spojky tak, aby věta dávala smysl:

Na míse jsou jablka _____ hrušky. Půjdeš se mnou _____ s Evou? Vyber si!
Nechci čaj _____ kávu! Na hory jede Ondra _____ Adéla.

V šestém cvičení žáci doplňovali spojky. Důležité bylo dát na to, aby věta dávala smysl. Zjišťujeme tedy, zda jsou schopni spojovat výrazy ve větách.

4.ročník ZŠ: _____ Jméno: _____

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho dne bylo pěkně, tak si Qak sedl na kámen blízko před školu a chtěl se opalovat. Učitel ho tam sebral a vzal jej do třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého pobytu na slunci lze dostat úžeh, z dlouhého pobytu ve škole zase jiné choroby. Qak pobýval ve škole tak dlouho, až se naučil číst. U žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco, co není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že je normální, aby obojživelník uměl číst.

Cílem prvního cvičení bylo zjistit, do jaké míry jsou žáci schopni určovat slovní druhy v textu. Ve čtvrtém ročníku žáci určovali: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, slovesa, příslovce, předložky a spojky. Celkem šlo o 24 slov.

2. Z předchozího cvičení vyber po čtyřech slovech do každého oddílu:

slova ohebná: skloňujeme: _____

časujeme: _____

slova neohebná: _____

Ve druhém cvičení bylo cílem zjistit, zda žáci znají dělení slovních druhů na ohebné a neohebné, a které do jaké skupiny patří. Dále že se ohebné slovní druhy dají skloňovat nebo časovat a opět které z ohebných do jaké skupiny patří. Pokud si v tomto žáci udělali jasno, byli pak schopni vypsát příklady do jednotlivých rádků.

3. Rozděľ podtržená podstatná jména podle rodu a urči: číslo a pád.

U sloves urči: osobu, číslo a čas.

Hodina má šedesát minut. Držíme ti místo. Kuň přeskočil překážku. Les byl plný hřibů. U brány stáli vojáci. Přijedete s chůvami? Podtrhávejte pravítkem! Mám nové kolo.

Rod ženský: _____ - _____ č. _____ pád
_____ - _____ č. _____ pád
_____ - _____ č. _____ pád

Rod mužský: _____ - životný / neživotný _____ č. _____ pád
_____ - životný / neživotný _____ č. _____ pád
_____ - životný / neživotný _____ č. _____ pád

Rod střední: _____ - _____ č. _____ pád
_____ - _____ č. _____ pád
_____ - _____ č. _____ pád

Držíme: _____ os. _____ č. _____ čas

Přeskočil: _____ os. _____ č. _____ čas

Podtrhávejte: _____ os. _____ č. _____ čas

Třetí cvičení ověřovalo schopnost určování mluvnických kategorií u podstatných jmen a sloves v rámci již probrané části daného učiva. Prvním, myslím, bezproblémovým úkolem v části týkající se podstatných jmen bylo rozdělit podtržená slova podle rodů. S tím ve výsledku neměl problém ani jeden žák. U všech slov dále určovali číslo a pád, u podstatných jmen rodu mužského pak navíc životnost. Ve slově hřibů se mohli setkat s dvojí možnou životností.

U sloves pak určovali osobu, číslo a čas. Problematické bylo sloveso „podtrhávejte“. V otázce určování času. Problematiku slovesného způsobu jsem zařadila do stejných výrazů v pátém ročníku. Výrazy jsem nechala stejné, aby bylo možné srovnání vědomostí v jednotlivých ročnících.

5. ročník ZŠ: _____ Jméno: _____

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho krásného dne si Qak sedl na kámen rovnou před školu a chtěl se opalovat. Učitel ho tam sebral a vzal jej do třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého pobytu na slunci lze dostat úžeh, z dlouhého pobytu ve škole zase jiné choroby. Qak pobýval ve škole tak dlouho, až se naučil číst. U žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco, co není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že je normální, aby obojživelník uměl číst.

Cílem prvního cvičení, stejně jako v předchozích ročnících, bylo zjistit, do jaké míry jsou žáci schopni určovat slovní druhy v textu. V pátém ročníku žáci určovali: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, slovesa, příslovce, předložky a spojky. Celkem se jednalo o 27 slov.

2. Rozděľ podtržená podstatná jména podle rodu a urči: číslo, pád, vzor.

U sloves urči: osobu, číslo, čas a způsob. Dále utvoř infinitiv (neurčítek).

Hodina má šedesát minut. Držíme ti místo. Kuň přeskočil překážku. Les byl plný hřibů. U brány stáli vojáci. Přijedete s chůvami? Podtrhávejte pravítkem! Mám nové kolo.

Rod ženský: _____ - _____ č. _____ pád vzor: _____

_____ - _____ č. _____ pád vzor: _____

_____ - _____ č. _____ pád vzor: _____

Rod mužský: _____ - životný / neživotný _____ č. _____ pád vzor: _____

_____ - životný / neživotný _____ č. _____ pád vzor: _____

_____ - životný / neživotný _____ č. _____ pád vzor: _____

Rod střední: _____ - _____ č. _____ pád vzor: _____

_____ - _____ č. _____ pád vzor: _____

_____ - _____ č. _____ pád vzor: _____

Držíme: _____ os. _____ č. _____ čas _____ způs. // infinitiv _____

Přeskočil: _____ os. _____ č. _____ čas _____ způs. // infinitiv _____

Podtrhávejte: ____os. ____č. ____čas ____zpūs. // infinitiv _____

Druhé cvičení ověřovalo schopnost určování mluvnických kategorií u podstatných jmen a sloves v rámci již probrané části daného učiva. Bylo totožné se třetím cvičením v testech čtvrtého ročníku s tím rozdílem, že v ročníku pátém byla podstatná jména doplněna o požadavek na určení vzoru a slovesa o požadavek na určení způsobu a infinitivu.

3. Napiš slovo v požadovaném tvaru:

zpívat- 3.os. č.j. čas min. - _____ létat- 2.os. č.mn. čas.bud. - _____

vozt- 3.os. č.j. čas. přít. - _____ psát- 1.os. č. mn. čas. min. - _____

trám- 1.p. č.mn. - _____ chvíle- 4.p. č.j. - _____ pole- 3.p. č.mn. - _____

Třetí cvičení ukázalo, jak jsou žáci schopni poradit si s vytvořením slova požadovaného tvaru.

Do cvičení pro čtvrtý a pátý ročník jsem zařadila dvě problematická slova. Prvním bylo sloveso „podtrhávejte“, u něžž žákům činilo potíže určení času. Ve čtvrté třídě jsem nepovažovala za nedostatek, že žáci čas určili. Neměli ještě řádně osvojené učivo o slovesném způsobu. V pátém ročníku již ale chybou bylo, pokud žáci u daného slovesa čas určili.

Druhým zajímavým slovem byl výraz „hřibů“, u něžž žáci určovali mluvnické kategorie (životnost, číslo, pád a v pátém ročníku pak navíc vzor). Slovo jsem vybrala, protože jde o výraz poměrně často užívaný. Je zajímavý svou životností. Je totiž možné uvést, že se jedná o podstatné jméno rodu mužského životného, ale stejně tak i neživotného. Velké procento dotazovaných se pak spíše přiklání k tomu, že se jedná o podstatné jméno rodu mužského neživotného se vzorem „hrad“. Více se o dané problematice dozvídáme v SSČ. „**Hřib**, -u m (než./živ., j. 2., 4. i –a).“ (156)

číslo	25	88,3	8	28,3
pád	15	43,3	8	24,3
životnost	20	57	3	13
rod	16	49,7	7	20,4
vzor	11	33,9	9	29,1
skloňování	13	38,5	10	43,8
skloňovací vzor	13	39,2	8	24,8
skloňovací vzor	17	50,9	6	18,1
skloňovací vzor	17	50,9	9	26,1
skloňovací vzor	17	50,9	9	26,1
skloňovací vzor	16	49,6	7	20,4
skloňovací vzor	18	52,4	4	13,1
skloňovací vzor	9	29,1	14	40,7
skloňovací vzor	20	59,2	13	38,5
skloňovací vzor	14	41,7	5	15,7

(156) Filipec, J. a kol.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Academia, Praha 2005, s. 103

3. Úspěšnost řešení úkolů žáky

3. třída ZŠ Horní Cerekev - 23 žáků

Cvičení 1

	správně	%	chybně	%
dne	17	73,9	6	26,1
Qak	21	91,3	2	8,7
na	15	65,2	8	34,8
kámen	15	65,2	8	34,8
před	15	65,2	8	34,8
a	15	65,2	8	34,8
sebral	20	87	3	13
do	16	69,6	7	30,4
třídy	17	73,9	6	26,1
pobytu	13	56,5	10	43,5
z	15	65,2	8	34,8
choroby	17	73,9	6	26,1
pobýval	17	73,9	6	26,1
naučil	17	73,9	6	26,1
U	16	69,6	7	30,4
žabáka	19	82,6	4	17,4
není	9	39,1	14	60,0
je	10	43,5	13	56,5
obojživelník	18	78,3	5	21,7

S prvním cvičením se žáci vyrovnali poměrně dobře. Ve dvou případech dosáhl počet chyb více než padesáti procent. A to u výrazů: „není, je“. Výraz „není“ označili čtyři z chybujících jako předložku, čtyři jako spojku a čtyři jako podstatné jméno. Jeden žák pak dané slovo označil jako přídavné jméno, další jako příslovce. Výraz „je“ většina z chybujících označila jako předložku, dva žáci pak jako spojku a

jeden jako přídavné jméno. (viz tabulka níže) Třetím nejvíce problematickým slovem bylo slovo „pobytu“. Celkově se počet chyb pohyboval nejvíce v rozmezí 26 – 34 %.

Vzmemme- li cvičení jako celek, 13 žáků (56, 5 %) mělo 0 – 5 chyb (z toho dvě cvičení byla zcela bez chyby), 4 žáci (17, 4 %) měli 6 – 10 chyb, 4 žáci (17, 4 %) měli 11 – 15 chyb a 2 žáci (8, 7 %) měli 16 – 19 chyb.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	8 8 7 7 3 0	6
Qak	7 7	2
na	8 8 8 5 5 5 3 1	8
kámen	8 8 7 7 5 5 5 5	8
před	8 8 5 5 5 3 1 0	8
a	7 7 7 5 5 5 0 0	8
sebral	2 1 0	3
do	8 8 8 8 8 5 0	7
třídy	8 7 5 5 5 0	6
pobytu	8 7 5 5 5 5 5 5 0	10
z	8 8 8 8 5 5 1 1	8
choroby	8 8 8 7 3 2	6
pobýval	8 7 2 1 1 1	6
naučil	8 8 8 2 1 0	6
U	8 8 8 5 1 1 0	7
žabáka	7 7 5 5	4
není	8 8 8 8 7 7 7 7 6 2 1 1 1 1	14
je	7 7 7 7 7 7 7 7 7 7 8 8 2	13
obojživelník	8 7 5 5 2	5

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2

5. 23= 115

	správně	%	chybně	%
názvy osob	106	92, 2	9	7, 8
názvy zvířat	107	93	8	7
názvy věcí	105	91, 3	10	8, 7
vlastní jména	106	92, 2	9	7, 8

Ve cvičení druhém byly počty chyb nízké, do deseti procent. Na každém řádku mělo být vypsáno pět slov, což znamená, že na každý řádek celkově za celou třídu připadalo 115 správných odpovědí. Z toho jich bylo chybně pouze 9, 8, 10 a 9. Žáci většinou chybovali tak, že zapoměli vypsát všechna slova, která do daných skupin patřila.

19 dětí (82, 6 %) mělo celé cvičení bez chyby.

Cvičení 3

Děti:

	správně	%	chybně	%
čtou	22	95, 7	1	4, 3
zpívají	20	87	3	13
jdou	21	91, 3	2	8, 7

Já:

	správně	%	chybně	%
čtu	21	91, 3	2	8, 7
zpívám	21	91, 3	2	8, 7
jdu	21	91, 3	2	8, 7

Ve cvičení třetím byla téměř ve všech případech úspěšnost přes devadesát procent. Jeden žák v první větě s podmínkem „dětí“ doplnil slovo „mají“, ve druhé

větě se objevoval výraz „zpívaj“ a ve třetí větě se vyskytla slova „chodí, šli“. Ve větách s podmětem „já“ žáci opět použili výrazy „mám knihu“, „mám píseň“ a ve větě třetí „chodím“.

18 žáků (78, 3 %) mělo celé cvičení bez chyby.

Cvičení 4

	správně	%	chybně	%
kreslit	17	73, 9	6	26, 1
psát	17	73, 9	6	26, 1

Se čtvrtým cvičením si zcela bez chyby poradilo 17 žáků. Jeden dotazovaný vůbec podstatná jména od sloves neutvořil, zbylých pět utvořilo výrazy „kreslí, kreslí, nakreslit“ a „píše, napsat, piš“.

Cvičení 5

	správně	%	chybně	%
potok	22	95, 7	1	4, 3
stromu	16	69, 6	7	30, 4
ulice	16	69, 6	7	30, 4
stole	17	73, 9	6	26, 1
vesnici	17	73, 9	6	26, 1
skříní	15	65, 2	8	34, 8
zemi	21	91, 3	2	8, 7
zásuvce	15	65, 2	8	34, 8
lese	22	95, 7	1	4, 3
postelí	18	78, 3	5	21, 7
vlaku	23	100	0	0

Cvičení páté se v počtu chyb pohybovalo ve všech případech do 35 %. Největší problémy žákům dělalo přiřadit předložku ve slově „skříní, zásuvce“.

V případě tvaru „skříní“ myslím, že šlo hlavně o nepozornost při čtení výrazu. Chybující žáci totiž psali zejména předložky „na, ve, ke“. U tvaru „zásuvce,, se objevovaly předložky „ke, z, mezi, pod“. Chybující žáci často užívali předložku „mezi“ (mezi stole, mezi zásuvce). K jedinému slovu „vlak“ dokázali všichni žáci předložku správně přiřadit.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak 19 žáků (82, 6 %) udělalo 0 – 3 chyby (z toho 3 cvičení byla zcela bez chyb) a 4 žáci (17, 4 %) udělali 4 – 6 chyb.

Cvičení 6

	správně	%	chybně	%
1. věta	22	95, 7	1	4, 3
2. věta	2	8, 7	21	91, 3
3. věta	18	78, 3	5	21, 7
4. věta	22	95, 7	1	4, 3

V šestém cvičení byla problémem druhá věta. K chybám dle mého názoru docházelo nepozorností. Žáci doplnili spojku, aniž by si přečetli větu následující. Velká většina z nich pak doplnila spojku „a“, pouze ve dvou případech byla doplněna spojka „nebo“. Ve třetí větě pak doplňovali též spojku „a“ nebo se místo spojky objevil výraz „chci“.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak 2 žáci (8, 7 %) měli cvičení bez chyby, 16 žáků (69, 6 %) mělo jednu chybu (ve druhé větě), 4 žáci (17, 4 %) měli dvě chyby a jeden žák měl celé cvičení špatně.

3. třída ZŠ Počátky - 18 žáků

Cvičení 1

	správně	%	chybně	%
dne	12	66,7	6	33,3
Qak	17	94,4	1	5,6
na	11	61,1	7	38,9
kámen	17	94,4	1	5,6
před	13	72,2	5	27,8
a	16	88,9	2	11,1
sebral	17	94,4	1	5,6
do	12	66,7	6	33,3
třídy	16	88,9	2	11,1
pobytu	7	38,9	11	61,1
z	13	72,2	5	27,8
choroby	15	83,3	3	16,7
pobýval	16	88,9	2	11,1
naučil	17	94,4	1	5,6
U	10	55,6	8	44,4
žabáka	18	100	0	0
není	1	5,6	17	94,4
je	0	0	18	100
obojživelník	17	94,4	1	5,6

První cvičení žáci zvládli poměrně dobře. Ve třech případech přesáhl počet chyb 50 %. Největším problémem byla slova „není, je“. Slovo „je“ neurčil správně ani jeden žák slovo „není“ měl z 18 dobře pouze jeden. Tento výraz označilo sedm žáků jako spojku, šest žáků jako předložku, tři jako podstatné jméno a jeden žák slovo neurčil vůbec. Výraz „je“ určilo třináct žáků jako spojku a pět jako předložku. Problém dělalo i slovo „pobytu“. Devět žáků ho určilo jako sloveso.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak 12 žáků (66,7 %) udělalo 0-5 chyb a 6 žáků (33,3 %) udělalo 6-10 chyb.

výraz	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	8 777 00	6
Qak	0	1
na	8888 5 00	7
kámen	5	1
před	88 5 1 0	5
a	77	2
sebral	1	1
do	888 5 00	6
třídy	7 5	2
pobytu	7 555555555 0	11
z	888 00	5
choroby	7 5 0	3
pobýval	7 1	2
naučil	0	1
U	88888888	8
žabáka		0
není	8888888 777777 111 0	17
je	888888888888888 77777	18
obojživelník	0	1

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2

5. 18 = 90

	správně	%	chybně	%
názvy osob	84	93,3	6	6,7
názvy zvířat	87	96,7	3	3,3
názvy věcí	89	98,9	1	1,1

vlastní jména	88	97,8	2	2,2
---------------	----	-------------	---	------------

Ve druhém cvičení byl počet chyb nízký, do deseti procent. Na každém řádku mělo být vypsáno pět slov, což znamená, že na každý řádek celkově za celou třídu připadalo 90 správných odpovědí.

Vezmeme-li cvičení jako celek, 14 žáků (77,8 %) ho mělo celé bez chyby.

Cvičení 3

Děti:

	správně	%	chybně	%
čtou	18	100	0	0
zpívají	10	55,6	8	44,4
jdou	18	100	0	0

Já:

	správně	%	chybně	%
čtu	18	100	0	0
zpívám	18	100	0	0
jdu	18	100	0	0

Cvičení třetí bylo v této třídě velmi zdařilé. Pět ze šesti výrazů měli všichni žáci zcela správně. Pouze ve druhé větě s podmínkou „děti“ se osmkrát objevil nesprávný výraz „zpívají“.

Celé cvičení mělo tedy bez chyby deset žáků (55,6 %).

Cvičení 4

	správně	%	chybně	%
kreslit	18	100	0	0
psát	18	100	0	0

Čtvrté cvičení zvládlo všech osmnáct žáků vypracovat zcela bez chyb. Úspěšnost je tedy stoprocentní.

Cvičení 5

	správně	%	chybně	%
potok	18	100	0	0
stromu	17	94,4	1	5,6
ulice	13	72,2	5	27,8
stole	16	88,9	2	11,1
vesnici	16	88,9	2	11,1
skříní	14	77,8	4	22,2
zemi	18	100	0	0
zásuvce	16	88,9	2	11,1
lese	16	88,9	2	11,1
postelí	10	55,6	8	44,4
vlaku	16	88,9	2	11,1

Cvičení páté se, co se týče počtu chyb, ve většině případů pohybovalo kolem 11 %, ve dvou případech pak 22,2 % a 27,8 %. Pouze v jednom případě se počet chyb přiblížil k 50 %. Ke dvěma výrazům byly předložky doplněny ve všech případech správně. Největším problémem byl tvar „postelí“. Sedm z osmi chybujiících použilo předložku „mezi“. Je sporné, mohu-li danou předložku počítat jako chybu. Samotný výraz „mezi postelí“ smysl nedává. Za přirozené považuji použití např. předložek „za, pod“. Použijeme-li ale slovo „postelí“ ve větě, můžeme předložku „mezi“ použít. Například ve větě „Můj pracovní stůl je mezi postelí a skříní.“

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak zjistíme, že 6 žáků (33, 3 %) udělalo 0 – 3 chyby, 10 žáků (55, 6 %) 4 – 6 chyb a 2 žáci (11, 1 %) 7 – 11 chyb. Ani jeden žák neměl celé cvičení zcela správně.

Cvičení 6

	správně	%	chybně	%
1. věta	18	100	0	0
2. věta	16	88, 9	2	11, 1
3. věta	18	100	0	0
4. věta	18	100	0	0

S posledním cvičením, stejně jako se cvičením třetím a čtvrtým, si žáci poradili velmi dobře. Tři věty měly stoprocentní úspěšnost v řešení.

16 žáků (88, 9 %) tedy vypracovalo celé cvičení bezchybně.

4. třída ZŠ Horní Cerekev - 23 žáků

Cvičení 1

	správně	%	chybně	%
dne	13	56,5	10	43,5
pěkně	15	65,2	8	34,8
Qak	21	91,3	2	8,7
na	23	100	0	0
blízko	15	65,2	8	34,8
před	21	91,3	2	8,7
a	23	100	0	0
ho	18	78,3	5	21,7
sebral	22	95,7	1	4,3
do	17	73,9	6	26,1
třídy	22	95,7	1	4,3
pobytu	16	69,6	7	30,4
z	12	52,2	11	47,8
dlouhého	19	82,6	4	17,4
škole	22	95,7	1	4,3
choroby	19	82,6	4	17,4
pobýval	22	95,7	1	4,3
naučil	22	95,7	1	4,3
U	18	78,3	5	21,7
žabáka	21	91,3	2	8,7
není	15	65,2	8	34,8
se	12	52,2	11	47,8
je	8	34,8	15	65,2
obojživelník	22	95,7	1	4,3

Cvičení první bylo pro žáky úspěšné. Pouze u jednoho výrazu dosáhl počet chyb nad 50 %, a to u výrazu „je“. Osm žáků slovo určilo jako zájmeno, dva žáci jako spojku, tři jako předložku a dva žáci slovo neurčili vůbec. Výraz „z“ označila

většina chybujících za spojku. Výraz „dne“ označilo sedm z deseti chybujících jako příslovce. Příslovce „pěkně“ pak žáci často označovali jako přídavné jméno. Slova „na, a“ určili všichni žáci bezchybně.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak 15 žáků (65, 2 %) udělalo 0 – 5 chyb, 6 žáků (26, 1 %) udělalo 6 – 10 chyb a 2 žáci udělali 11 – 15 chyb. Ani jeden žák neměl celé cvičení zcela bez chyb.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	7 6 6 6 6 6 6 3 2	10
pěkně	7 5 2 2 2 2 2 2	8
Qak	2 2	2
na		0
blízko	7 6 3 3 3 2 2 2	8
před	1 0	2
a		0
ho	8 6 2 1 0	5
sebral	3	1
do	3 3 2 0 0 0	6
třídy	2	1
pobytu	6 6 5 5 3 0 0	7
z	8 8 8 8 8 8 8 0 0 0 0	11
dlouhého	6 6 3 0	4
škole	2	1
choroby	3 2 0 0	4
pobýval	6	1
naučil	2	1
U	8 8 8 3 0	5
žabáka	7 0	2
není	9 4 3 3 3 2 2 1	8
se	8 8 8 8 7 7 7 7 7 5 3	11
je	8 8 7 7 7 3 3 3 3 3 3 3 3 0 0	15
obojživelník	6	1

Rod ženský - brána (V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2

4. 23 = 92

	správně	%	chybně	%
sl. oheb. – skloň.	83	90, 2	9	9, 8
sl. oheb. – čas.	68	73, 9	24	26, 1
sl. neohebná	76	82, 6	16	17, 4

Na každém řádku měla být vypsána čtyři slova, což pro celou třídu znamená 92 správně určených slov na jednom řádku. Většina žáků si se cvičením poradila dobře. Nejvyšší počet chyb se objevil u slov, která časujeme. U slov, která se skloňují žáci nejčastěji vypisovali podstatná jména.

9 žáků (39, 1 %) mělo celé cvičení zcela správně.

Cvičení 3

Rod ženský - hodina

	správně	%	chybně	%
číslo	22	95, 7	1	4, 3
pád	23	100	0	0

Rod ženský - brány

	správně	%	chybně	%
číslo	15	65, 2	8	34, 8
pád	9	39, 1	14	60, 9

Rod ženský - chůvami

	správně	%	chybně	%
číslo	20	87	3	13
pád	14	60,9	9	39,1

S určováním čísla a pádu slov ženského rodu si žáci poradili následovně: u slova „hodina“ všichni žáci určili oboje správně, pouze jeden žák chyboval v určování čísla. Problematické bylo slovo „brány“. Někteří chybovali v čísle. Chyby přičítám nepozornosti. Žáci si slovo přepsali v daném tvaru a dále pracovali jen se slovem samotným bez ohledu na to, v jakém kontextu bylo ve větě užito. Nadpoloviční většina pak chybovala v určení pádu. Téměř všichni napsali, že je slovo „brány“ v prvním pádu. V pádu chybovali též u slova „chůvami“. Většina z 9 chybujících napsala opět první pád.

Rod mužský – kůň

	správně	%	chybně	%
životnost	22	95,7	1	4,3
číslo	22	95,7	1	4,3
pád	22	95,7	1	4,3

Rod mužský – hříbů

	správně	%	chybně	%
životnost	23	100	0	0
číslo	19	82,6	4	17,4
pád	12	52,2	11	47,8

Rod mužský – vojáci

	správně	%	chybně	%
životnost	19	82,6	4	17,4
číslo	21	91,3	2	8,7
pád	18	78,3	5	21,7

U slov mužského rodu se opět nejvíce chyb objevilo v určování pádů. Největší chybovost se ukázala u slova „hřibů“. Tohoto slova žáci většinou určili 1. pád. U slova „hřibů“ byla možnost dvojí životnosti. 6 žáků (26, 1 %) slovo označilo jako životné a zbylých 17 žáků (73, 9 %) za neživotné.

Rod střední - místo

	správně	%	chybně	%
číslo	23	100	0	0
pád	7	30, 4	16	69, 6

Rod střední - pravítkem

	správně	%	chybně	%
číslo	21	91, 3	2	8, 7
pád	14	60, 0	9	39, 1

Rod střední - kolo

	správně	%	chybně	%
číslo	22	95, 7	1	4, 3
pád	6	26, 1	17	73, 9

U slov středního rodu bylo opět problémem určování pádu. Ve slově „místo“ chybovalo 69, 6 % žáků. Většina z nich ke slovu připsala 1. pád. Též u zbylých dvou slov chybující žáci v nejvíce případech napsali 1. pád. Nejvíce chybovali u slova „kolo“ (73, 9 % žáků). U slov „kolo, místo“ opět problém dělalo to, že si žáci slova přepsali a dále pracovali pouze s danými výrazy bez ohledu na to, jak jsou umístěny ve větě.

V části týkající se podstatných jmen pouze dva žáci zpracovali cvičení zcela správně.

Držíme

	správně	%	chybně	%
osoba	20	87	3	13
číslo	22	95,7	1	4,3
čas	22	95,7	1	4,3

Přeskočil

	správně	%	chybně	%
osoba	18	78,3	5	21,7
číslo	21	91,3	2	8,7
čas	21	91,3	2	8,7

Podtrhávejte

	správně	%	chybně	%
osoba	19	82,6	4	17,4
číslo	23	100	0	0
čas	0	0	23	100

V určování osoby, čísla a času u sloves nebyl počet chyb celkově nijak vysoký, kromě času u slovesa „podtrhávejte“. Jelikož se žáci ještě neučili o slovesném způsobu, všichni do kolonky určili čas. 11 žáků (47,8 %) čas určilo jako přítomný a 12 žáků (52,2 %) jako budoucí.

V části týkající se sloves 16 žáků nechybovalo. Opomeneme-li tedy určování času u posledního slovesa.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pouze dva žáci zvládli celé cvičení bez chyb. Opomeneme-li opět určování času u posledního slovesa.

4. třída ZŠ Počátky - 17 žáků

Cvičení 1.

	správně	%	chybně	%
dne	15	88, 2	2	11, 8
pěkně	5	29, 4	12	70, 6
Qak	13	76, 5	4	23, 5
na	13	76, 5	4	23, 5
blízko	9	52, 9	8	47, 1
před	10	58, 8	7	41, 2
a	15	88, 2	2	11, 8
ho	11	64, 7	6	35, 3
sebral	15	88, 2	2	11, 8
do	14	82, 4	3	17, 6
třídy	16	94, 1	1	5, 9
pobytu	14	82, 4	3	17, 6
z	11	64, 7	6	35, 3
dlouhého	8	47, 1	9	52, 9
škole	15	88, 2	2	11, 8
choroby	14	82, 4	3	17, 6
pobýval	15	88, 2	2	11, 8
naučil	14	82, 4	3	17, 6
U	12	70, 6	5	29, 4
žabáka	16	94, 1	1	5, 9
není	9	52, 9	8	47, 1
se	10	58, 8	7	41, 2
je	7	41, 2	10	58, 8
obojživelník	16	94, 1	1	5, 9

U prvního cvičení přesáhl počet chyb u třech výrazů 50 %. Žáci nejvíce chybovali ve slově „pěkně“. Polovina z chybuujících ho určila jako přídavné jméno. Druhé nejvíce problematické slovo bylo „je“. Tři žáci ho určili jako spojku, tři jako

předložku, tři jako zájmeno a jeden žák výraz neurčil vůbec. Třetí slovo s nadpoloviční chybovostí je „dlouhého“. Slova „není, blízko“ se chybovostí přiblížila k hranici 50 %.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak 8 žáků (47, 1 %) udělalo 0 - 5 chyb (z toho dva žáci měli celé cvičení dobře), 6 žáků (35, 3 %) udělalo 6 – 10 chyb a 3 žáci (17, 6 %) udělali 11 - 15 chyb.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	3 0	2
pěkně	5 3 2 2 2 2 2 1 1 0 0	12
Qak	1 1 0 0	4
na	3 3 0 0	4
blízko	5 3 3 3 2 2 1 0	8
před	6 3 2 1 0 0 0	7
a	7 0	2
ho	8 8 8 8 7 6	6
sebral	3 1	2
do	8 3 0	3
třídy	2	1
pobytu	3 2 0	3
z	8 6 0 0 0 0	6
dlouhého	8 6 6 6 5 1 0 0 0	9
škole	0 0	2
choroby	8 6 0	3
pobýval	2 1	2
naučil	2 1 1	3
U	8 8 5 0 0	5
žabáka	0	1
není	7 3 3 3 3 2 1 0	8
se	8 7 7 7 7 7 0	7
je	8 8 8 7 7 7 3 3 3 0	10
obojživelník	5	1

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2

4. 17= 68

	správně	%	chybně	%
sl. oheb. – skloň.	53	77, 9	15	22, 1
sl. oheb. – čas.	54	79, 4	14	20, 6
sl. neohebná	61	89, 7	7	10, 3

Na každém řádku měla být vypsána čtyři slova, což pro celou třídu znamená 68 správně určených slov na jednom řádku. Největší chybovost se objevila na prvním řádku, byla však poměrně nízká (22, 1 %).

6 žáků (35, 3 %) mělo celé cvičení zcela bez chyby.

Cvičení 3

Rod ženský - hodina

	správně	%	chybně	%
číslo	17	100	0	0
pád	17	100	0	0

Rod ženský - brány

	správně	%	chybně	%
číslo	6	35, 3	11	64, 7
pád	9	52, 9	8	47, 1

Rod ženský - chůvami

	správně	%	chybně	%
číslo	15	88, 2	2	11, 8
pád	12	70, 6	5	29, 4

S určováním čísla a pádu slov ženského rodu si žáci poradili následovně: ve slově „hodina“ ani jeden žák neudělal chybu. Nejvíce chybovali ve druhém slově (brány). V určování čísla byl počet chyb 64, 7 %. Žáci si přepsali správně slova do příslušných řádků, ale dále s nimi pracovali jako se samostatnými výrazy bez ohledu na to, v jakém kontextu se slovo vyskytuje ve větě. U slova „brány“ tedy mnoho z nich napsalo, že jde o množné číslo.

Co se týče pádu, ten většina z chybujících označila jako první.

Rod mužský – kůň

	správně	%	chybně	%
životnost	13	76, 5	4	23, 5
číslo	17	100	0	0
pád	15	88, 2	2	11, 8

Rod mužský – hřibů

	správně	%	chybně	%
životnost	12	70, 6	5	29, 4
číslo	13	76, 5	4	23, 5
pád	7	41, 2	10	58, 8

Rod mužský – vojáci

	správně	%	chybně	%
životnost	11	64, 7	6	35, 3
číslo	14	82, 4	3	17, 6
pád	13	76, 5	4	23, 5

U slov rodu středního se nejvíce chyb objevilo v pádu slova „hřibů“ (chybovalo 58, 8 % žáků). Slovo „hřibů“ určilo 9 žáků (52, 9 %) jako životné, 3 žáci (17, 6 %) jako neživotné a 5 žáků (29, 4 %) životnost neoznačilo vůbec.

Rod střední - místo

	správně	%	chybně	%
číslo	16	94, 1	1	5, 9
pád	7	41, 2	10	58, 8

Rod střední - pravítkem

	správně	%	chybně	%
číslo	15	88, 2	2	11, 8
pád	10	58, 8	7	41, 2

Rod střední - kolo

	správně	%	chybně	%
číslo	16	94, 1	1	5, 9
pád	6	35, 3	11	64, 7

Ve slovech středního rodu se opět nejvíce chybovalo v určování pádu. U slov „místo, kolo“ počet chyb přesáhl 50 %. U obou výrazů chybující většinou psali první pád. Opět pracovali se slovy samotnými bez ohledu na kontext.

V části týkající se podstatných jmen žádný z žáků nevypracoval cvičení zcela správně.

Držíme

	správně	%	chybně	%
osoba	14	82, 4	3	17, 6
číslo	15	88, 2	2	11, 8
čas	14	82, 4	3	17, 6

Přeskočil

	správně	%	chybně	%
osoba	10	58, 8	7	41, 2
číslo	14	82, 4	3	17, 6
čas	14	82, 4	3	17, 6

Podtrhávejte

	správně	%	chybně	%
osoba	16	94, 1	1	5, 9
číslo	15	88, 2	2	11, 8
čas	0	0	17	100

Ve druhé části cvičení, která se týkala sloves, počet chyb nepřesáhl 20 %. Pouze u osoby slova „přeskočil“ (4 žáci určili první osobu, tři žáci osobu druhou). U slova „podtrhávejte“ všichni žáci chybovali v určování času. Jelikož se žáci ještě neučili o slovesném způsobu, všichni do kolonky vyplnili určení času. 12 žáků (70, 6 %) napsalo čas přítomný a zbylých 5 žáků (29, 4 %) čas budoucí.

V části týkající se sloves 7 žáků nechybovalo. Opomeneme-li tedy určování času u posledního slovesa.

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak ani jeden žák nesplnil daný úkol na 100 %.

Ke třetímu cvičení mi paní učitelka ze třetího ročníku ZŠ Počátky uvedla, že dané problematice (určování mluvnických kategorií u podstatných jmen a sloves) doposud mnoho času nevěnovali. S životností u podstatných jmen rodu mužského se žáci nesetkali vůbec. Přestože jsem je nechala cvičení vyplnit pouze za pomoci jejich vlastní intuice a citu pro jazyk, dopadlo cvičení velmi dobře.

5. třída ZŠ Horní Cerekev - 19 žáků

Cvičení 1.

	správně	%	chybně	%
dne	19	100	0	0
Qak	19	100	0	0
na	14	73,7	5	26,3
kámen	19	100	0	0
před	17	89,5	2	10,5
a	16	84,2	3	15,8
ho	17	89,5	2	10,5
tam	15	78,9	4	21,1
sebral	19	100	0	0
do	13	68,4	6	31,6
třídy	19	100	0	0
názornou	18	94,7	1	5,3
pobytu	16	84,2	3	15,8
z	16	84,2	3	15,8
ve	17	89,5	2	10,5
škole	19	100	0	0
choroby	18	94,7	1	5,3
pobýval	19	100	0	0
dlouho	14	73,7	5	26,3
naučil	19	100	0	0
U	13	68,4	6	31,6
žabáka	18	94,7	1	5,3
protože	12	63,2	7	36,8
není	10	52,6	9	47,4
někdo	14	73,7	5	26,3
je	12	63,2	7	36,8
obojživelník	19	100	0	0

První cvičení se v pátém ročníku dané školy těšilo poměrně vysoké úspěšnosti. 9 ze 27 určovaných výrazů měli všichni žáci zcela správně. Jedná se o výrazy „dne, Qak, kámen, sebral, třídy, škole, pobýval, naučil, obojživelník“ (podstatná jména a slovesa). Nejproblematičtější bylo slovo „není“. Sedm z devíti chybujících označilo dané slovo jako zájmeno. „Protože“ žáci chybně označovali jako předložku a výraz „je“ tři chybující určili jako spojku, tři jako zájmeno a jeden jako příslovce.

Vzmemme-li cvičení jako celek, pak 14 žáků (73, 7 %) udělalo 0 – 5 chyb (z toho tři z nich měli cvičení zcela správně), 3 žáci (15, 8 %) udělalo 6 – 10 chyb a 2 žáci (10, 5 %) udělali 11 – 15 chyb.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne		0
Qak		0
na	8 8 8 8 6	5
kámen		0
před	6 0	2
a	7 7 5	3
ho	8 0	2
tam	3 3 3 3	4
sebral		0
do	8 8 8 8 6 6	6
třídy		0
názornou	9	1
pobytu	5 5 2	3
z	8 8 8	3
ve	6 0	2
škole		0
choroby	6	1
pobýval		0
dlouho	9 3 2 2 0	5
naučil		0

U	9 9 8 8 6 0	6
žabáka	2	1
protože	7 7 7 7 6 3 3	7
není	3 3 3 3 3 3 2 0	9
někdo	8 6 6 2 2	5
je	8 8 8 6 3 3 3	7
obojživelník		0

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2.

Rod ženský - hodina

	správně	%	chybně	%
číslo	19	100	0	0
pád	19	100	0	0
vzor	19	100	0	0

Rod ženský - brány

	správně	%	chybně	%
číslo	16	84, 2	3	15, 8
pád	14	73, 7	5	26, 3
vzor	19	100	0	0

Rod ženský - chůvami

	správně	%	chybně	%
číslo	19	100	0	0
pád	17	89, 5	2	10, 5
vzor	19	100	0	0

S určováním čísla, pádu a vzoru u podstatných jmen rodu ženského si žáci poradili následovně: u slova „hodina“ určili všichni žáci mluvnické kategorie zcela správně. Ve slově „brány“ tři žáci chybovali v čísle. Slovo si v daném tvaru přepsali na řádek a dále s ním pracovali jako se samostatnou jednotkou bez ohledu na to, jak je umístěno ve větě. Co se týče pádu, uváděli chybující první a čtvrtý pád. U slova „chůvami“ chybovali dva žáci v pádu.

Rod mužský – kůň

	správně	%	chybně	%
životnost	19	100	0	0
číslo	19	100	0	0
pád	17	89, 5	2	10, 5
vzor	19	100	0	0

Rod mužský – hřibů

	správně	%	chybně	%
životnost	19	100	0	0
číslo	17	89, 5	2	10, 5
pád	17	89, 5	2	10, 5
vzor	19	100	0	0

Rod mužský – vojáci

	správně	%	chybně	%
životnost	19	100	0	0
číslo	19	100	0	0
pád	14	73, 7	5	26, 3
vzor	19	100	0	0

U slov mužského rodu ani jeden žák nechybil ve vzoru a životnosti. Chyby se objevovaly zejména v pádech.

U slova „hřibů“ byla možnost dvojí životnosti, tedy i dvojího vzoru. Osmnáct žáků se přiklonilo k tomu, že je výraz neživotný, následně tedy ke vzoru „hrad“. Pouze jeden žák uvedl, že jde o mužský rod životný se vzorem „pán“.

Rod střední - místo

	správně	%	chybně	%
číslo	19	100	0	0
pád	16	84, 2	3	15, 8
vzor	19	100	0	0

Rod střední - pravítkem

	správně	%	chybně	%
číslo	18	94, 7	1	5, 3
pád	16	84, 2	3	15, 8
vzor	19	100	0	0

Rod střední - kolo

	správně	%	chybně	%
číslo	19	100	0	0
pád	14	73, 7	5	26, 3
vzor	19	100	0	0

V podstatných jménech rodu středního opět nikdo nechyboval ve vzoru. Problematický byl opět pád, nejvíce pak ve slově „kolo“. Chybující s ním dle mého názoru opět pracovali jako se samostatným výrazem bez ohledu na postavení ve větě, uváděli tedy první pád.

Tři žáci vyplnili část týkající se podstatných jmen zcela bez chyby.

Držíme

	správně	%	chybně	%
osoba	17	89, 5	2	10, 5
číslo	17	89, 5	2	10, 5
čas	19	100	0	0
způsob	19	100	0	0
infinitiv	18	94, 7	1	5, 3

Přeskočil

	správně	%	chybně	%
osoba	17	89, 5	2	10, 5
číslo	18	94, 7	1	5, 3
čas	19	100	0	0
způsob	19	100	0	0
infinitiv	19	100	0	0

Podtrhávejte

	správně	%	chybně	%
osoba	18	94, 7	1	5, 3
číslo	18	94, 7	1	5, 3
čas	19	100	0	0
způsob	19	100	0	0
infinitiv	19	100	0	0

U sloves se byla nejvyšší chybovost 10, 5 %. Žáci nejvíce chybovali v osobě a čísle. Čas u slovesa „podtrhávejte“ určili všichni žáci správně!

14. žáků vypracovalo část týkající se sloves zcela správně.

Celé cvičení měli zcela správně dva žáci.

Cvičení 3.

	správně	%	chybně	%
zpívat	19	100	0	0
létat	7	36,8	12	63,2
vozit	17	89,5	2	10,5
psát	13	68,4	6	31,6
trám	19	100	0	0
chvíle	16	84,2	3	15,8
pole	15	78,9	4	21,1

V posledním cvičení byl maximální počet chyb 63,2 %, a to u slova „létat“. Chybující žáci často (deset z dvanácti) uváděli místo správného tvaru infinitiv. U výrazu „psát“ pět ze šesti chybujících napsalo pouze tvar „psali“. Třetí nejvyšší chybovost se objevil u slova „pole“. Chybující žáci uváděli slova „polích, polí, poli“. Výrazy „zpívat, trám“ napsali všichni žáci v požadovaném tvaru.

Celé cvičení bez chyby vypracovalo šest žáků (31,6 %).

5. třída ZŠ Počátky - 13 žáků

Cvičení 1.

	správně	%	chybně	%
dne	11	84,6	2	15,4
Qak	12	92,3	1	7,7
na	11	84,6	2	15,4
kámen	12	92,3	1	7,7
před	10	76,9	3	23,1
a	10	76,9	3	23,1
ho	6	46,2	7	53,8
tam	3	23,1	10	76,9
sebral	10	76,9	3	23,1
do	11	84,6	2	15,4
třídy	12	92,3	1	7,7
názornou	8	61,5	5	38,5
pobytu	10	76,9	3	23,1
z	8	61,5	5	38,5
škole	10	76,9	3	23,1
ve	13	100	0	0
choroby	12	92,3	1	7,7
pobýval	11	84,6	2	15,4
dlouho	6	46,2	7	53,8
naučil	10	76,9	3	23,1
U	10	76,9	3	23,1
žabáka	12	92,3	1	7,7
protože	5	38,5	8	61,5
není	8	61,5	5	38,5
někdo	8	61,5	5	38,5
je	3	23,1	10	76,9
obojživelník	12	92,3	1	7,7

U prvního cvičení dosáhl počet chyb u pěti výrazů nad 50 %. Nejproblematictější pro žáky bylo určit slova „je, tam“ (chybovalo deset dětí ze třinácti). Polovina z chybujících uvedla slovo „je“ jako předložku. Slovo „tam“ pak uváděli též jako předložku (čtyři chybující) a dále hlavně jako podstatné jméno (také čtyři chybující). Problémy dělala též spojka „protože“ (čtyři z osmi chybujících jí uvedli jako příslovce).

Vezmeme-li cvičení jako celek, pak 8 žáků (61, 5 %) udělalo 0 – 5 chyb (z toho jeden žák měl cvičení bez chyby), 2 žáci (15, 4 %) udělali 6 – 10 chyb, 2 žáci (15, 4 %) 11 – 15 chyb a jeden žák cvičení nevyplnil vůbec.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	3 0	2
Qak	0	1
na	0 0	2
kámen	0	1
před	8 3 0	3
a	7 7 0	3
ho	9 7 7 7 1 1 0	7
tam	7 7 7 7 3 1 1 1 1 0	10
sebral	6 1 0	3
do	8 0	2
třídy	0	1
názornou	5 1 1 1 0	5
pobytu	5 5 0	3
z	8 8 8 7 0	5
ve	8 8 0	3
škole		0
choroby	0	1
pobýval	9 0	2
dlouho	3 3 3 2 2 2 0	7
naučil	0 10	3
U	8 0 0	3

žabáka	0	1
protože	9 9 7 6 6 6 6 0	8
není	6 3 1 1 0	5
někdo	9 9 8 8 0	5
je	8 7 7 7 7 7 3 3 1 0	10
obojživelník	0	1

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2.

Rod ženský - hodina

	správně	%	chybně	%
číslo	13	100	0	0
pád	12	92,3	1	7,7
vzor	13	100	0	0

Rod ženský - brány

	správně	%	chybně	%
číslo	7	53,8	6	46,2
pád	8	61,5	5	38,5
vzor	12	92,3	1	7,7

Rod ženský - chůvami

	správně	%	chybně	%
číslo	13	100	0	0
pád	9	69,2	4	30,8
vzor	12	92,3	1	7,7

V určování mluvnických kategorií podstatných jmen rodu ženského žáci nejvíce chybovali v pádu, nejvíce pak u slova „brány“. Chybující uváděli první nebo čtvrtý pád, u slova „chůvami“ napsali tři ze čtyř chybujících opět první pád. Celkově největším problémem bylo číslo u výrazu „brány“. Slovo si žáci v daném tvaru přepsali na řádek a dále s ním pracovali jako se samostatným výrazem bez ohledu na to, jak je umístěno ve větě. Určovali u něj tedy množné číslo.

Rod mužský – kůň

	správně	%	chybně	%
životnost	12	92,3	1	7,7
číslo	13	100	0	0
pád	13	100	0	0
vzor	13	100	0	0

Rod mužský – hřibů

	správně	%	chybně	%
životnost	12	92,3	1	7,7
číslo	12	92,3	1	7,7
pád	7	53,8	6	46,2
vzor	13	100	0	0

Rod mužský – vojáci

	správně	%	chybně	%
životnost	12	92,3	1	7,7
číslo	12	92,3	1	7,7
pád	9	69,2	4	30,8
vzor	12	92,3	1	7,7

U slov mužského rodu se nejvyšší počet chyb objevil u pádu (u slov „vojáci, hřibů“). U slova „hřibů“ uvedli tři žáci chybně první pád, dva čtvrtý pád a jeden třetí pád. U slova „vojáci“ se objevil dvakrát čtvrtý pád, jednou pád pátý a jeden žák pád neuvedl vůbec.

U slova „hřibů“ byla možnost dvojí životnosti, tedy i dvojího vzoru. Většina žáků se přiklonila k tomu, že je výraz neživotný, následně tedy ke vzoru „hrad“. Pouze jeden žák uvedl, že jde o mužský rod životný se vzorem „pán“.

Rod střední - místo

	správně	%	chybně	%
číslo	13	100	0	0
pád	10	76,9	3	23,1
vzor	13	100	0	0

Rod střední - pravítkem

	správně	%	chybně	%
číslo	12	92,3	1	7,7
pád	11	84,6	2	15,4
vzor	13	100	0	0

Rod střední - kolo

	správně	%	chybně	%
číslo	13	100	0	0
pád	8	61,5	5	38,5
vzor	13	100	0	0

U podstatných jmen středního rodu určili všichni žáci bezchybně vzory. Problémy pak opět nejvíce dělal pád, zejména u slova „kolo“. Žáci chybně uvedli první pád (stejně tak u slova „místo“). Chybovali, protože si slova napsali v daných tvarech na určené řádky a dále s nimi pracovali bez ohledu na kontext věty.

5 žáků splnilo část cvičení týkající se podstatných jmen zcela bezchybně.

Držíme

	správně	%	chybně	%
osoba	13	100	0	0
číslo	12	92, 3	1	7, 7
čas	12	92, 3	1	7, 7
způsob	12	92, 3	1	7, 7
infinitiv	10	76, 9	3	23, 1

Přeskočil

	správně	%	chybně	%
osoba	12	92, 3	1	7, 7
číslo	12	92, 3	1	7, 7
čas	13	100	0	0
způsob	11	84, 6	2	15, 4
infinitiv	10	76, 9	3	23, 1

Podtrhávejte

	správně	%	chybně	%
osoba	13	100	0	0
číslo	10	76, 9	3	23, 1
čas	0	0	13	100
způsob	11	84, 6	2	15, 4
infinitiv	11	84, 6	2	15, 4

Ve druhé části cvičení bylo neproblematičtější sloveso „podtrhávejte“. Tři žáci uvedli jednotné číslo. Stoprocentní chybovost se vyskytla v otázce času. 8 žáků (61, 5 %) uvedlo budoucí čas a zbylých 5 žáků (38, 5 %) čas přítomný.

Tuto část cvičení vyplnilo (opomeneme-li chybu v čase u slovesa „podtrhávejte“) pět žáků správně.

Opomeneme-li opět čas u slovesa „podtrhávejte“, splnili tři žáci celé cvičení bezchybně.

Cvičení 3.

	správně	%	chybně	%
zpívat	11	84, 6	2	15, 4
létat	0	0	13	100
vozit	12	92, 3	1	7, 7
psát	0	0	13	100
trám	13	100	0	0
chvíle	12	92, 3	1	7, 7
pole	12	92, 3	1	7, 7

Ve třetím cvičení se objevil stoprocentní neúspěch u slov „létat, psát“. Místo požadovaného tvaru slovesa létat napsalo dvanáct žáků opět daný infinitiv. U výrazu „psát“ jedenáct ze třinácti chybujících napsalo pouze tvar „psali“. Stoprocentní úspěšnost se ukázala u podstatného jména „trám“.

Díky stoprocentní chybovosti ve slovech „létat, psát“ neměl ani jeden žák celé cvičení bezchybně.

Jedna věc, které jsme si mohli všimnout ve všech ročnících, je častá nesprávná práce s textem.

V prvním cvičení mnoho žáků všech ročníků chybovalo v určení výrazů „U, z“. Oba výrazy často určovali jako spojku. U předložky „z“ příkládám vinu za chybování faktu, že se před „z“ objevuje čárka. Žáci vědí, že čárkou oddělujeme věty nebo jednotlivé výrazy, proto dle mého názoru automaticky „z“ ležící za čárkou bez rozmyslu určili jako spojku.

V šestém cvičení třetího ročníku žáci chybovali v užití spojky ve druhé větě. Automaticky užívali spojku, aniž by si přečetli větu, která následuje a předchází větu zpřesňuje.

Ve čtvrté a páté třídě žáci chybovali ve cvičení, v němž určovali mluvnické kategorie. Správně přepsali určená slova z textu na příslušné řádky, ale dále již s větami nepracovali, pracovali pouze se slovy samotnými. V některých výrazech pak tedy chybovali v určení čísla a pádu.

Z toho vyplývá, že je velice důležité vést žáky ke čtení s porozuměním a následně správné práci. Je velice důležité, aby byla zadání cvičení jasná a srozumitelná. Samotná cvičení by pak měla být přiměřená jejich věku a dosaženým znalostem.

4. Srovnání prací jednotlivých tříd

3. třída: ZŠ Horní Cerekev

ZŠ Počátky

Cvičení 1

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
dne	66, 7	73, 9	33, 3	26, 1
Qak	94, 4	91, 3	5, 6	8, 7
na	61, 1	65, 2	38, 9	34, 8
kámen	94, 4	65, 2	5, 6	34, 8
před	72, 2	65, 2	27, 8	34, 8
a	88, 9	65, 2	11, 1	34, 8
sebral	94, 4	87	5, 6	13
do	66, 7	69, 6	33, 3	30, 4
třídy	88, 9	73, 9	11, 1	26, 1
pobytu	38, 9	56, 5	61, 1	43, 5
z	72, 2	65, 2	27, 8	34, 8
choroby	83, 3	73, 9	16, 7	26, 1
pobýval	88, 9	73, 9	11, 1	26, 1
naučil	94, 4	73, 9	5, 6	26, 1
U	55, 6	69, 6	44, 4	30, 4
žabáka	100	82, 6	0	17, 4
není	5, 6	39, 1	94, 4	60, 0
je	0	43, 5	100	56, 5
obojživelník	94, 4	78, 3	5, 6	21, 7

Ve dvanácti případech byla procentálně úspěšnější počátecká ZŠ, ve zbylých sedmi výrazech pak více uspěla ZŠ Horní Cerekev.

V obou třetích třídách byla nejproblematičtější slova „je, není, pobytu“.

Cvičení 2

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
názvy osob	93, 3	92, 2	6, 7	7, 8
názvy zvířat	96, 7	93	3, 3	7
názvy věcí	98, 9	91, 3	1, 1	8, 7
vlastní jména	97, 8	92, 2	2, 2	7, 8

Druhé cvičení bylo na obou základních školách úspěšné, ve všech případech nad 90 %. Nepatrně úspěšnější pak byla ZŠ Počátky.

Cvičení 3

Děti:

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
čtou	100	95, 7	0	4, 3
zpívají	55, 6	87	44, 4	13
jdou	100	91, 3	0	8, 7

Já:

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
čtu	100	91, 3	0	8, 7
zpívám	100	91, 3	0	8, 7
jdu	100	91, 3	0	8, 7

Třetí cvičení bylo opět v obou třídách velmi úspěšné. A též opět nepatrně více v Počátkách.

Cvičení 4

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
kreslit	100	73, 9	0	26, 1
psát	100	73, 9	0	26, 1

Čtvrté cvičení splnila počátecká třetí třída na 100%. Počet chyb v ZŠ Horní Cerekev byl také poměrně nízký, ale téměř o 30 % vyšší než v Počátkách.

Cvičení 5

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
potok	100	95, 7	0	4, 3
stromu	94, 4	69, 6	5, 6	30, 4
ulice	72, 2	69, 6	27, 8	30, 4
stole	88, 9	73, 9	11, 1	26, 1
vesnici	88, 9	73, 9	11, 1	26, 1
skříní	77, 8	65, 2	22, 2	34, 8
zemi	100	91, 3	0	8, 7
zásuvce	88, 9	65, 2	11, 1	34, 8
lese	88, 9	95, 7	11, 1	4, 3
postelí	55, 6	78, 3	44, 4	21, 7
vlaku	88, 9	100	11, 1	0

Též v pátém cvičení byla v nadpoloviční většině úspěšnější ZŠ Počátky. Větší rozdíl v úspěšnosti je pozorovatelný u slov „stromu, zásuvce, postelí, vlaku“, ve dvou případech ve prospěch Horní Cerekve.

Cvičení 6

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
1. věta	100	95,7	0	4,3
2. věta	88,9	8,7	11,1	91,3
3. věta	100	78,3	0	21,7
4. věta	100	95,7	0	4,3

V posledním cvičení se objevuje citelný rozdíl u druhé věty. Zatímco v počátečné ZŠ byla úspěšnost téměř devadesátiprocentní, v ZŠ Horní Cerekve dosáhla úspěšnost pouhých necelých devíti procent.

Ve cvičeních třetího ročníku byla celkově úspěšnější ZŠ Počátky (35 případů z 51).

4. třída: ZŠ Horní Cerekev**ZŠ Počátky****Cvičení 1**

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
dne	88, 2	56, 5	11, 8	43, 5
pěkně	29, 4	65, 2	70, 6	34, 8
Qak	76, 5	91, 3	23, 5	8, 7
na	76, 5	100	23, 5	0
blízko	52, 9	65, 2	47, 1	34, 8
před	58, 8	91, 3	41, 2	8, 7
a	88, 2	100	11, 8	0
ho	64, 7	78, 3	35, 3	21, 7
sebral	88, 2	95, 7	11, 8	4, 3
do	82, 4	73, 9	17, 6	26, 1
třídy	94, 1	95, 7	5, 9	4, 3
pobytu	82, 4	69, 6	17, 6	30, 4
z	64, 7	52, 2	35, 3	47, 8
dlouhého	47, 1	82, 6	52, 9	17, 4
škole	88, 2	95, 7	11, 8	4, 3
choroby	82, 4	82, 6	17, 6	17, 4
pobýval	88, 2	95, 7	11, 8	4, 3
naučil	82, 4	95, 7	17, 6	4, 3
U	70, 6	78, 3	29, 4	21, 7
žabáka	94, 1	91, 3	5, 9	8, 7
není	52, 9	65, 2	47, 1	34, 8
se	58, 8	52, 2	41, 2	47, 8
je	41, 2	34, 8	58, 8	65, 2
obojživelník	94, 1	95, 7	5, 9	4, 3

V sedmnácti případech byla procentuálně úspěšnější ZŠ Počátky, ve zbylých osmi pak ZŠ Horní Cerekev.

Nejproblematictějším slovem pro počátečné žáky byl výraz „pěkně“, pro hornocerekevické žáky byl pak nevíce problematický výraz „je“.

Cvičení 2

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
sl. oheb. – skloň.	77, 9	90, 2	22, 1	9, 8
sl. oheb. – čas.	79, 4	73, 9	20, 6	26, 1
sl. neohebná	89, 7	82, 6	10, 3	17, 4

Druhé cvičení bylo na obou základních školách úspěšné. Úspěšnost dosáhla vždy nad 70 %. Nepatrně úspěšnější byla ZŠ Počátky.

Cvičení 3

Rod ženský - hodina

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	100	95, 7	0	4, 3
pád	100	100	0	0

Rod ženský - brány

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	35, 3	65, 2	64, 7	34, 8
pád	52, 9	39, 1	47, 1	60, 9

Rod ženský - chůvami

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	88, 2	87	11, 8	13
pád	70, 6	60, 9	29, 4	39, 1

Určování čísla a pádu u daných podstatných jmen rodu ženského nedělalo problém u slova „hodina“. Naopak u slova „brány“ se objevovaly problémy. V počátcích žáci chybovali zejména v čísle, oproti tomu byli hornocerekvičtí mnohem úspěšnější. Ti více chybovali v určení pádu daného výrazu. Slovo „chůvami“ bylo pro obě školy úspěšné. Úspěšnost daného výrazu dosáhla vždy nad 70 %.

Rod mužský – kůň

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	76, 5	95, 7	23, 5	4, 3
pád	100	95, 7	0	4, 3
životnost	88, 2	95, 7	11, 8	4, 3

Rod mužský – hřibů

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	70, 6	100	29, 4	0
pád	76, 5	82, 6	23, 5	17, 4
životnost	41, 2	52, 2	58, 8	47, 8

Rod mužský – vojáci

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	64, 7	82, 6	35, 3	17, 4
pád	82, 4	91, 3	17, 6	8, 7
životnost	76, 5	78, 3	23, 5	21, 7

Určování mluvnických kategorií u podstatných jmen rodu mužského nečinilo ani v jedné ZŠ problémy. Pouze životnost u slova „hřibů“ se ukázala jako problematictější.

Rod střední - místo

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	94, 1	100	5, 9	0
pád	41, 2	30, 4	58, 8	69, 6

Rod střední - pravítkem

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	88, 2	91, 3	11, 8	8, 7
pád	58, 8	60, 0	41, 2	39, 1

Rod střední - kolo

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	94, 1	95, 7	5, 9	4, 3
pád	35, 3	26, 1	64, 7	73, 9

U podstatných jmen rodu středního bylo bezproblémové určení času. Vysoký počet chyb se objevil v obou školách v určování pádu u slov „místo, kolo“.

Držíme

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
osoba	82, 4	87	17, 6	13
číslo	88, 2	95, 7	11, 8	4, 3
čas	82, 4	95, 7	17, 6	4, 3

Přeskočil

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
osoba	58, 8	78, 3	41, 2	21, 7
číslo	82, 4	91, 3	17, 6	8, 7
čas	82, 4	91, 3	17, 6	8, 7

Podtrhávejte

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
osoba	94, 1	82, 6	5, 9	17, 4
číslo	88, 2	100	11, 8	0
čas	0	0	100	100

V části týkající se sloves byli třídy opět poměrně úspěšné, zejména pak ZŠ Horní Cerekev. Stoprocentní neúspěch se ukázal v určení času u slovesa „podtrhávejte“. Chyby jsou však přičítány tomu, že ještě nebyla probírána daná látka.

Ve cvičeních čtvrtého ročníku byla celkově úspěšnější ZŠ Horní Cerekev (39 případů z 57).

5. třída: ZŠ Horní Cerekev

ZŠ Počátky

Cvičení 1.

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
dne	84, 6	100	15, 4	0
Qak	92, 3	100	7, 7	0
na	84, 6	73, 7	15, 4	26, 3
kámen	92, 3	100	7, 7	0
před	76, 9	89, 5	23, 1	10, 5
a	76, 9	84, 2	23, 1	15, 8
ho	46, 2	89, 5	53, 8	10, 5
tam	23, 1	78, 9	76, 9	21, 1
sebral	76, 9	100	23, 1	0
do	84, 6	68, 4	15, 4	31, 6
třídy	92, 3	100	7, 7	0
názornou	61, 5	94, 7	38, 5	5, 3
pobytu	76, 9	84, 2	23, 1	15, 8
z	61, 5	84, 2	38, 5	15, 8
ve	76, 9	89, 5	23, 1	10, 5
škole	100	100	0	0
choroby	92, 3	94, 7	7, 7	5, 3
pobýval	84, 6	100	15, 4	0
dlouho	46, 2	73, 7	53, 8	26, 3
naučil	76, 9	100	23, 1	0
U	76, 9	68, 4	23, 1	31, 6
žabáka	92, 3	94, 7	7, 7	5, 3
protože	38, 5	63, 2	61, 5	36, 8
není	61, 5	52, 6	38, 5	47, 4
někdo	61, 5	73, 7	38, 5	26, 3

je	23, 1	63, 2	76, 9	36, 8
obojživelník	92, 3	100	7, 7	0

Ve 22 případech (ze 27) byla procentuálně úspěšnější ZŠ Horní Cerekev. Celkově bylo cvičení poměrně úspěšné. Problematická byla slova „tam, ho, dlouho, protože, je“.

Cvičení 2

Rod ženský – hodina

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	100	100	0	0
pád	92, 3	100	7, 7	0
vzor	100	100	0	0

Rod ženský - brány

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	53, 8	84, 2	46, 2	15, 8
pád	61, 5	73, 7	38, 5	26, 3
vzor	92, 3	100	7, 7	0

Rod ženský - chůvami

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	100	100	0	0
pád	69, 2	89, 5	30, 8	10, 5

vzor	92,3	100	7,7	0
------	------	------------	-----	---

K určování mluvnických kategorií přibyl, oproti čtvrtému ročníku, požadavek na určení vzoru. U podstatných jmen rodu ženského byla poměrně vysoká úspěšnost, u prvního a posledního slova v obou školách téměř stoprocentní. U slova „chůvami“ dělalo problém číslo a pád, zejména v ZŠ Počátky.

Rod mužský – kůň

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
životnost	92,3	100	7,7	0
číslo	100	100	0	0
pád	100	89,5	0	10,5
vzor	100	100	0	0

Rod mužský – hřibů

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
životnost	92,3	100	7,7	0
číslo	92,3	89,5	7,7	10,5
pád	53,8	89,5	46,2	10,5
vzor	100	100	0	0

Rod mužský – vojáci

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
životnost	92,3	100	7,7	0
číslo	92,3	100	7,7	0

pád	69, 2	73, 7	30, 8	26, 3
vzor	92, 3	100	7, 7	0

Určování mluvnických kategorií u podstatných jmen rodu mužského dopadlo v obou třídách velice úspěšně.

Rod střední - místo

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	100	100	0	0
pád	76, 9	84, 2	23, 1	15, 8
vzor	100	100	0	0

Rod střední - pravítkem

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	92, 3	94, 7	7, 7	5, 3
pád	84, 6	84, 2	15, 4	15, 8
vzor	100	100	0	0

Rod střední - kolo

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
číslo	100	100	0	0
pád	61, 5	73, 7	38, 5	26, 3
vzor	100	100	0	0

Ani u podstatných jmen rodu středního se žáci nesečkali s žádným větším problémem. Největší počet chyb se objevil u určování pádu slova „kolo“ v ZŠ Počátky.

Držíme

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
osoba	100	89, 5	0	10, 5
číslo	92, 3	89, 5	7, 7	10, 5
čas	92, 3	100	7, 7	0
způsob	92, 3	100	7, 7	0
infinitiv	76, 9	94, 7	23, 1	5, 3

Přeskočil

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
osoba	92, 3	89, 5	7, 7	10, 5
číslo	92, 3	94, 7	7, 7	5, 3
čas	100	100	0	0
způsob	84, 6	100	15, 4	0
infinitiv	76, 9	100	23, 1	0

Podtrhávejte

	správně	správně	chybně	chybně
	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.	ZŠ Počátky	ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
osoba	100	94, 7	0	5, 3
číslo	76, 9	94, 7	23, 1	5, 3
čas	0	100	100	0
způsob	84, 6	100	15, 4	0
infinitiv	84, 6	100	15, 4	0

Při určování slovesných mluvnických kategorií měla počátecká ZŠ problém s časem u slova „podtrhávejte“. Sto procent žáků odpovědělo chybně. Naopak všichni žáci ZŠ Horní Cerekev odpověděli správně.

Ve druhém cvičení byla celkově úspěšnější ZŠ Horní Cerekev (27 případů ze 45).

Cvičení 3

	správně ZŠ Počátky	správně ZŠ Hor. Cer.	chybně ZŠ Počátky	chybně ZŠ Hor. Cer.
	%	%	%	%
zpívat	84, 6	100	15, 4	0
létat	0	36, 8	100	63, 2
vozit	92, 3	89, 5	7, 7	10, 5
psát	0	68, 4	100	31, 6
trám	100	100	0	0
chvíle	92, 3	84, 2	7, 7	15, 8
pole	92, 3	78, 9	7, 7	21, 1

Ve třetím cvičení dělaly problém výrazy „létat, psát“. Zejména pak počátecké ZŠ, v obou případech měli žáci 100 % chyb.

Ve cvičeních pátého ročníku byla celkově úspěšnější ZŠ Horní Cerekev (52 případů ze 79) .

5. ZŠ Horní Dubenky

3. třída - 4 žáci

Cvičení 1

	správně	%	chybně	%
dne	2	50	2	50
Qak	2	50	2	50
na	0	0	4	100
kámen	1	25	3	75
před	0	0	4	100
a	0	0	4	100
sebral	1	25	3	75
do	1	25	3	75
třídy	1	25	3	75
pobytu	1	25	3	75
z	0	0	4	100
choroby	2	50	2	50
pobýval	1	25	3	75
naučil	1	25	3	75
U	0	0	4	100
žabáka	1	25	3	75
není	0	0	4	100
je	1	25	3	75
obojživelník	1	25	3	75

První cvičení nedopadlo na tak malý počet žáků příliš dobře. Ani jeden výraz se nesetkal se stoprocentní úspěšností, naopak chybně určených výrazů všemi žáky bylo šest. Jde o slova „na, před, a, z, U, není“. Jeden žák cvičení nevypracoval vůbec.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	0 0	2
Qak	0 0	2
na	0 0 0 0	4
kámen	2 0 0	3
před	2 1 0 0	4
a	1 0 0 0	4
sebral	1 0 0	3
do	0 0 0	3
třídy	2 0 0	3
pobytu	2 0 0	3
z	1 0 0 0	4
choroby	2 0	2
pobýval	2 0 0	3
naučil	4 2 0	3
U	0 0 0 0	4
žabáka	2 0 0	3
není	1 1 0 0	4
je	1 0 0	3
obojživelník	3 0 0	3

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi tak, jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2

5. 4 = 20

	správně	%	chybně	%
názvy osob	18	90	2	10
názvy zvířat	20	100	0	0
názvy věcí	18	90	2	10
vlastní jména	14	70	6	30

Druhé cvičení měl jeden žák zcela správně, další žák měl dvě chyby a zbylí dva žáci měli po čtyřech chybách. Celkově cvičení dopadlo dobře. Úspěšnost byla 100 %, dvakrát 90 % a jednou 70%.

Cvičení 3

Děti:

	správně	%	chybně	%
čtou	4	100	0	0
zpívají	3	75	1	25
jdou	4	100	0	0

Já:

	správně	%	chybně	%
čtu	3	75	1	25
zpívám	3	75	1	25
jdu	4	100	0	0

Třetí cvičení opět dopadlo úspěšně. Dva žáci (50 %) měli všechny výrazy správně. Třetí žák měl jednu chybu („zpívaj“) a poslední žák měl dvě chyby.

Cvičení 4

	správně	%	chybně	%
kreslit	0	0	4	100
psát	0	0	4	100

Čtvrté cvičení dopadlo v dané třídě nejhůře. Ani jeden ze čtyř žáků nebyl schopen vytvořit podstatná jména od sloves.

Cvičení 5

	správně	%	chybně	%
potok	4	100	0	0
stromu	1	25	3	75
ulice	3	75	1	25
stole	4	100	0	0
vesnici	3	75	1	25
skříní	3	75	1	25
zemi	4	100	0	0
zásuvce	2	50	2	50
lese	4	100	0	0
postelí	3	75	1	25
vlaku	4	100	0	0

V pátém cvičení žáci chybovali takto: první udělal jednu chybu, dva žáci udělali dvě chyby a čtvrtý žák měl ve cvičení čtyři chyby.

Cvičení 6

	správně	%	chybně	%
1. věta	3	75	1	25
2. věta	0	0	4	100
3. věta	3	75	1	25
4. věta	3	75	1	25

Sto procent žáků chybovalo v užití spojky ve druhé větě. Tato chyba byla jediná, kterou udělali tři žáci. Jeden ze čtyř zúčastněných nesplnil správně ani jednu větu.

4. třída - 3 žáci

Cvičení 1

	správně	%	chybně	%
dne	2	66,7	1	33,3
pěkně	2	66,7	1	33,3
Qak	3	100	0	0
na	0	0	3	100
blízko	1	33,3	2	66,7
před	1	33,3	2	66,7
a	1	33,3	2	66,7
ho	2	66,7	1	33,3
sebral	2	66,7	1	33,3
do	0	0	3	100
třídy	3	100	0	0
pobytu	3	100	0	0
z	1	33,3	2	66,7
dlouhého	1	33,3	2	66,7
škole	2	66,7	1	33,3
choroby	2	66,7	1	33,3
pobýval	2	66,7	1	33,3
naučil	2	66,7	1	33,3
U	1	33,3	2	66,7
žabáka	3	100	0	0
není	1	33,3	2	66,7
se	1	33,3	2	66,7
je	0	0	3	100
obojživelník	3	100	0	0

Pět výrazů měli všichni žáci správně a tři výrazy neurčil správně ani jeden žák. Jedná se o slova „na, do, je“. Ani jeden ze tří žáků neměl cvičení zcela správně.

	chybně určené slovní druhy	celkově chybně
dne	0	1
pěkně	0	1
Qak		0
na	6 4 3	3
blízko	7 0	2
před	6 6	2
a	4 3	2
ho	4	1
sebral	0	1
do	6 4 0	3
třídy		0
pobytu		0
z	4 0	2
dlouhého	0 0	2
škole	6	1
choroby	2	1
pobýval	7	1
naučil	7	1
U	8 0	2
žabáka		0
není	3 0	2
se	8 0	2
je	8 3 0	3
obojživelník		0

(V tabulce jsou uvedeny chybně určené slovní druhy. Ty jsou označeny číslicemi, tak jak jsme zvyklí. Nula pak znamená, že žák slovní druh u daného slova vůbec neurčil.)

Cvičení 2

4. 3 = 12

	správně	%	chybně	%
sl. oheb. – skloň.	8	66,7	4	33,3
sl. oheb. – čas.	4	33,3	8	66,7
sl. neohebná	6	50	6	50

Druhé cvičení měl jeden žák zcela správně, druhý zcela chybně a třetí chyboval ve výběru slov ohebných, které časujeme a u slov neohebných.

Cvičení 3

Rod ženský - hodina

	správně	%	chybně	%
číslo	3	100	0	0
pád	2	66,7	1	33,3

Rod ženský - brány

	správně	%	chybně	%
číslo	2	66,7	1	33,3
pád	0	0	3	100

Rod ženský - chůvami

	správně	%	chybně	%
číslo	3	100	0	0
pád	3	100	0	0

Rod mužský – kůň

	správně	%	chybně	%
životnost	3	100	0	0
číslo	3	100	0	0
pád	2	66, 7	1	33, 3

Rod mužský – hřibů

	správně	%	chybně	%
životnost	3	100	0	0
číslo	3	100	0	0
pád	2	66, 7	1	33, 3

Rod mužský – vojáci

	správně	%	chybně	%
životnost	3	100	0	0
číslo	3	100	0	0
pád	3	100	0	0

Rod střední - místo

	správně	%	chybně	%
číslo	3	100	0	0
pád	1	33, 3	2	66, 7

Rod střední - pravítkem

	správně	%	chybně	%
číslo	3	100	0	0
pád	2	66, 7	1	33, 3

Rod střední - kolo

	správně	%	chybně	%
číslo	3	100	0	0
pád	2	66,7	1	33,3

Část třetího cvičení týkající se mluvnických kategorií podstatných jmen dopadla poměrně dobře. Jeden ze tří žáků chyboval pouze jednou, zbylí dva žáci měli po pěti chybách.

Držíme

	správně	%	chybně	%
osoba	2	66,7	1	33,3
číslo	3	100	0	0
čas	2	66,7	1	33,3

Přeskočil

	správně	%	chybně	%
osoba	3	100	0	0
číslo	2	66,7	1	33,3
čas	2	66,7	1	33,3

Podtrhávejte

	správně	%	chybně	%
osoba	2	66,7	1	33,3
číslo	3	100	0	0
čas	0	0	3	100

Určování mluvnických kategorií u sloves dopadlo hůře. Jeden žák měl tři chyby, všechny se týkaly času. Druhý žák měl tři chyby, dvě se týkaly osoby a jedna času a třetí žák měl chyby dvě, jedna se týkala čísla a druhá času. Stejně jako v ZŠ Počátky a ZŠ Horní Cerekev u daného cvičení nemůžeme ale v podstatě chybné určení času u slovesa „podtrhávejte“ mezi chyby počítat.

VI. ZÁVĚR POUŽITÉ LITERATURY

Diplomová práce je věnována problematice výuky slovních druhů na prvním stupni základní školy. Jelikož se jedná o látku pro jazykové vzdělání podstatnou, je důležité věnovat jí ve výuce dostatek času a hledat účinné metody práce v hodinách českého jazyka.

Úvodní kapitola rozebírá podrobně otázku slovních druhů na základě odborné literatury. Snahou bylo podat jasný a srozumitelný výklad, který by mohl být užitečný učitelům pro hlubší poznání problematiky.

Didaktická část diplomové práce vychází z dostupné metodické literatury. Poukazuje na význam učiva o slovních druzích na 1. stupni ZŠ.

Třetí celek je zaměřen na podrobný rozbor tří sad učebnic pro 2. – 5. ročník od nakladatelství Alter, Nová škola a SPN, a.s.. Učebnice jsou zmíněny i v následující výzkumné části. V dotaznících pro učitele byla otázka zjišťující, jaké učebnice vyučující nejčastěji pro svoji výuku používají a jak dané učebnice sami hodnotí. Práce rovněž upozorňuje na doplňkové materiály pro výuku slovních druhů a tvarosloví vůbec.

Čtvrtou část tvoří již zmíněný výzkum. Ukazuje, jak žáci vybraných škol ovládají látku o slovních druzích. Podle toho, jak byl výzkum koncipován, jsem předpokládala větší úspěšnost při řešení jednotlivých cvičení, než pak ve skutečnosti byla. Výzkumy jsem vyhodnotila a uvedla do přehledných tabulek, k nimž jsem podala stručné slovní doplnění.

Učivo o slovních druzích nelze považovat na 1. stupni ZŠ za zcela probrané a procvičené. Pokračuje se v něm dále na 2. stupni ZŠ a některé problémy přechodu slovních druhů mohou žáci patrně pochopit až na škole střední.

14. Švihlík, V., Čertová, A., Hlavsa, Z., Tejnar, A.: *Přehledná mluvnice češtiny pro základní školy*. FORUM, Praha, 1992.

15. Šmejkalová, M.: *Metodické příručky k učebním Česky jazyk pro 2. ročník základní školy*. SPN, a.s. Praha 2007.

VII. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Brabcová, R. a kolektiv: Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy, SPN, Praha 1990
2. Čechová, M. a kolektiv, Čeština – řeč a jazyk, ISV nakladatelství, Praha 1996
3. Čechová, M., Styblík, V.: Didaktika češtiny, SPN, Praha 1989
4. David, M.: Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni základní školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001
5. Dvořáková, Z., Styblík, V., Ondrášková, K.: Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 2. ročník ZŠ. SPN, a. s., Praha 1998
6. Dvořáková, Z., Styblík, V., Ondrášková, K.: Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 3. ročník ZŠ. SPN, a. s., Praha 1998
7. Dvořáková, Z., Styblík, V., Ondrášková, K., Buriánková, M.: Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 4. ročník ZŠ. SPN, a. s., Praha 1998
8. Dvořáková, Z., Styblík, V., Ondrášková, K.: Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 5. ročník ZŠ. SPN, a. s., Praha 1999
9. Filippec, J. a kol.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Academia, Praha 2005
10. Hauser, P., Ondrášková, K.: Základy didaktiky českého jazyka pro 1. stupeň základní školy, Brno 1991
11. Havlová, I., Štěrbová L., Schneiderová, E.: Český jazyk A pro studující učitelství 1. stupně ZŠ a SpPg (fonetika, morfologie, lexikologie), Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 1999
12. Havránek, B., Jedlička, A.: Stručná mluvnice česká, Fortuna, Praha 2002
13. Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J.: Čeština pro učitele, VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002
14. Styblík, V., Čechová, M., Hlavsa, Z., Tejnor, A.: Přehledná mluvnice češtiny pro základní školy, FORTUNA, Praha 1992
15. Šmejkalová, M.: Metodická příručka k učebnici Český jazyk pro 2. ročník základních škol, SPN, a.s., Praha 2007

UČEBNICE

1. Buriánková, M. a kolektiv: Pracovní sešit k učebnici Český jazyk 2 pro základní školy, SPN, a.s, Praha 2006
2. Čechura, R.: Český jazyk 4, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996
3. Dvorský, L.: Český jazyk 3, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1995
4. Hošnová, E. a kolektiv: Český jazyk 2 pro základní školy, SPN, a.s., Praha 2006
5. Chýlková, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J.: Český jazyk - Učebnice pro 5. ročník, Nová škola, Brno 1998
6. Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O.: Učebnice pro 2. ročník – Český jazyk 2 – Moje česká řeč, Nová škola, Brno 1998
7. Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 3. ročník – Český jazyk 3 - Česká řeč a pravopis, Nová škola, Brno 1999
8. Janáčková, Z., Mühlhauserová, H., Příborská, O., Zbořilová, J.: Učebnice pro 4. ročník – Český jazyk 4 – Český jazyk slovem i písmem , Nová škola, Brno 1999
9. Nováková, Z., Český jazyk 2, Alter s.r.o., VŠEŇ, Praha 1994
10. Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 2. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2003
11. Styblík, V., Dvořáková, Z., Ondrášková, K.: Český jazyk pro 3. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha 2005
12. Styblík V., Dvořáková Z., Ondrášková K.: Český jazyk pro 5. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004
13. Styblík V., Dvořáková Z. Ondrášková K., Buriánková M.: Český jazyk pro 4. ročník ZŠ, SPN, a.s., Praha, 2004
14. Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alter, s.r.o., VŠEŇ, Praha 1996

VIII. PŘÍLOHA

1. Testy žáků z výzkumu

2. Vymezení českého jazyka vzdělávacím programem Základní škola a Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání

3. Ukázky z učebnic nakladatelství Alter a Nová škola

4. ročník ZŠ: Horní Čerekev Jméno: V. Anděla

3. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

ednoho krásného ¹ dne si Qak ¹ sedl ⁷ na ¹ kámen rovnou ⁷ před ⁸ školu a chtěl se opalovat. Učitel ho am ⁵ sebral a vzal jej ⁷ do ¹ třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého ¹ pobytu na slunci lze dostat ůž, ⁷ z dlouhého pobytu ve škole zase jiné ¹ choroby. Qak ⁵ pobýval ve škole tak dlouho, až se ⁵ naučil číst. U ⁷ žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco, co ⁵ není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že ⁵ je normální, aby ¹ obojživelník uměl číst.

4. Podstatná jména rozděl do tří skupin podle toho, co označují:

lěti, kůzle, Petr, tatínek, písanka, tele, Tábor, kolo, pán, Novák, divadlo, kůň, Alík, rybník,

lékař, pejsek, nůž, teta, osel, Amerika

názvy osob: děti, Sabínek, pán, lékař, teta

názvy zvířat: kůzle, selo, kůň, pejsek, osel

názvy věcí: písanka, kolo, divadlo, rybník, nůž

vlastní jména: Bibi, Tábor, Novák, Alík, Amerika

5. Vyber z vět slovesa a podtrhni je. V následujících větách je doplň ve správném tvaru:

Čtenářka čte knihu. → Děti čtou knihy. Já čtu knihu.

Muska zpívá píseň. → Děti zpívají píseň. Já zpívám píseň.

My jdeš do školy. → Děti jdou do školy. Já jdu do školy.

6. Utvoř podstatná jména od sloves:

proslavit: proslavení psát: psaní

7. K podstatným jménům přiřaď některou z uvedených předložek (mohou se opakovat):

přes, v, pod, na, do, z, ke, od, k, o, po, za, ve, mezi, kromě:

přes potok, ke stromu, od ulice, na stole, ve vesnici,
pod skříní, na zemi, k zásuvce, ve lese, pod postelí, ve vlaku

8. Užij vhodné spojky tak, aby věta dávala smysl:

Na míse jsou jablka a hrušky. Půjdeš se mnou a s Evou? Vyber si!

Nechci čaj a kávu! Na hory jede Ondra a Adéla.

3. ročník ZŠ: Kornel Červený Jméno: Velimková

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho krásného ⁷ dne si ⁷ Qak ⁵ sedl ⁸ na ⁵ kámen rovnou ⁵ před ² školu a ² chtěl se opalovat. Učitel ho tam ⁵ sebral a vzal jej ² do ⁷ třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého ⁷ pobytu na slunci lze dostat úžeh, ¹ z dlouhého pobytu ve škole zase jiné ⁸ choroby. Qak ⁵ pobýval ve škole tak dlouho, až se ⁵ naučil číst. U ¹ žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco, co ⁵ není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že ⁵ je normální, aby ¹ obojživelník uměl číst.

2. Podstatná jména rozděl do tří skupin podle toho, co označují:

děti, kůzle, Petr, tatínek, písanka, tele, Tábor, kolo, pán, Novák, divadlo, kůň, Alík, rybník, lékař, pejsek, nůž, teta, osel, Amerika

názvy osob: děti, tatínek, pán, Novák, lékař, teta.

názvy zvířat: kůzle, kůň, Alík, pejsek, osel.

názvy věcí: tele, písanka, Tábor, kolo, rybník, nůž, Amerika.

vlastní jména: Petr, Kristýna, Stepan, Jakub, Petra.

3. Vyber z vět slovesa a podtrhni je. V následujících větách je doplň ve správném tvaru:

Jirka čte knihu. → Děti čtou knihy. Já mám knihu.
Lucka zpívá píseň. → Děti zpívají píseň. Já zpívám píseň.
Ty jdeš do školy. → Děti jdou do školy. Já jedu do školy.

4. Utvoř podstatná jména od sloves:

kreslit: kresla psát: pis

5. K podstatným jménům přiřaď některou z uvedených předložek (mohou se opakovat):

přes, v, pod, na, do, z, ke, od, k, o, po, za, ve, mezi, kromě:
přes potok, ke stromu, od ulice, o stole, pod vesnici,
na skříní, do zemi, po zásuvce, v lese, na posteli, ve vlaku

6. Užij vhodné spojky tak, aby věta dávala smysl:

Na míse jsou jablka a pomeranče hrušky. Půjdeš se mnou _____ s Evou? Vyber si!
Nechci čaj chci kávu kávu! Na hory jede Ondra Adam Adéla.

4.ročník ZŠ: _____

Jméno: Petra Hašková**1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:**

Žabák Qak

Jednoho dne bylo pěkně, tak si Qak sedl na kámen blízko před školu a chtěl se opalovat.Učitel ho tam sebral a vzal jej do třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého pobytu na sluncilze dostat úžeh, z dlouhého pobytu ve škole zase jiné choroby. Qak pobýval ve škole takdlouho, až se naučil číst. U žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco,co není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že je normální, aby obojživelník uměl číst.**2. Z předchozího cvičení vyber po čtyřech slovech do každého oddílu:**slova ohebná: skloňujeme: dne, Qak, ho, třídyčasujeme: sebral, pobýval, naučil, neníslova neohebná: pěkně, na, blízko, před**3. Rozděľ podtržená podstatná jména podle rodu a urči: číslo a pád.****U sloves urči: osobu, číslo a čas.**Hodina má šedesát minut. Držíme ti místo. Kůň přeskočil překážku. Les byl plný hřibů. Ubrány stáli vojáci. Přijedete s chůvami? Podtrhávejte pravítkem! Mám nové kolo.Rod ženský: hodina - j. č. 1. pádv brány - j. č. 2. pádchůvami - mn. č. 7. pádRod mužský: kůň - životný / neživotný - j. č. 1. pádhřibů - životný / neživotný - mn. č. 2. pádvojáci - životný / neživotný - mn. č. 1. pádRod střední: místo - j. č. 4. pádpravítkem - j. č. 7. pádkolo - j. č. 4. pádDržíme: 1. os. mn. č. přít. časPřeskočil: 3. os. j. č. min. časPodtrhávejte: 2. os. mn. č. bud. čas

4. ročník ZŠ: _____

Jméno: PAVLINA NEČSKOVÁ

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho dne bylo pěkně, tak si Qak sedl na kámen blízko před školu a chtěl se opalovat.

Učitel ho tam sebral a vzal jej do třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého pobytu na slunci

lze dostat úžeh, z dlouhého pobytu ve škole zase jiné choroby. Qak pobýval ve škole tak

dlouho, až se naučil číst. U žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco,

co není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že je normální, aby obojživelník uměl číst.

2. Z předchozího cvičení vyber po čtyřech slovech do každého oddílu:

slova ohebná: skloňujeme: Qak, pěkně, choroby, třídy

časujeme: sebral, naučil, pobýval

slova neohebná: _____

3. Rozděľ podtržená podstatná jména podle rodu a urči: číslo a pád.

U sloves urči: osobu, číslo a čas.

Hodina má šedesát minut. Držíme ti místo. Kůň přeskočil překážku. Les byl plný hřibů. U

brány stáli vojáci. Přijedete s chůvami? Podtrhávejte pravítkem! Mám nové kolo.

Rod ženský:	<u>hodina</u>	-	<u>1</u>	č.	<u>1</u>	pád
	<u>brány</u>	-	<u>mn</u>	č.	<u>1</u>	pád
	<u>chůvami</u>	-	<u>mn</u>	č.	<u>7</u>	pád
Rod mužský:	<u>kůň</u>	-	<u>životný</u> / <u>neživotný</u>		<u>ž</u> č.	<u>1</u> pád
	<u>hřibů</u>	-	<u>životný</u> / <u>neživotný</u>		<u>ž</u> č.	<u>1</u> pád
	<u>vojáci</u>	-	<u>životný</u> / <u>neživotný</u>		<u>mn</u> č.	<u>1</u> pád
Rod střední:	<u>místo</u>	-	<u>ž</u> č.	<u>1</u>	pád	
	<u>kolo</u>	-	<u>ž</u> č.	<u>1</u>	pád	
	<u>pravítkem</u>	-	<u>ž</u> č.	<u>7</u>	pád	

Držíme: 1 os. mn č. půle čas

Přeskočil: 3 os. ž č. mimo čas

Podtrhávejte: 2 os. mn č. půle čas

5. ročník ZŠ: ZŠ Komín Čerčany Jméno: _____

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho krásného ^{1.} dne si ^{1.} Qak sedl ⁷ na ¹ kámen rovnou ⁷ před ⁸ školu a ³ chtěl se opalovat. Učitel ³ h³o tam ⁶ sebral ⁵ a vzal jej ⁷ do ¹ třídy jako ^{2.} názornou pomůcku. Z dlouhého ¹ pobytu na slunci lze dostat úžeh, ⁸ z ⁸ dlouhého pobytu ⁷ ve ¹ škole zase jiné ^{1.} choroby. Qak ^{5.} pobýval ve škole tak ⁶ dlouho, až se ^{5.} naučil číst. ^{8.} U ^{1.} žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- ⁷ protože choroba je něco, co ^{3.} ne³í normální. A sotva se ⁶ někdo odváží tvrdit, že ⁵ je ^{1.} normální, aby ^{1.} obojživelník uměl číst.

2. Rozděľ podtržená podstatná jména podle rodu a urči: číslo, pád, vzor.

U sloves urči: osobu, číslo, čas a způsob. Dále utvoř infinitiv (neurčitek).

Hodina má šedesát minut. Držíme ti místo. Kůň přeskočil překážku. Les byl plný hřibů. U brány stáli vojáci. Přijedete s chůvami? Podtrhávejte pravítkem! Mám nové kolo.

Rod ženský: hodina - j. č. 1. pád vzor: žena
brány - mn. č. 2. pád vzor: žena
chůvami - mn. č. 7. pád vzor: žena

Rod mužský: kůň - životný / neživotný j. č. 1. pád vzor: muž
hřibů - životný / neživotný mn. č. 2. pád vzor: hrad
vojáci - životný / neživotný mn. č. 1. pád vzor: pán

Rod střední: místo - j. č. 4. pád vzor: město
pravítkem - mn. č. 7. pád vzor: město
kolo - j. č. 1. pád vzor: město

Držíme: 1. os. mn. č. přít. čas ozn. zpūs. // infinitiv držel
Přeskočil: 3. os. j. č. min. čas ozn. zpūs. // infinitiv přeskočil
Podtrhávejte: 2. os. mn. č. bud. čas roz. zpūs. // infinitiv podtrhával

3. Napiš slovo v požadovaném tvaru:

zpívat- 3.os. č.j. čas min. - zpíval létat- 2.os. č.mn. čas.bud. - létal
vozt- 3.os. č.j. čas. přít. - vozi psát- 1.os. č. mn. čas. min. - psali jsme
trám- 1.p. č.mn. - trámy chvíle- 4.p. č.j. - chvíli pole- 3.p. č.mn. - polím

5. ročník ZŠ: ZŠ Horní Cerekev Jméno: neřeknu

1. U podtržených slov urči slovní druhy a označ je číslicí:

Žabák Qak

Jednoho krásného dne si Qak sedl na kámen rovnou před školu a chtěl se opalovat. Učitel ho tam sebral a vzal jej do třídy jako názornou pomůcku. Z dlouhého pobytu na slunci lze dostat úžeh, z dlouhého pobytu ve škole zase jiné choroby. Qak pobýval ve škole tak dlouho, až se naučil číst. U žabáka to lze jistě pokládat za chorobu- protože choroba je něco, co není normální. A sotva se někdo odváží tvrdit, že je normální, aby obojživelník uměl číst.

2. Rozděľ podtržená podstatná jména podle rodu a urči: číslo, pád, vzor.

U sloves urči: osobu, číslo, čas a způsob. Dále utvoř infinitiv (neurčitek).

Hodina má šedesát minut. Držíme ti místo. Kůň přeskočil překážku. Les byl plný hřibů. U brány stáli vojáci. Přijedete s chůvami? Podtrhávejte pravítkem! Mám nové kolo.

Rod ženský: hodina - j. č. 1. pád vzor: řena
brána - j. č. 1. pád vzor: řena
chůvami - mn. č. 3. pád vzor: řena

Rod mužský: kůň - životný / ~~neživotný~~ j. č. 2. pád vzor: muž
hřib - životný / neživotný j. č. 2. pád vzor: hrad
vojáci - životný / ~~neživotný~~ mn. č. 1. pád vzor: pán

Rod střední: místo - j. č. 4. pád vzor: místo
pravítkem - j. č. 7. pád vzor: místo
kolo - j. č. 4. pád vzor: místo

Držíme: os. č. přít čas osn. zpūs. // infinitiv držet

Přeskočil: os. č. min čas osn. zpūs. // infinitiv přeskočit

Podtrhávejte: os. č. / čas rozk. zpūs. // infinitiv podtrhávat

3. Napiš slovo v požadovaném tvaru:

zpívat- 3.os. č.j. čas min. - zpíval létat- 2.os. č.mn. čas.bud. - létal

vozit- 3.os. č.j. čas. přít. - vozí psát- 1.os. č. mn. čas. min. - psal

trám- 1.p. č.mn. - trámy chvíle- 4.p. č.j. - chvíle pole- 3.p. č.mn. - polích

Vymezení českého jazyka vzdělávacím programem Základní škola a Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání

1. Vzdělávací program ZÁKLADNÍ ŠKOLA

(Schválilo MŠMT dne 30.4. 1996 pod čj. 16 847/96 - 2 s platností od 1. 9. 1996.)

ČESKÝ JAZYK

Specifické cíle

Kvalita osvojení a užívání mateřského jazyka v jeho mluvené i písemné podobě je základním znakem úrovně všeobecné vzdělanosti žáků základní školy, nástrojem funkčního dorozumívání i nástrojem jejich integrace do lidských společností. Otevírá žákům svět vyjádřený verbálními prostředky a umožňuje jim komunikaci s kulturními výtvoři a hodnotami. Jazykový rozvoj žáků probíhá paralelně a ve vzájemné podmíněnosti s jejich rozumovým a emocionálním zráním. Prostřednictvím jazykové a literární výchovy získává žák schopnost vyjadřovat své myšlenky a city, vžívat se do myšlení a citění druhých lidí. Získává prostředky k tomu, aby chápal význam nejdůležitějších literárních výtvořů v historii národní a evropské kultury a mohl se orientovat v různých formách slovesné produkce současnosti.

Ovládnutí jazykových prostředků češtiny je i základním předpokladem úspěšného vzdělávání v dalších oblastech, zejména při osvojování cizích jazyků.

Ve své jazykové části se výuka zaměřuje především na to, aby

- si žáci v žádané míře kvality, trvalosti a správnosti osvojili techniku čtení a psaní a prokazovali ji ve škole i mimo školu,
- se naučili souvisle vyjadřovat a dovedli správně a kultivovaně používat mateřský jazyk v běžných situacích,
- získali pro život významné dovednosti, spojené s mnohostrannou komunikací člověka v moderní společnosti (ústní a písemné způsoby vyjadřování ve vztahu k odlišným adresátům, schopnost vyjadřovat vlastní názory, vystupovat před lidmi ap.),
- poznávali bohatost českého jazyka, jeho slovní zásoby a v praxi dovedli používat elementární pravidla stylistiky,
- si osvojili podstatné poznatky ze systému českého jazyka a prakticky ovládli základy českého pravopisu.

V literárněvýchovné části směřuje výuka k tomu, aby

- se žáci, přiměřeně svému věku, naučili s porozuměním číst a interpretovat přístupné texty z literatury minulosti i současnosti a postupně si vytvářeli základní čtenářské dovednosti a návyky,
- získali elementární a použitelné literárněvědné poznatky, důležité pro pochopení čteného textu, pro jeho rozbor a hodnocení,
- se seznámili s nejdůležitějšími literárními žánry a formami a dovedli rozlišovat hodnotnou literaturu od literatury konzumní a manipulační,
- se na základě četby a dalších činností utvářeli jejich čtenářský vkus a trvalý zájem o četbu,
- chápali funkci divadla, filmu, televize a ostatních médií, naučili se orientovat v jejich mnohostranné nabídce z hlediska kvality a významu pro vlastní život.

Významnou funkcí literární výchovy je prostřednictvím četby podporovat emocionální zrání žáků a na příkladech jim ozřejmovat životní a mravní hodnoty, které ovlivňují způsoby jednání a rozhodování lidí. Tím se jim otevírá i cesta k sebepoznání a k pozitivním životním motivacím. Pěstuje u žáků smysl pro krásu jazykového výrazu a uměleckého obrazu skutečnosti, probouzí v nich city lidské solidarity a spoluúčasti.

Přístupy k obsahu a organizaci výuky

Učitel využívá dostupných nebo vlastních materiálů a metod. Žáci se podílejí na výstavbě hodiny, učí se pracovat s vlastními chybami. Značný význam má individuální přístup učitele k žákům.

Orientovat se v jazyce se žáci učí tak, že v hodinách českého jazyka a literatury nebudou ostré hranice mezi učivem mluvnice, slohového výcviku a literární výchovy, ale že si žáci v každé hodině českého jazyka a literatury uvědomí propojenost jazyka, stylistických prvků i literárních prvků.

I když je ve středu pozornosti učivo právě probíraného tématu, je třeba opakovat a zdokonalovat vyjadřovací schopnosti a dovednosti žáků. Proto se po celý rok zařazují jazykové rozbory, cvičení pravopisná, lexikálně sémantická a stylizační a průběžně se pečuje o zvukovou stránku mluvnických projevů. Význam pravopisu nelze přeceňovat, ale ani podceňovat. Pozornost se zaměřuje na jevy základní, žáci se učí užívat jazykových příruček: Pravidel českého pravopisu, Slovníku spisovné češtiny a Stručné mluvnice české.

Při zadávání témat slohových prací učitel přihlíží k znalostem a zájmům žáků.

Podstatou práce v literární výchově je, aby se žáci učili pozorně vnímat literární text, rozumět jeho významům a smyslu; porozumění literárnímu textu spojené s kultivací citů a prožitků a s pochopením významu literatury pro život mladého člověka tvoří základ pro utváření trvalého zájmu žáků o hodnotnou četbu, divadlo i o hodnotnou filmovou a televizní produkci. Ve vyšších ročnících základní školy by žáci při práci s literárními texty a v dalších činnostech měli postupně poznávat - v jednoduchém systému - prvky poetiky základních literárních žánrů, pochopit jejich funkce v literárním textu a osvojených pojmů a poznatků umět používat při rozboru, výkladu a hodnocení literárního textu (díla). Konkrétní postup ve vyučování (pořadí témat, výběr textů, děl, autorů) si vytváří učitel; ten stanovuje, s přihlédnutím k zájmům žáků, i tituly souvislé četby (2 - 3 knihy na ročník) a rozhoduje o výběru a zařazení doplňujícího učiva.

Český jazyk

1. ročník

Jazykové vyučování

Učivo

- Věta, slovo, slabika, hláska.
- Písmeno malé, velké, tištěné, psané.
- Tečka, čárka, středník, dvojtečka, otazník, vykřičník, pomlčka, uvozovky.
- Hlasité a tiché čtení.
- Článek, nadpis, řádek, odstavec.
- Prosba, poděkování, omluva, blahopřání.
- *****
- Rozlišení věty, slova, slabiky a hlásky z hlediska potřeb čtení a psaní.
- Poznávání písmen abecedy ve vztahu jim odpovídajícím hláskám.
- Rozvíjení znělého hlasu, artikulování, srozumitelné mluvení.
- Uvědomělé čtení, plynulé spojování slabik a slova, výslovnost délky hlásek.
- Sdělování krátkých zpráv.
- Krátké mluvené projevy.

Co by měl žák umět

- Spisovně se vyjadřovat z hlediska slovní zásoby, gramatické správnosti a kultury mluveného projevu odpovídajících možnostem žáka 1. ročníku.
- Rozlišit věty, slova, slabiky, hlásky (písmena).
- Srozumitelně mluvit, uvědoměle číst, vyjádřit svoji zkušenost.

Příklady rozšiřujícího učiva

- Vyprávění pohádek a povídek, přednes básní, řešení hádanek, účast na dramatizaci pohádky nebo povídky.

2. ročník

Učivo

- Věta a souvětí.
- Čeština - abeceda a písmo.
- Věta - jednotka jazykového (řečového) projevu.
- Grafická podoba věty a souvětí.
- Spojení dvou nebo více vět.
- Spojky a jejich funkce.
- Pořádek vět.
- Druhy vět podle postoje mluvčího.
- Věta, slovo.
- Slovní význam - slovo nadřazené, podřazené, souřadné.
- Pořádek slov ve větě.
- Slovo, slabika, hláska, písmeno.
- Rozdělení hlásek.
- Samohlásky, souhlásky, dvojhásky.
- Souhlásky znělé a neznělé.
- Slabikotvorné r, l.
- Písmeno ě.
- Význam slabiky pro dělení slov.
- Slovní druhy: podstatná jména a slovesa, předložky.
- Vlastní jména.
- Základní formy společenského styku.
- Děj - základ vypravování.
- Jednoduchý popis.
- *****
- Vyjadřování ústní a písemné.
- Krátké souvislé projevy.
- Rozlišování české věty od jiných jazyků.
- Procvičování v mluveném a čteném projevu; psaní jednoduchých vět.
- Spojování a oddělování vět.
- Procvičování v užití nejfrekventovanějších spojek.
- Sled vět v řeči mluvené a psané.
- Odlišování a zdůvodňování druhů vět, psaní vět s náležitými znaménky.
- Tvoření vět ze slov.
- Rozlišování vět podle postoje mluvčího.
- Sestavování slov ve věty.
- Třídění slov.
- Rozlišování nadřazenosti a podřazenosti slov.
- Určování pořádku slov ve větě.
- Rozlišování hlásek; výslovnost dlouhých a krátkých samohlásek; psaní i/y po měkkých a tvrdých souhláskách.
- Výslovnost a psaní souhlásek na konci a uvnitř slova.
- Výslovnost a psaní slov se skupině dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě.
- Dělení slov na konci řádku.
- Seznámení s názvy slovních druhů.
- Poznávání podstatných jmen, sloves a předložek v textu.
- Rozlišování obecných a vlastních jmen.
- Procvičování pravopisu jmen místních.
- Oslovení, pozdrav, poděkování.
- Dodržování posloupnosti dějů na základě pozorování.
- Pojmenovávání předmětů a jejich vlastností

Co by měl žák umět

- Pracovat s větou jako jednotkou projevu.
- Používat spojky v souvětí i větě jednoduché.

- Dodržovat pořádek slov ve větě.
- Rozeznávat věty dle postoje mluvčího.
- Orientovat se v rozdělení hlásek, tvoření slabik (dělení slov jednoduchých).
- Dodržovat správnou výslovnost a psaní skupin dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě.
- Poznávat podstatná jména a slovesa.
- Rozlišovat obecná a vlastní jména.
- Průběžně se seznamovat s pravopisem jmen, učit se respektovat základní formy společenského styku, cvičit se ve schopnosti vypravovat a popisovat.

Příklady rozšiřujícího učiva

- Porovnávat jednoduché věty v českém jazyce s jiným jazykem (konkrétně třeba pozdrav, poděkování, výzvy na silnici, ve vlaku apod.).
- Dělení slov v textu dětských časopisů a knížek, objevování chyb způsobených technikou počítačového dělení slov.
- Hry se slovy končícími na podobné hlásky (dub, dup).
- Doplnění znamének, slabik - individuální kartičky pro žáky respektující zájmy dětí v určité třídě.
- Popis domácího mazlíčka, čtyřnohého kamaráda i s využitím obrázku.
- Vypravování různých příhod. Líčení humorných i smutných situací.

3. ročník

Učivo

- Věta souvětí.
- Věta jednoduchá – její stavba.
- Skladební dvojice.
- Nauka o slově.
- Slovo a skutečnost.
- Slova významem podobná, příbuzná a protikladná.
- Hláskosloví.
- Stavba slov.
- Slovní přízvuk.
- Vyjmenovaná slova.
- Druhy slov.
- Ohebné a neohebné slovní druhy.
- Vlastní jména.
- Slovesa - pojmenování děje.
- Tvary sloves - časování.
- Stylizace a kompozice.
- Jazykové prostředky.
- Členění jazykového projevu.
- Souvislé jazykové projevy.
- Otázky a odpovědi.
- Reprodukce textu.
- Vypravování.
- Popis.
- Osnova textu.
- Společenský jazyk a jeho formy.
- *****
- Určování vět a souvětí.
- Spojování vět, doplňování souvětí.
- Třídění slov podle významu.
- Vyhledávání slov podobných a protikladných.
- Rozlišování slabik, hlásek.
- Určování počtu slabik.
- Správné kladení slovního přízvuku.
- Pamětní zvládnutí vyjmenovaných slov, jejich použití v textu.

- Pravopis i/y po obojetných souhláskách.
- Poznávání a rozlišování slovních druhů.
- Skloňování podstatných jmen.
- Rozlišování čísla jednotného a množného rodu mužského, ženského a středního.
- Uvědomělé zvládnutí jmen osob, vyhledávání jmen zvířat, měst, vesnic, hor, řek (výcvik pravopisu).
- Určování osoby, čísla a času.
- Časování sloves v čase přítomném, budoucím i minulém.
- Procvičování slovosledu.
- Výběr vhodných prostředků.
- Sestavování nadpisu a procvičování členění projevu.
- Pojmenovávání předmětů, dějů.
- Vytváření dovednosti klást otázky.
- Vypravování podle obrázků.
- Ústní i písemný popis jednoduchých předmětů a činností.
- Využívání jednoduché osnovy.
- Požádání o informaci, podání stručné informace (i telefonicky).
- Uvítání návštěvy, rozloučení se.
- Sdělování přání, pozdravů (ústní i písemné); pohlednice, dopis.
- Výběr vhodných výrazů.

Co by měl žák umět

- Rozlišovat slabiky a hlásky.
- Zvládnout přehled i užívání vyjmenovaných slov a s tím i pravopis po obojetných souhláskách.
- Rozlišovat slovní druhy.
- Skloňovat podstatná jména.
- Pracovat s mluvnickými kategoriemi podstatných jmen.
- Správně psát obvyklá vlastní jména.
- Určovat osobu, číslo a čas u sloves, rozlišovat slova ohebná od slov neohebných.
- Odlišit větu od souvětí, poznat skladební dvojice, všimnout si významů slov.
- Souvisle se vyjadřovat a klást otázky.
- Vypravovat dle názorných pomůcek.
- Popisovat jednoduché předměty i činnosti.

Příklady rozšiřujícího učiva

- Vyhledávání zajímavých vlastních jmen z okolí bydliště, z plánek města, z vlastní četby.
- Obecná jména lišící se použitím i/y, í/ý a jak je používat.
- Jednoduché křížovky a hádanky.
- Úryvky z beletrie - ilustrace vypravování, popisů.
- Soutěže ze znalosti vyjmenovaných slov.
- Pohotovost při vyhledávání slov podobných či protikladných.
- Vtipné přání, různé druhy přijatelných pozdravů, co se nemá říkat návštěvám, jak potěšit kamaráda v nemoci apod.
- Popis domácích prací; vypravování s vtipnou zápletkou.

4. ročník

Učivo

- Nauka o slově.
- Hlásková podoba slova.
- Význam slova.
- Slova jednoznačná a mnohoznačná.
- Slova spisovná a nespisovná.
- Slova citově zabarvená.
- Stavba slov.
- Kořen, přípona a předpona.
- Předložky.

- Vyjmenovaná slova.
 - Slovní druhy.
 - Vzory podstatných jmen.
 - Infinitiv sloves.
 - Určité slovesné tvary.
 - Slovesné způsoby.
 - Stavba věty.
 - Podmět a přísudek.
 - Shoda přísudku s podmětem.
 - Přímá řeč - řeč mluvčího.
 - Stylizace a kompozice.
 - Osnova, nadpis, členění projevu.
 - Vypravování - dějové složky.
 - Popis rostlin, zvířat, věcí.
 - Formy společenského styku.
- *****
- Zkoumání různých podob slova.
 - Rozlišování slov dle významů.
 - Rozlišování slov spisovných a nespisovných.
 - Poznávání různě citově zabarvených slov, porovnávání se slovy spisovnými.
 - Poznávání kořenu a rozlišování části příponové a předponové.
 - Rozlišování předpon a předložek.
 - UVědomělé používání i/y po obojetných souhláskách u vyjmenovaných i příbuzných slov.
 - Určování slovních druhů.
 - Skloňování podstatných jmen.
 - Určování infinitivu.
 - Určování osoby, čísla a času sloves.
 - Časování sloves oznamovacího způsobu.
 - Určování slovesného způsobu v textu.
 - Rozlišování věty jednoduché a souvětí.
 - Spojování vět v souvětí spojovacími výrazy.
 - Určování podmětu a přísudku.
 - Psaní i/y v přičestí minulém (bez ověřování).
 - Rozlišování řeči přímé a věty uvozovací; dramatizace textu.
 - Využívání vhodných jazykových prostředků.
 - Sestavování osnovy, tvoření nadpisu, členění textu na odstavce.
 - Dodržování následnosti dějových složek.
 - Procvičování různých popisů.
 - Sestavování telegramu, telefonování.
 - Psaní dopisu včetně adresy.

Co by měl žák umět

- Porovnávat význam slov, všimnout si spisovné podoby slov a porovnávat ji s užívanými nespisovnými slovy, znát stavbu slov.
- UVědoměle používat i/y po obojetných souhláskách.
- Určovat slovní druhy.
- Skloňovat podstatná jména, časovat slovesa, respektovat shodu přísudku s podmětem.
- Rozlišovat větu jednoduchou a souvětí, pracovat s holou větou, odlišovat řeč přímou a větu uvozovací.
- Sestavovat osnovu projevu, členit text na odstavce.
- Znat různé druhy popisů.
- Sestavit text telegramu.
- Umět výstižně a stručně telefonovat.
- Napsat dopis s vhodným oslovením a správnou adresou.
- Vypravovat s použitím plnovýznamových sloves a využitím vhodných spojek.
- Vyjadřovat se též pomocí souvětí.

Příklady rozšiřujícího učiva

- Věty s podmětem, který není vyjádřen podstatným jménem, holé věty s neslovesným přísudkem (např. Mlčetí zlato).
- Vyhledávání nevhodných jazykových prostředků v běžném mluveném projevu a nahrazování vhodnými spisovnými výrazy.
- Nezvyklá slova objeovaná při četbě dříve vydávaných knížek pro děti, význam a objasňování archaismů.
- Soutěživé hry na rychlost správného určení slovního druhu.
- Popis květiny, kterou doma pěstujeme.
- Proč se někteří lidé bojí zvířat ?
- Dopis psaný do nemocnice.
- Domácí oslava - přání pro maminku - báseň.
- Obsah pohlednic.

5. ročník

Učivo

- Národní jazyk (mateřský jazyk) nejdůležitější prostředek dorozumívání.
- Stavba slova.
- Odvozování příponami a předponami.
- Části slova.
- Kořen - společný pro všechna příbuzná slova.
- Souhláskové skupiny na styku předpony nebo přípony a kořene.
- Přídavná jména odvozená od jmen zakončených na - s / - ský, - ští.
- Zdvojené souhlásky.
- Předpony s - , z - , vz - .
- Předložky s, z.
- Skupiny bě/bje, vě/vje, pě, mě/mně (bje, vje, tam, kde se setká předpona ob - a v - s kořenem na je -).
- Dělení slov na konci řádku.
- Pravopis i/y po obojetných souhláskách (mimo koncovku).
- Tvarosloví - slovní druhy.
- Mluvnické kategorie podstatných jmen.
- Druhy přídavných jmen.
- Slovesa - mluvnické kategorie.
- Podmiňovací způsob.
- Zájmena - seznámení s jejich druhy.
- Zájmena osobní.
- Číslovky.
- Druhy číslovek.
- Skladba - základní větné členy.
- Podmět vyjádřený i nevyjádřený.
- Podmět několikanásobný.
- Přísudek slovesný.
- Shoda přísudku s podmětem.
- Věta jednoduchá.
- Souvětí.
- Interpunkce u řeči přímé.

Sloh

- Reprodukce jednoduchých textů.
- Vypravování.
- Popis předmětu, děje, pracovního postupu.
- Dopis.
- Telegram.
- Tiskopisy - poštovní poukázka, průvodka, podací lístek.
- *****
- Průběžné osvojování jazyka jako nástroje dorozumívání.

- Vytváření vztahu k jazyku.
- Určování kořene, předpon, přípon.
- Vyznačování slovo tvorných základů, jak byla slova odvozena.
- Výcvik v pravopise – užití správných koncovek.
- Doplnění předpon podle smyslu.
- Odůvodňování pravopisu s přihlédnutím ke způsobu tvoření slov
- Osvojování spisovné výslovnosti a pravopisu souhláskových skupin.
- Osvojování si základního významu předpon.
- Používání předložek s, z.
- Procvičování učiva (neukončené) skupin bě/bje, vě/vje, pě, mě/mně.
- Procvičování dělení slov po slabikách.
- Užívání vyjmenovaných slov (i u frekventovaných slov příbuzných).
- Osvojování slovních druhů, jejich užívání.
- Určování pádů, čísla, rodu, vzoru, skloňování jmen podle vzorů.
- Rozlišování druhů přídavných jmen pravopis.
- Určování mluvnických kategorií sloves.
- Prvotní procvičování tvarů podmiňovacího způsobu.
- Nahrazování podstatných a přídavných jmen zájmeny.
- Určování zájmen osobních.
- Rozlišování číslovek v textu.
- Skloňování číslovek základních.
- Určování základních větných členů.
- Vyhledávání různých podmětů.
- Užívání podmětu několikanásobného ve větách.
- Osvojování shody přísudku s podmětem.
- Určování věty jednoduché.
- Spojování vět v souvětí.
- Využívání interpunkce ve slohovém výcviku (s pomocí Pravidel českého jazyka a Stručné mluvnice české).

Sloh

- Sestavování osnovy textů.
- Odlišování tvrzení od mínění.
- Procvičování vypravování.
- Vlastní popis.
- Psaní dopisu - jeho částí.
- Podávání telegramu.
- Vyplňování tiskopisů.

Co by měl žák umět

- Využívat jazyka jako nástroje k ústnímu i písemnému dorozumívání jak ve škole, tak v běžném životě.
- Užívat průběžně spisovnou výslovnost a pravopis.
- Využívat přídavná jména při stylistickém projevu ústním i písemném.
- Nezaměňovat kategorie podstatných jmen a sloves.
- Pracovat s různými typy souvětí.
- Znat základní pravidla interpunkce a umět jich využívat v praxi.
- Pracovat s Pravidly českého pravopisu.
- Orientovat se v encyklopediích určených dětem a mládeži.
- Poradit si v běžném společenském styku, zvládnout vyplňování běžných tiskopisů.
- Vypravovat, popisovat, rozšiřovat si slovní zásobu.

Příklady rozšiřujícího učiva

- Vyhledávání vět jednoduchých a souvětí ve 100+1 zahraniční zajímavost, využívání při větném rozboru.
- Přímá řeč v knížkách pro děti.
- Popisy předmětů z televizního vysílání.
- Blahopřejné telegramy a tvořivé texty.

- Pozorování přírody v souvislosti s vyhledáváním několikanásobného podmětu.
- Dopis, který něco říká. Psaníčka ve škole.
- Moje poklady a druhy číslovek. Číslovka v roli podmětu.
- Nadbytečné užívání zájmen v běžné mluvě.
- Interpunkce v dopise.
- Zvláštnosti telegramů.
- Problematičtější tiskopisy.

2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

(se změnami provedenými k 1. 9. 2005)

5 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti **vzdělávacích oblastí**. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním *vzdělávacím oborem* nebo více obsahově blízkými *vzdělávacími obory*:

Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk a literatura, Cizí jazyk*)

Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)

Informační a komunikační technologie (*Informační a komunikační technologie*)

Člověk a jeho svět (*Člověk a jeho svět*)

Člověk a společnost (*Dějepis, Výchova k občanství*)

Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis*)

Umění a kultura (*Hudební výchova, Výtvarná výchova*)

Člověk a zdraví (*Výchova ke zdraví, Tělesná výchova*)

Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou v úvodu vymezeny **Charakteristikou vzdělávací oblasti**, která vyjadřuje postavení a význam vzdělávací oblasti v základním vzdělávání a charakterizuje vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů dané vzdělávací oblasti. Dále je v této části naznačena návaznost mezi vzdělávacím obsahem 1. stupně a 2. stupně základního vzdělávání.

Na charakteristiku navazuje **Cílové zaměření vzdělávací oblasti**. Tato část vymezuje, k čemu je žák prostřednictvím vzdělávacího obsahu veden, aby postupně dosahoval klíčových kompetencí.

Praktické propojení vzdělávacího obsahu s klíčovými kompetencemi je dáno tím, že si škola na základě cílového zaměření vzdělávací oblasti stanovuje ve ŠVP výchovné a vzdělávací strategie vyučovacích předmětů – viz graf 2.

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů (včetně doplňujících vzdělávacích oborů¹) je tvořen očekávanými výstupy a učivem². V rámci 1. stupně je vzdělávací obsah dále členěn na 1. období (1. až 3. ročník) a 2. období (4. až 5. ročník). Toto rozdělení má školám usnadnit distribuci vzdělávacího obsahu do jednotlivých ročníků.

Očekávané výstupy mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené, využitelné v běžném životě a ověřitelné. Vymezují předpokládanou způsobilost využívat osvojené učivo v praktických situacích a v běžném životě. RVP ZV stanovuje očekávané výstupy na konci *3. ročníku* (1. období) jako **orientační** (nezávazné) a na konci *5. ročníku* (2. období) a *9. ročníku* jako **závazné**³.

¹ Doplňující vzdělávací obory jsou obory, které doplňují a rozšiřují vzdělávací obsah základního vzdělávání.

² Vzdělávací obsah pro žáky s lehkým mentálním postižením stanovuje příloha tohoto dokumentu.

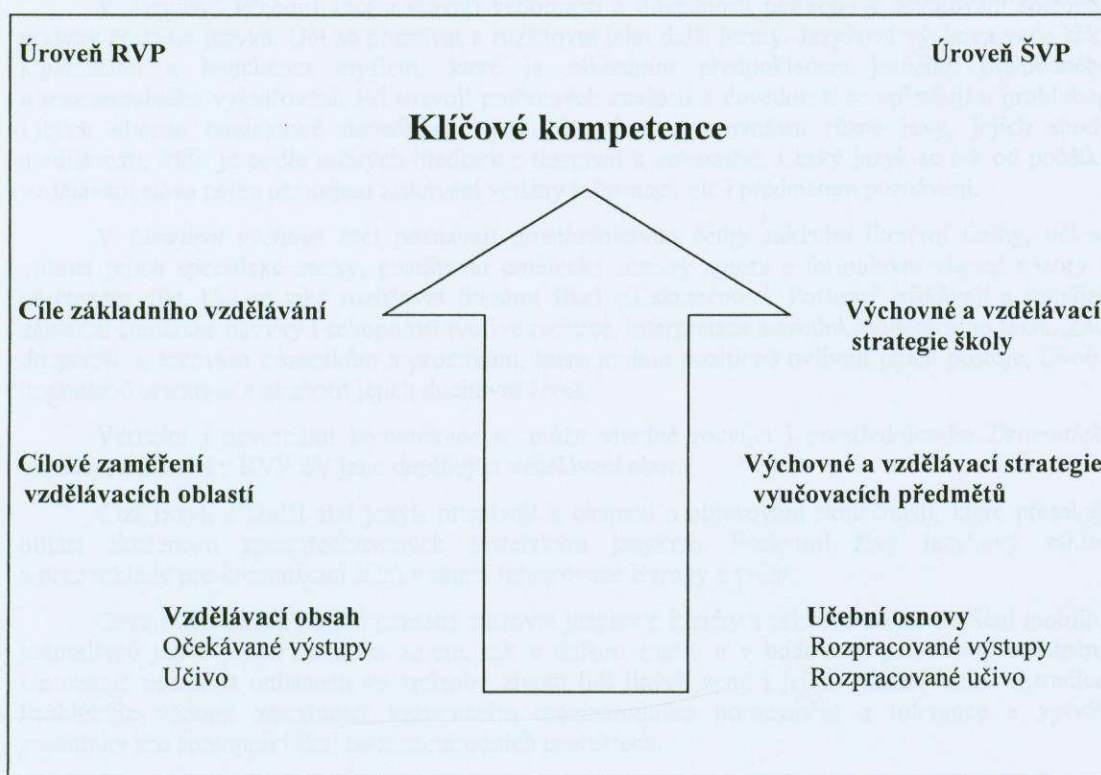
³ Pokud povaha zdravotního postižení objektivně neumožňuje naplnění některých očekávaných výstupů z RVP ZV, je možné ve ŠVP nahradit příslušné očekávané výstupy takovými, které lépe vyhovují vzdělávacím možnostem žáků se zdravotním postižením.

Učivo je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno jako *prostředek k dosažení očekávaných výstupů*. Pro svoji informativní a formativní funkci tvoří nezbytnou součást vzdělávacího obsahu. Učivo, vymezené v RVP ZV, je **doporučené** školám k distribuci a k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se stává učivo závazné.

Vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů škola rozčlení do *vyučovacích předmětů* a rozpracuje, případně doplní v *učebních osnovách* podle potřeb, zájmů, zaměření a nadání žáků tak, aby bylo zaručené *směrování k rozvoji klíčových kompetencí*.

Z jednoho vzdělávacího oboru může být vytvořen jeden vyučovací předmět nebo více vyučovacích předmětů, případně může vyučovací předmět vzniknout integrací vzdělávacího obsahu více vzdělávacích oborů (integrováný vyučovací předmět). RVP ZV umožňuje *propojení (integraci)* vzdělávacího obsahu na úrovni témat, tematických okruhů, případně vzdělávacích oborů. Integrace vzdělávacího obsahu musí respektovat logiku výstavby jednotlivých vzdělávacích oborů. Základní podmínkou funkční integrace je kvalifikovaný učitel.

Záměrem je, aby učitelé při tvorbě školních vzdělávacích programů *vzájemně spolupracovali, propojovali* vhodná témata společná jednotlivým vzdělávacím oborům a *posilovali nadpředmětový přístup ke vzdělávání*.

Graf 2 - Směrování k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků

5.1 JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

Charakteristika vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblast **Jazyk a jazyková komunikace** zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu. Dobrá úroveň jazykové kultury patří k podstatným znakům všeobecné vyspělosti absolventa základního vzdělávání. Jazykové vyučování vybavuje žáka takovými znalostmi

a dovednostmi, které mu umožňují správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat i prosazovat výsledky svého poznávání.

Obsah vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace se realizuje ve vzdělávacích oborech **Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk**⁴.

Dovednosti získané ve vzdělávacím oboru **Český jazyk a literatura** jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale jsou důležité i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání. Užívání češtiny jako mateřského jazyka v jeho mluvené i písemné podobě umožňuje žákům poznat a pochopit společensko-kulturní vývoj lidské společnosti. Při realizaci daného vzdělávacího oboru se vytvářejí předpoklady k efektivní mezilidské komunikaci tím, že se žáci učí interpretovat své reakce a pocity tak, aby dovedli pochopit svoji roli v různých komunikačních situacích a aby se uměli orientovat při vnímání okolního světa i sebe sama.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru **Český jazyk a literatura** má komplexní charakter, ale pro přehlednost je rozdělen do tří složek: Komunikační a slohové výchovy, Jazykové výchovy a Literární výchovy. Ve výuce se však vzdělávací obsah jednotlivých složek vzájemně prolíná.

V *Komunikační a slohové výchově* se žáci učí vnímat a chápat různá jazyková sdělení, číst s porozuměním, kultivovaně psát, mluvit a rozhodovat se na základě přečteného nebo slyšeného textu různého typu vztahujícího se k nejrůznějším situacím, analyzovat jej a kriticky posoudit jeho obsah. Ve vyšších ročnících se učí posuzovat také formální stránku textu a jeho výstavbu.

V *Jazykové výchově* žáci získávají vědomosti a dovednosti potřebné k osvojování spisovné podoby českého jazyka. Učí se poznávat a rozlišovat jeho další formy. Jazyková výchova vede žáky k přesnému a logickému myšlení, které je základním předpokladem jasného, přehledného a srozumitelného vyjadřování. Při rozvoji potřebných znalostí a dovedností se uplatňují a prohlubují i jejich obecné intelektové dovednosti, např. dovednosti porovnávat různé jevy, jejich shody a odlišnosti, třídit je podle určitých hledisek a dospívat k zobecnění. Český jazyk se tak od počátku vzdělávání stává nejen nástrojem získávání většiny informací, ale i předmětem poznávání.

V *Literární výchově* žáci poznávají prostřednictvím četby základní literární druhy, učí se vnímat jejich specifické znaky, postihovat umělecké záměry autora a formulovat vlastní názory o přečteném díle. Učí se také rozlišovat literární fikci od skutečnosti. Postupně získávají a rozvíjejí základní čtenářské návyky i schopnosti tvořivé recepce, interpretace a produkce literárního textu. Žáci dospívají k takovým poznatkům a prožitkům, které mohou pozitivně ovlivnit jejich postoje, životní hodnotové orientace a obohatit jejich duchovní život.

Verbální i neverbální komunikace se může vhodně rozvíjet i prostřednictvím *Dramatické výchovy*, zařazené v RVP ZV jako doplňující vzdělávací obor.

Cizí jazyk a Další cizí jazyk přispívají k chápání a objevování skutečností, které přesahují oblast zkušeností zprostředkovaných mateřským jazykem. Poskytují živý jazykový základ a předpoklady pro komunikaci žáků v rámci integrované Evropy a světa.

Osvojování cizích jazyků pomáhá snižovat jazykové bariéry a přispívá tak ke zvýšení mobility jednotlivců jak v jejich osobním životě, tak v dalším studiu a v budoucím pracovním uplatnění. Umožňuje poznávat odlišnosti ve způsobu života lidí jiných zemí i jejich odlišné kulturní tradice. Prohlubuje vědomí závažnosti vzájemného mezinárodního porozumění a tolerance a vytváří podmínky pro spolupráci škol na mezinárodních projektech.

Požadavky na vzdělávání v cizích jazycích formulované v RVP ZV vycházejí ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, který popisuje různé úrovně ovládnutí cizího jazyka. Vzdělávání v Cizím jazyce směřuje k dosažení úrovně A2, vzdělávání v Další cizím jazyce směřuje k dosažení úrovně A1 (podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky)⁵.

⁴ Další cizí jazyk je do roku 2011/2012 vymezen jako **doplňující vzdělávací obor** s disponibilní časovou dotací 6 hodin na 2. stupni. Znamená to, že škola musí všem žákům nabídnout Další cizí jazyk ve formě volitelného předmětu. Vzdělávací obsah doplňujícího vzdělávacího oboru Další cizí jazyk je vymezen v kapitole 5.10.

⁵ Společný evropský referenční rámec pro jazyky vymezuje kompetence komunikativní (lingvistické, sociolingvistické, pragmatické) a všeobecné (předpokládající znalost sociokulturního prostředí a reálií zemí, ve kterých se studovaným jazykem hovoří) jako cílové kompetence jazykové výuky.

Úroveň A2: Rozumí většinu a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým

Úspěšnost jazykového vzdělávání jako celku je závislá nejen na výsledcích vzdělávání v jazyce mateřském a v cizích jazycích, ale závisí i na tom, do jaké míry se jazyková kultura žáků stane předmětem zájmu i všech ostatních oblastí základního vzdělávání.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- chápání jazyka jako svébytného historického jevu, v němž se odráží historický a kulturní vývoj národa, a tedy jako důležitého sjednocujícího činitele národního společenství a jako důležitého a nezbytného nástroje celoživotního vzdělávání
- rozvíjení pozitivního vztahu k mateřskému jazyku a jeho chápání jako potenciálního zdroje pro rozvoj osobního i kulturního bohatství
- vnímání a postupnému osvojování jazyka jako bohatého mnohotvárného prostředku k získávání a předávání informací, k vyjádření jeho potřeb i prožitků a ke sdělování názorů
- zvládnutí běžných pravidel mezilidské komunikace daného kulturního prostředí a rozvíjení pozitivního vztahu k jazyku v rámci interkulturní komunikace
- samostatnému získávání informací z různých zdrojů a k zvládnutí práce s jazykovými a literárními prameny i s texty různého zaměření
- získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti a ke kultivovanému projevu jako prostředku prosazení sebe sama
- individuálnímu prožívání slovesného uměleckého díla, ke sdílení čtenářských zážitků, k rozvíjení pozitivního vztahu k literatuře i k dalším druhům umění založených na uměleckém textu a k rozvíjení emocionálního a estetického vnímání

5.1.1 ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

1. stupeň

KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVÁ VÝCHOVA

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti*
- *porozumí písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti*
- *respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru*
- *pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost*
- *v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči*
- *volí vhodné verbální i nonverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích*
- *na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev*
- *zvládá základní hygienické návyky spojené se psaním*
- *píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky; kontroluje vlastní písemný projev*
- *píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení*
- *seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti a vypráví podle nich jednoduchý příběh*

způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnáléhavějších potřeb.

Úroveň A1: Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas
- rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu vhodném pro daný věk, podstatné informace zaznamenává
- posuzuje úplnost či neúplnost jednoduchého sdělení
- reprodukuje obsah přiměřeně složitého sdělení a zapamatuje si z něj podstatná fakta
- vede správně dialog, telefonický rozhovor, zanechá vzkaz na záznamníku
- rozpoznává manipulativní komunikaci v reklamě
- volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle svého komunikačního záměru
- rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace
- píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry
- sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržением časové posloupnosti

Učivo

- čtení – praktické čtení (technika čtení, čtení pozorné, plynulé, znalost orientačních prvků v textu); věcné čtení (čtení jako zdroj informací, čtení vyhledávací, klíčová slova)
- naslouchání – praktické naslouchání (zdvořilé, vyjádření kontaktu s partnerem); věcné naslouchání (pozorné, soustředěné, aktivní – zaznamenat slyšené, reagovat otázkami)
- mluvený projev – základy techniky mluveného projevu (dýchání, tvoření hlasu, výslovnost), vyjadřování závislé na komunikační situaci; komunikační žánry: pozdrav, oslovení, omluva, prosba, vzkaz, zpráva, oznámení, vypravování, dialog na základě obrazového materiálu; základní komunikační pravidla (oslovení, zahájení a ukončení dialogu, střídání rolí mluvčího a posluchače, zdvořilé vystupování), mimojazykové prostředky řeči (mimika, gesta)
- písemný projev – základní hygienické návyky (správné sezení, držení psacího náčiní, hygiena zraku, zacházení s grafickým materiálem); technika psaní (úhledný, čitelný a přehledný písemný projev, formální úprava textu); žánry písemného projevu: adresa, blahopřání, pozdrav z prázdnin, omluvenka; zpráva, oznámení, pozvánka, vzkaz, inzerát, dopis, popis; jednoduché tiskopisy (příhláška, dotazník), vypravování

JAZYKOVÁ VÝCHOVA

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, odlišuje dlouhé a krátké samohlásky
- porovnává významy slov, zvláště slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledá v textu slova příbuzná
- porovnává a třídí slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost
- rozlišuje slovní druhy v základním tvaru
- užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves
- spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy
- rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky
- odůvodňuje a píše správně: *i/y* po tvrdých a měkkých souhláskách *i* po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; *dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě* - mimo morfologický šev; velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová
- rozlišuje ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku
- určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu

- rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary
- vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty
- odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změní větu jednoduchou v souvětí
- užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje
- píše správně *i/y* ve slovech po obojetných souhláskách
- zvládá základní příklady syntaktického pravopisu

Učivo

- **zvuková stránka jazyka** – sluchové rozlišení hlásek, výslovnost samohlásek, souhlásek a souhláskových skupin, modulace souvislé řeči (tempo, intonace, přízvuk)
- **slovní zásoba a tvoření slov** – slova a pojmy, význam slov, slova jednoznačná a mnohoznačná, antonyma, synonyma, homonyma; stavba slova (kořen, část předponová a příponová, koncovka)
- **tvarosloví** – slovní druhy, tvary slov
- **skladba** – věta jednoduchá a souvětí, základní skladební dvojice
- **pravopis** – lexikální, základy morfologického (koncovky podstatných jmen a přídavných jmen tvrdých a měkkých) a syntaktického (shoda přísudku s holým podmětem)

LITERÁRNÍ VÝCHOVA

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku
- vyjadřuje své pocity z přečteného textu
- rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění
- pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je
- volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma
- rozlišuje různé typy uměleckých a neuměleckých textů
- při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy

Učivo

- poslech literárních textů
- zážitkové čtení a naslouchání
- **tvořivé činnosti s literárním textem** – přednes vhodných literárních textů, volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, dramatizace, vlastní výtvarný doprovod

základní literární pojmy – literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka; spisovatel, básník, kniha, čtenář; divadelní představení, herec, režisér; verš, rým, přirovnání

Vyjmuto z:

Vzdělávací program ZÁKLADNÍ ŠKOLA (Schválilo MŠMT dne 30.4. 1996 pod čj. 16 847/96 - 2 s platností od 1. 9. 1996.)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2005)

Praktická přípravná cvičení (slovní druhy)

1. Kotě

U sousedů mají kotě. Říkají mu Mícinka. Má jemný kožíšek, oči se zlatým světlým uvnitř a ostré drápy. Chytá se jimi Naděnciny punčochy. Někdy to důkladně pichne. „Míco, pusť mě!“ Ale ostrý drápek se zachytil a teď nemůže rychle ven. V punčoše bude určitě díra. Dokáže ji Naděnka zašít sama? Jestli ne, pan soused je krejčí. Jistě jí rád pomůže.

① Z článku Kotě vypište na tabuli několik podstatných jmen:
názvy osob: názvy zvířat: názvy věcí:

② Ke každému podstatnému jménu přidej slovo, které bude odpovídat na otázku: jaký (jaká, jaké). Např.: **hodný** soused, **milé** kotě, **malá** Mícinka ... atd.

③ K podstatným jménům připoj náležitý tvar: **ten, ta, to, ti, ty, ta.**

④ Připoj k podstatným jménům slova, která budou říkat, **kolik** je osob, zvířat a věcí. Např.: **Dva** sousedé, **sedm** koťat, **pět** kožíšků, ... atd.

⑤ Z článku Kotě vypište na tabuli několik sloves. Čti znovu celý článek Kotě tak, jako by se děj odehrával dříve. U sousedů měli kotě. Říkali mu ... atd.

⑥ Ke slovesům připoj slova, která odpovídají na otázku **jak**. Např.: chytá **hbitě**, pichne **bolestivě**, ... atd.

⑦ K předložkám připoj vhodná podstatná jména: **na, k, o, po, v, ze, ve, z, pod, přes, u, ke, mezi, vedle, bez**, ... atd.

⑧ Napiš několik spojek.

⑨ Slova **kéž, ať, nechť** použij ve větách.

⑩ Napiš několik slov, která vyjadřují zvuky, např.: **bum, bác, cililink, mé, bú, vrr**, ... atd.

Můžeme pracovat i s jinými výchozími texty.
Počty slov, v tomto návodu přesně neurčené (několik), můžeme v zadání upřesnit.

SLOVNÍ DRUHY

1. **Podstatná jména** - jsou názvy osob, zvířat a věcí. Můžeme na ně ukázat ten, ta, to, ti, ty, ta. Jsou to slova např.: **tatínek, žena, kolo, pes, dveře, kotě, strom, váza, slunce**, ... atd.

2. **Přídavná jména** - jsou slova, která odpovídají na otázky: jaký, (jaká, jaké), který (která, které), čím. Jsou to slova jako: **malý (malá, malé), tlustý, červený, milý, jasný, chytrý**, ... atd.

3. **Zájmena** - jsou slova např.: **já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona, ten, ta, to, ti, ty, ta, můj, tvůj**, ... apod.

4. **Číslovky** - jsou slova, která vyjadřují počet. Odpovídají na otázku kolik (tři, pět, sto...), kolikátý (první, pátý, dvacátý) apod.

5. **Slovesa** - jsou slova, která nám říkají, co osoby, zvířata a věci dělají nebo co se s nimi děje. Např.: **sedí, peče, vaří, padá, utíká, zpívají, volá**, ... atd.

6. **Příslovce** - jsou slova, která odpovídají například na otázku jak. Např.: **pěkně, modře, jasně, chytře, hloupě**, ... apod.

7. **Předložky** - jsou slova, která stojí obvykle před jmény, např.: **do** (lesa), **u** (domu), **k** (mamince), **na** (okno), ... atd.

8. **Spojky** - jsou slova, která spojují věty nebo jenom slova. Např.: **a, i, nebo, že, aby, ale, když, proto**, ... atd.

9. **Částice** - jsou slova jako: **kéž, ať, nechť**, ... apod.

10. **Citoslovce** - jsou slova, kterými napodobujeme zvuky, vyjadřujeme pocity apod. Např.: **bum, bác, vrr, bú, au, ouvej**, ... atd.

KARTIČKA PRO KONTROLU PRAVOPISU

(Odpovídá rozsahu znalostí žáků 3. ročníku.)

1. Velké počáteční písmeno píšeme:

- a) na začátku větných celků,
b) ve vlastních jménech.

2. Věty se skládají ze slov. Slova píšeme odděleně.

3. Za větnými celky píšeme ? nebo !

- Tečku píšeme za větami
a) oznamovacími,
b) rozkazovacími,
c) přacími.

Otazník píšeme za větami tázacími.

- Vykřičník píšeme za
a) důrazným rozkazem,
b) zvoláním,
c) za některými větami přacími.

4. Pokud se nám slovo nevejde na řádek, rozdělíme ho podle slabik.

5. Slyšíme-li ve slově hlásku ů, píšeme

- a) na začátku slova ú,
b) uvnitř a na konci slov obvykle ů.

6. Po tvrdých souhláskách píšeme tvrdé y – ý:

hy, chy, ky, ry, dy, ty, ny (hý, chý, ký, rý, dý, tý, ný).

7. Po měkkých souhláskách píšeme měkké i – í:

ži, ši, či, fi, ci, ji, di, ti, ni (ží, ší, čí, fí, cí, jí, tí, ní).

8. V kořeni vyjmenovaných a s nimi příbuzných slov se po obojetných souhláskách píše y – ý. Taková slova si kontrolujte podle kartiček.

9. Ve slabikách di, ti, ni (dí, tí, ní) nepíšeme háček.

10. Ve slabikách dě, tě, ně píšeme ě.

11. Ve slabikách bě, pě, vě, mě píšeme ě.

12. Slova, v nichž je uvnitř nebo na konci párová souhláska, si řekneme v jiném tvaru, abychom věděli, jak je správně napsat (nehty – nehet, dub – duby).

U diktátů si vyznačte, zda jste pracovali s kartičkami a přehledy vyjmenovaných a příbuzných slov. (K)

TVOŘENÍ SLOV

1. Odvozováním

předpona	–	kořen	–	přípona	Předpona (předponová část) stojí před kořenem slova.
za		hrad		ník	Přípona (příponová část) stojí za kořenem slova.
zá		pas		ník	
zá		pas		ník	
		lyž		ař	
		znám		ka	Slova, která mají stejný kořen a jsou si blízká významem, jsou slova příbuzná .
po		znám		ka	
ú		stav			Pozor: Přípony si nepletme s koncovkami (nesu, neseme; pole, na poli; krabíčka, krabičkami...).
vý		stav		ba	
pod		lož		ka	

Skloňováním a časováním měníme tvary **téhož slova**, netvoříme slova nová.

2. Skládáním slov

staro/bylý, plyno/jem, bystro/zraký, býlo/žravec, deseti/boj, vodo/vod.

PÁDOVÉ OTÁZKY

SLOVESNÁ OSOBA

1. pád: Kdo? Co?

číslo jednotné:

2. pád: Koho? Čeho?

1. osoba: (já) čtu

3. pád: Komu? Čemu?

2. osoba: (ty) čteš

4. pád: Koho? Co?

3. osoba: (on, ona, ono) čte

5. pád: Oslovujeme, voláme.

číslo množné:

6. pád: O kom? O čem?

1. osoba: (my) čteme

7. pád: (S) kým? (S) čím?

2. osoba: (vy) čtete

3. osoba: (oni, ony, ona) čtou

Dvorský L.: Český jazyk 3, Alter, Praha 1995

VÝZNAM SLOV

Slovo významem nadřazené

ovoce

Slova významem podřazená

jablka

hrušky

švestky

třešně

slova souřadná

Slova souznačná jsou slova stejného nebo podobného významu (mluvit – hovořit, hezký – pěkný, louže – kaluž, horko – vedro).

Slova mnohoznačná jsou slova, která mají více významů: lehký (balík, lehký (diktát); list (stromu), list (knihy)).

Slova protikladná jsou slova, jejichž význam je opačný (radost – smutek, suchý – mokrá, nahore – dole, světlo – tma).

CITOVÉ ZABARVENÍ SLOV

Slova bez citového zabarvení (otec, matka, dům, město, pes, škola, spát.)

Slova s citovým zabarvením:

a) **lichotná** (děvenka, pejsánek, polívčička, tatínek, spinkat),b) **hanlivá** (barabizna, psisko, dědek, chrnět).

VLASTNÍ JMÉNA

Podstatná jména — vlastní
obecná

Podstatná jména obecná označují

- a) kteroukoli osobu (lékař, obyvatel, žákyně),
b) kteroukoli zvíře (tygr, sova, delfin),
c) kteroukoli věc (stůl, kámen, radost).

Píšeme je s malým počátečním písmenem.

Vlastní jména označují

- a) jednu určitou osobu (Palacký, Jan, Němcová),
b) jedno určité zvíře (Rek, Micka, Bimbo),
c) jednu určitou věc (Vltava, Německo, Švédsko).

Píšeme je s velkým počátečním písmenem.

Vlastní jména jsou jména

osob – **jméno a příjmení** (Jiří Novák, Olga Dvořáková),
některých zvířat (Alík, Mourek, Pipka),
měst a vesnic (Brno, Kutná Hora, Rytířova Lhota),
ulic a náměstí (Polská, Nerudova, Staroměstské náměstí),
hor a pohoří (Krkonoše, Jeseníky, Sněžka, Lysá hora),
vodstev – moří, řek, jezer (Jaderské moře, Niagarské vodopády, Labe, Lipno),
států (Francie, Polsko, Česká republika),
příslušníků národů (Čech, Slovák, Francouz).

Další skupiny vlastních jmen najdete v Pravidlech českého pravopisu.

PŘEHLED SLOVNÍCH DRUHŮ

Slova ohebná (dají se skloňovat nebo časovat)

1. PODSTATNÁ JMÉNA jsou názvy osob (*dítě*), zvířat (*tygr*), věci (*lampa*), vlastností (*krása*) a dějů (*čtení*).

Rozlišujeme podstatná jména obecná a vlastní.

Umíme u nich určit: **rod** (mužský, ženský a střední)
číslo (jednotné a množné)
pád (1. až 7. pád)

2. PŘÍDAVNÁ JMÉNA vyjadřují vlastnosti osob, zvířat a věcí (např.: *milý, divoká, železná, dobří, mamučina*). Ptáme se na ně otázkami *jaký? který? čím?*

3. ZÁJMENA zastupují názvy osob, zvířat a věcí (*já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona*), ukazují na ně (*ten, tento, ta, tato, to, toto, ti, tyto*), vyjadřují, komu patří (*můj, tvůj, svůj, náš, váš, jejich*), ptáme se jimi (*jaký? který? čím?*), spojujeme jimi věty do souvětí (*kteří, jenž, kdo, jaký*), vyjadřujeme jimi zápor (*nikdo, nic, žádný*).

4. ČÍSLOVKY vyjadřují počet. Odpovídají na otázky *kolik* (*sedm, sto, mnoho, málo*)? *kolikátý* (*první, čtvrtý, stý, několikátý*)? *kolikery* (*dvoji, troji, dvoje, troje, několikery*)? *kolikrát* (*dvakrát, padesátkrát, stokrát, několikrát*)?

5. SLOVESA vyjadřují děj, tedy to, co osoby, zvířata a věci dělají (*běhá, myjeme se, vstávají, jsem, jsi, je*) nebo co se s nimi děje (*padá, stárneme, bála se, musíte*).

Umíme u nich určit: **osobu** 1., 2. a 3. v čísle jednotném
1., 2. a 3. v čísle množném
číslo (jednotné a množné)
čas (přítomný, minulý a budoucí)

Slova neohebná (nedají se skloňovat ani časovat)

6. PŘÍSLOVCE vyjadřují čas (*kdysi? někdy, loni, včera, teď*), místo (*kde? tam, daleko, vsude*), způsob (*jak? špatně, zpravidla, se zájmem*).

Spojujeme jimi věty do souvětí (*rozdíl, kam, kudy*).

7. PŘEDLOŽKY se vyskytují ve spojení s podstatnými nebo přídavnými jmény, se zájmeny a číslovkami (*ve škole, u lesa, okolo domu, na slunném místě, pod hlavní vchod, s nám, od svých rodičů, kolem sedmé hodiny, do pěti, po čtyřech*).

8. SPOJKY spojují slova nebo i věty (*ale, nebo, ani, protože, když, kdyby, protože, jelikož, jakmile, jakmile, jakmile*).

9. ČÁSTICE vyjadřují přání, radost, obavy, údiv apod. Stojí na začátku samostatných vět. (Patří k nim např. slova *uť, kéž, necht* a také slova *áno, á*).

10. CITOSLOVCE napodobují zvuky (*um, umm, brr*), vyjadřují bolest (*au, ach, ouvej*), radost (*je, jee, hurra*), překvapení (*oh, oho, ju*) a různé pokyny (*chup, úh, ps, kso*).

OBSAH

OPAKOVÁNÍ UČIVA 2. ročníku	6
PÁROVÉ SOUHLÁSKY UVNITŘ SLOV	
b - p	22
d - t	23
ř - ř	24
h - ch	25
v - f	26
z - s	27
ž - š	28
ABECEDA	31
STAVBA SLOVA	34
VYJMENOVANÁ SLOVA s y - ý po b	36
být	38
obyčej, bystrý, bylina	39
kobyla, býk, babyka	41
SLOVA SOUZNACNÁ	44
VYJMENOVANÁ SLOVA s y - ý po l	46
slyšet, mlýn, blyskal se	48
polykat, plynout, plýtvat	49
lýko, lýko, lýže	51
vzlykat, lysý, plyš, pelyněk	52
PODSTATNÁ JMÉNA	55
Rod	56
Číslo	58
Pád	60
VLASTNÍ JMÉNA	63
SHRNUTÍ	65
VYJMENOVANÁ SLOVA s y - ý po m	67
mý, mýt, myslit, mýlit se	69
hmyz, myš, hlemýžď	71
mýtít, zamýkat, smýkat, chmýří	72

TVOŘENÍ SLOV

1. ODVOZOVÁNÍ

odvozené slovo:

- a) předpona + kořen *vy/let*
 b) kořen + přípona *let/ec*
 c) předpona + kořen + příponová část *po/let/uje*

Připojením předpon/přípon měníme význam slov – tvoříme nová slova.

Jejich význam však zůstává podobný.

Slova, která mají společný kořen a jsou si blízká významem, se nazývají slova příbuzná.

neodvozené slovo: jen kořen (*hrad, lov, les*)

2. SKLÁDÁNÍ

složené slovo: dva kořeny (*ropa/vod, svítí/plyn*)

VIJMEMENOVANÁ SLOVA s y - ý po obojetných souhláskách

Po obojetných souhláskách píšeme v kořenu slov obyčejně měkké i - í.

Pouze ve slovech vyjmenovaných a ve slovech příbuzných píšeme tvrdé y - ý.

Vyjmenovaná slova po b:

být, obyčej, bystrý, bylina, kobyla, býk, bábyka, Bydžov, Přibyslav.

Vyjmenovaná slova po l:

slyšet, mlýn, blýskat se, polykat, plynout, plýtvat, lýko, lýtko, lyže, vzlykat, lysý, plyš, pelyněk.

Vyjmenovaná slova po m:

my, mýt, myslit, mýlit se, myš, hmyz, hlemýžď, mýt, zamykat, smýkat, chmýří, Litomyšl.

Vyjmenovaná slova po p:

pýcha, pytel, pysk, netopýr, slepýš, pyl, kopyto, klopýtat, třpytit se, pykat, pýřit se, pýr.

Vyjmenovaná slova po s:

syť, syn, sýr, syrový, sychravý, usychat, sykora, sysel, syček, syčet, sypat.

Vyjmenovaná slova po v:

vy, vysoký, vydra, vyr, zvýkat, zvykat, vyt, výskat, povyk, vyžle.

Vyjmenovaná slova po z:

brzy, jazyk, ozývat se.

SLOVESA

1. Slovesa jsou slova, která zpravidla vyjadřují děj a časují se.

2. U sloves určujeme osobu, číslo a čas.

Osoba: první, druhá a třetí,

číslo: jednotné a množné,

čas: přítomný, minulý a budoucí.

3. Časovat sloveso znamená měnit jeho tvar podle osoby a čísla.

Zakončení sloves, které se při časování mění, se nazývá koncovka

(osobní koncovka). Při časování můžeme k slovesným tvarům při-

pojovat zájmena: já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona.

4. Zvratná slovesa jsou spojena se zájmeny se, si.

5. Určitý slovesný tvar je ten, u něhož můžeme určit osobu.

6. Neurčitek (neurčitý tvar sloves) je zakončen na -t (*malovat*), -ci

(*péci i péct*). Tyto tvary nevyjadřují osobu, číslo ani čas.

7. Jednoduchý slovesný tvar je tvořen jedním slovem (*lepi, vozil*).

Slovesa zvratná (*sedl si, najedl se*) považujeme za tvar jednoduchý.

Složený slovesný tvar se skládá z více slov (*budeš číst, čelil jsi*).

8. Slovesa mohou být kladná (*letí, spí*) nebo záporná (*neletí, nespí*).

PODSTATNÁ JMÉNA

1. Podstatná jména jsou názvy osob, zvířat, věcí, vlastností a činností. Skloňují se.

2. U podstatných jmen určujeme rod, číslo, pád a vzor.

Rod: mužský, ženský, střední (ukazujeme zájmeny ten, ta, to),

číslo: jednotné a množné,

pád: rozlišujeme sedm pádů (ptáme se na ně pádovými otázkami, pátým pádem oslovujeme, voláme),

vzor: a) vzory rodu mužského: pán, hrad, muž, stroj,

b) vzory rodu ženského: žena, růže, píseň, kost,

c) vzory rodu středního: město, moře, kuře, stavení.

3. Skloňovat podstatné jméno znamená měnit jeho tvar podle pádů.

Zakončení podstatných jmen, které se při skloňování mění, se nazývá koncovka (pádová koncovka).

4. Životnost určujeme jen u podstatných jmen rodu mužského.

Zjednodušeně můžeme říci, že podstatná jména, která označují

osoby a zvířata, jsou životná, ostatní jsou neživotná.

VZORY RODU MUŽSKÉHO

Vzor pán: podstatná jména rodu mužského životná,

v 1. p. č. j. končí souhláskou,

ve 2. p. č. j. koncovka -a.

Vzor tvrdý. V koncovkách tvrdé -y.

Pouze v 1. a 5. p. č. mn. -í (*páni*),

3. a 6. p. č. j. -ovi (*pánovi*),

6. p. č. mn. -ích (*o hoších*).

Vzor hrad: podstatná jména rodu mužského neživotná,

v 1. p. č. j. končí souhláskou,

ve 2. p. č. j. koncovka -u nebo -a.

Vzor tvrdý. V koncovkách tvrdé -y.

Pouze v 6. p. č. mn. -ích (*lesích*).

Vzor muž: podstatná jména rodu mužského životná,

v 1. p. č. j. končí souhláskou,

ve 2. p. č. j. koncovka -e/-ě.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í/-i.

Vzor stroj: podstatná jména rodu mužského neživotná,

v 1. p. č. j. končí souhláskou,

ve 2. p. č. j. koncovka -e/-ě.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í/-i.

VZORY RODU ŽENSKÉHO

Vzor žena: podstatná jména rodu ženského,

v 1. p. č. j. koncovka -a.

Vzor tvrdý. V koncovkách tvrdé -y.

Pouze v 7. p. č. mn. -ami (*ženami*).

Vzor růže: podstatná jména rodu ženského,

v 1. p. č. j. koncovka -e/-ě.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í/-i.

Vzor píseň: podstatná jména rodu ženského,

v 1. p. č. j. končí souhláskou,

ve 2. p. č. j. koncovka -e/-ě.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í/-i.

Vzor kost: podstatná jména rodu ženského,

v 1. p. č. j. končí souhláskou,

ve 2. p. č. j. koncovka -i.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í/-i.

VZORY RODU STŘEDNÍHO

Vzor město: podstatná jména rodu středního,

v 1. p. č. j. koncovka -o.

Vzor tvrdý. V koncovkách tvrdé -y.

Vzor moře: podstatná jména rodu středního,

v 1. p. č. j. koncovka -e/-ě,

ve 2. p. č. j. koncovka -e/-ě.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í/-i.

Vzor kuře: podstatná jména rodu středního,

v 1. p. č. j. koncovka -e/-ě,

ve 2. p. č. j. koncovka -ete/-ěte.

Vzor stavení: podstatná jména rodu středního,

v 1. p. č. j. koncovka -i.

Vzor měkký. V koncovkách měkké -í.

POSTUP PŘI URČOVÁNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ

Rozhodneme, zda slovo

NÁVOD K ROZBORU VĚT

- Přečteme větný celek.
- Vyhledáme určitá slovesa a rozhodneme, zda je to věta jednoduchá nebo souvětí.
- U věty jednoduché určíme její druh podle obsahu (oznamovací, tázací, rozkazovací, práci) a odvodníme znaménko za větou.
- U souvětí určíme, z kolika vět se skládá, zda jsou věty odděleny čárkou, nebo zda jsou spojeny některou ze spojek, před kterými se čárka obvykle nepíše (a, i, nebo, ani).
- Uurčíme ve větě podmět a přísudek.
 - Na podmět se ptáme otázkou: *Kdo, co? a slovesem:*
např. *Kdo, co čte? Michal – podmět (holý).*
 - Na přísudek se ptáme otázkou: *Co se ve větě říká (co se praví) o podmětu Michal? čte – přísudek (holý).*
 - Holý podmět a holý přísudek tvoří holou větu: *Michal čte.*
- Ve větách rozvitých určujeme část podmětovou (rozvitý podmět) a část přísudkovou (rozvitý přísudek).

Např.: Můj bratr Michal rád čte dobrodružné knihy.

rozvitý podmět rozvitý přísudek

Základem podmětu rozvitého je slovo *Michal*. (podstatné jméno v 1. pádě).
Základem přísudku rozvitého je slovo *čte*. (určité sloveso).
Základní skladební dvojice je *Michal čte*.

SKLADBA

Věta jednoduchá má pouze jednu základní skladební dvojici,

např.: Malý Miša už pěkně čte.

Souvětí vznikne spojením několika vět jednoduchých do jednoho větného celku. Jednotlivé věty v souvětí oddělujeme obvykle čárkou. Věty mohou být spojeny spojovacími výrazy. Před spojkami a, i, nebo, ani se čárka obvykle nepíše.

Každá věta v souvětí má vlastní základní skladební dvojici,

např.: Kluci se koupali v řece a děvčata se slunila na břehu.

SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

Přičestí minulé je slovesný tvar, který končí na **-l, -la, -lo, -li, -ly, -la.**

Pro přičestí minulé v čísle množném platí:

- Je-li podmět rodu mužského životný, je v přísudku koncovka **-l**, např.: *Kluci cvičili. Lvi řvali.*
- Je-li podmět rodu mužského neživotný, je v přísudku koncovka **-y**, např.: *Tulipány rozkvetly. Mraky se přihnaly.*
- Je-li podmět rodu ženského, je v přísudku koncovka **-y**, např.: *Hrušky opadaly. Ženy si zpívaly.*
- Je-li podmět rodu středního, je v přísudku koncovka **-a**, např.: *Kola se točila. Děvčata tancovala.*

PRAVOPIS PÍSMENA ě

bě je-li „ě“ součástí kořenu slova, také ve slovech odvozených zůstává „ě“ **běh,** **do/běh/l,** **věz/eň,** **u/věz/nil,**

bje Začíná-li kořen slova **-je**, vznikají po připojení předpon **ob-**, **v-** skupiny **bje** (objel, objevil), **vje** (vjel, vjezd).

pě píšeme vždy pouze **pě** (nikoli „pje“)

Tvary zájmena já:

mě (2. a 4. pád)
Nedělej ze mě hlupáka!
Zahlédl mě na ulici.

mně (3. a 6. pád)
Mně se zdál krásný sen.
Na mně ti nezáleží?

SLOVNÍ DRUHY

- Podstatná jména
- Přidavná jména
- Zájmena
- Číslovky
- Slovesa
- Příslovce
- Předložky
- Spojky
- Částice
- Citoslovce

PRAVOPIS *i/í, y/ý* PO OBOJETNÝCH SOUHLÁSKÁCH

1. V KOŘENU SLOV:

a) slova vyjmenovaná a slova jim příbuzná	y/ý	lyž/e, myš/ka, vys/oko, mlýn/ský,
b) ostatní slova	í/í	lip/a, mích/á, piš/e, bil/ek, síť/ka,

2. V PŘÍPONÁCH:

se píše většinou	í/í	bab/ička, konv/ice, líb/il, kol/iček,
------------------	------------	---------------------------------------

3. V PŘEDPONÁCH:

Předpony vy- , vý- ,	y/ý	vý/let, vý/nos, vy/nosit, vy/kládat,
------------------------------------	------------	--------------------------------------

4. V KONCOVKÁCH:

a) přítomného času sloves	í/í	vál/ím, stav/í, voz/iš, páł/i, zdrav/íte,
b) podstatných jmen podle vzoru: moře, stavení růže, píseň, kost muž, stroj	í/í	
město hrad	y	pouze 6. p. č. mn. -ích (lesích)
kuře	i	pouze 7. p. č. mn. -aty (kuř/aty)
žena pán	y y	pouze 7. p. č. mn. -ami (žen/ami) pouze 1. a 5 p. č. mn. -í (pán/i) koncovka -ovi (pán/ovi)
c) přičestí minulé	konc. přič. min.	
je-li podmět čísla množného rodu:		
středního	a	Klubka se kutáel/a. Kořata dováděl/a.
ženského mužského neživotného	y	Prodavačky nabízel/y zboží. Lípy voněl/y. Domy se rozpadal/y.
mužského životného	i	Chlapci se honil/i. Psi štěkal/i.

ČASOVÁNÍ SLOVES V ČASE PŘÍTOMNÉM

Slovesa v přítomném čase mají vždy tvar jednoduchý. Některé tvary přítomného času nemohou vyjádřit současný děj. Tyto tvary vyjadřují čas budoucí (*přinesu, odjede, přečtu apod.*) V koncovkách přítomného času se píše vždy měkké *í/í*. Slovesa, která mají v 1. os. č. j. času přít. koncovku **-i** (*já*) hrají, mají v 3. os. č. mn. času přít. koncovku **-i** (*oni*) hrají.

ČASOVÁNÍ SLOVES V ČASE MINULÉM

Přičestí minulé je slovesný tvar, který končí na **-l, -la, -lo, -li, -ly, -la.**

V 1. a 2. os. čísla jednotného i množného jsou tvary čísla minulého složené.

Skládají se z přičestí minulé a z pomocného slovesa. Např.: *táhl jsem, táhl jsi, táhli jsme, táhli jste.*

V 3. os. čísla jednotného i množného je tvar jednoduchý – přičestí minulé (*on*) spadl, (*ona*) spadla, (*ono*) spadlo, (*oni*) spadli, (*ony*) spadly, (*ona*) spadla.

U zvrátých sloves ve 2. os. č. j. připojujeme zkrácený tvar *ses, sis* (*houpal ses, četl sis*).

ČASOVÁNÍ SLOVES V ČASE BUDOUCÍM

Budoucí čas má všechny tvary složené. Skládají se z pomocného slovesa a z neurčitku. Např.: *budu číst, budeš číst, bude číst, budeme číst, budete číst, budou číst.*

Některá slovesa vyjadřují budoucí čas jednoduchými tvary času přítomného (*přijedu, zavolám, přečtu*).

PÁDY PŘEDLOŽKOVÉ a PROSTÉ

- a 5. pád je vždy prostý (bez předložek)
 - pád: **bez, z, do, od, u, okolo, kolem,**
 - pád: **k, proti, naproti,**
 - pád: **pro, přes, (za, na, o),**
 - pád: **s, mezi, nad, pod, před, za,**
 - pád: **o, v, na, po** – je vždy předložkový.
- Pády 2., 3., 4. a 7. mohou být předložkové nebo bez předložek

S předložkou si však musíme říci i příslušnou padovou otázku, neboť některé předložky se mohou pojit s více pády. Např.: *Starám se o malé koťátko. Starám se o koho, co? o koťátko (4. p.). Vyprávím o malém koťátku. Vyprávím o kom, o čem? o koťátku (6. p.).*

9. Vypište souvětí, v němž je jedna věta závislá na větě jiné.

Věta, která závisí na jiné větě, se nazývá: _____
Napište otázku, kterou jste se na vypsanou větu vedlejší zeptali:

3

10. Podle vzorců utvořte souvětí.

a) ^{Vh} ^{Vh}

3

b) ^{Vh} ^{Vv}

c) ^{Vv} ^{Vh}

3

11. Vyznačte věty hlavní (Vh) a věty vedlejší (Vv).
Doplňte otázky, kterými se na věty vedlejší ptáme.

a) Žijí ve starobylém městě, které leží poblíž Prahy.

b) Když začalo pršet, utíkali jsme domů.

c) Dnes se těším do školy, protože máme tělocvik.

9

12. Převeďte věty do přímé řeči:

a) Jana řekla, že půjdeme na plovárnu.

b) Petr se zeptal, kdy se vrátím.

2

13. Převeďte přímou řeč do řeči nepřímé.

a) Pan učitel na nás volal: „Chlapci, vraťte se!“

b) „Zítra pojedeme na výlet,“ řekl tatínek.

c) Ze školního rozhlasu se ozvalo: „Ve středu se páte třídy zúčastní lehkooatletických závodů.“

3

Maximální počet bodů: 88

Dosažený počet bodů:

Štroblová, J.: Český jazyk 5, Alfer, Praha, 1996

Přehledné tabulky jsou určeny k tomu, aby s nimi žák při výuce pracoval. Okopírujte se zvětšením na 125 %.

SKLOŇOVÁNÍ PODSTATNÝCH JMEN				
PODSTATNÁ JMÉNA RODU MUŽSKÉHO				
číslo jednotné	vzor tvrdý životný	vzor tvrdý neživotný	vzor měkký životný	vzor měkký neživotný
1. p.	pán	hrad	muž	stroj
2. p. (bez)	pána	hradu	muže	stroje
3. p. (k)	pánu, -ovi	hradu (lesa)	muži	stroji
4. p. (pro)	pána	hrad	muže	stroj
5. p.	pane! (hochu!)	hrade!	muži! (otče!)	stroji!
6. p.	(o) pánu, -ovi	(o) hradě, -u	(o) muži	(o) stroji
7. p. (s)	panem	hradem	mužem	strojem
číslo množné				
1. p.	páni, -ové (občané)	hrady	muži, -ové (přátelé)	stroje
2. p. (bez)	pánů	hradů	mužů	strojů
3. p. (k)	pánům	hradům	mužům	strojům
4. p. (pro)	pány	hrady	muže	stroje
5. p.	pán! -ové!	hrady!	muži! -ové!	stroje!
6. p.	(o) pánech	(o) hradech (lesích)	(o) mužích	(o) strojích
7. p. (s)	pány	hrady	muži	stroji
číslo jednotné				
číslo jednotné	vzor tvrdý životný	vzor měkký životný		
1. p.	předseda	soudce		
2. p. (bez)	předsedy	soudce		
3. p. (k)	předsedovi	soudci, -ovi		
4. p. (pro)	předsedu	soudce, -ovi		
5. p.	předsedo!	soudce!		
6. p.	(o) předsedovi	(o) soudci, -ovi		
7. p. (s)	předsedou	soudcem		
číslo množné				
1. p.	předsedové (husité)	soudci, -ové		
2. p. (bez)	předsedů	soudců		
3. p. (k)	předsedům	soudcům		
4. p. (pro)	předsedy	soudce		
5. p.	předsedové!	soudci! -ové!		
6. p.	(o) předsedech	(o) soudcích		
7. p. (s)	předsedy	soudci		

PODSTATNÁ JMÉNA RODU ŽENSKÉHO				
číslo jednotné	vzor tvrdý	vzor měkký	vzor měkký	vzor měkký
1. p.	žena	růže	pišeň	kost
2. p. (bez)	ženy	růže	pišeň	kosti
3. p. (k)	ženě	růži	pišeň	kosti
4. p. (pro)	ženu	růži	pišeň	kost
5. p.	ženo!	růže!	pišeň!	kosti!
6. p.	(o) ženě	(o) růži	(o) pišeň	(o) kosti
7. p. (s)	ženou	růži	pišeň	kosti
číslo množné				
1. p.	ženy	růže	pišeň	kosti
2. p. (bez)	žen	růží (ulic)	pišeň	kosti
3. p. (k)	ženám	růžím	pišeň	kostem
4. p. (pro)	ženy	růže	pišeň	kosti
5. p.	ženy!	růže!	pišeň!	kosti!
6. p.	(o) ženách	(o) růžích	(o) pišeň	(o) kostech
7. p. (s)	ženami	růžemi	pišeň	kostmi

PODSTATNÁ JMÉNA RODU STŘEDNÍHO				
číslo jednotné	vzor tvrdý	vzor měkký	vzor smíšený	vzor měkký
1. p.	město	mofe	kuřete	stavení
2. p. (bez)	města	mofe	kuřete	stavení
3. p. (k)	městu	mofi	kuřeti	stavení
4. p. (pro)	město	mofe	kuřete	stavení
5. p.	město!	mofe!	kuřete!	stavení!
6. p.	(o) městě, -u	(o) mofi	(o) kuřeti	(o) stavení
7. p. (s)	městem	mofem	kuřetem	stavením
číslo množné				
1. p.	města	mofe	kuřata	stavení
2. p. (bez)	měst	mofi (střišť)	kuřat	stavení
3. p. (k)	městrům	mofim	kuřatům	stavením
4. p. (pro)	města	mofe	kuřata	stavení
5. p.	města!	mofe!	kuřata!	stavení!
6. p.	(o) městech	(o) mofich	(o) kuřatech	(o) staveních
7. p. (s)	městy	mofi	kuřaty	staveními

SKLOŇOVÁNÍ PŘÍDAVNÝCH JMEN				
PŘÍDAVNÁ JMÉNA TVRDÁ				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	mladý (skaut)	mladý (strom)	mladá (žena)	mladá (děvče)
2. p. (bez)	mladěho	mladého	mladé	mladého
3. p. (k)	mladěmu	mladému	mladé	mladému
4. p. (pro)	mladého	mladý	mladou	mladé
5. p.	mladý	mladý	mladá	mladé
6. p.	(o) mladém	(o) mladém	(o) mladé	(o) mladé
7. p. (s)	mladým	mladým	mladou	mladým
číslo množné				
1. p.	(ti) mladí (skauti)	(ty) mladé (stromy)	(ty) mladé (ženy)	(ta) mladá (děvčata)
2. p. (bez)	mladých	mladých	mladých	mladých
3. p. (k)	mladým	mladým	mladým	mladým
4. p. (pro)	mladé	mladé	mladé	mladá
5. p.	mladí	mladí	mladí	mladá
6. p.	(o) mladých	(o) mladých	(o) mladých	(o) mladých
7. p. (s)	mladými	mladými	mladými	mladými
PŘÍDAVNÁ JMÉNA MĚKKÁ				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	jarní (cizí muž)	jarní (den)	jarní (noc)	jarní (jaro)
2. p. (bez)	jarního	jarního	jarní	jarního
3. p. (k)	jarnímu	jarnímu	jarní	jarnímu
4. p. (pro)	jarního (cizího muže)	jarní	jarní	jarní
5. p.	jarní	jarní	jarní	jarní
6. p.	(o) jarním	(o) jarním	(o) jarní	(o) jarním
7. p. (s)	jarním	jarním	jarní	jarním
číslo množné				
1. p.		jarní		
2. p.		(bez) jarních		
3. p.		(k) jarním		
4. p.		(pro) jarní		
5. p.		jarní		
6. p.		(o) jarních		
7. p. (s)		jarními		

PŘÍDAVNÁ JMÉNA PŘIVLASTŇOVACÍ				
vzor otcův, otcova, otcovo				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	otcův (bratr)	otcův (kabát)	otcova (sestra)	otcovo (pole)
2. p. (bez)	otcova	otcova	otcovy	otcova
3. p. (k)	otcovu	otcovu	otcové	otcovu
4. p. (pro)	otcova	otcův	otcovu	otcovo
5. p.	otcův (bratře)!		otcova (sestro)!	otcovo (dítě)!
6. p.	(o) otcově (-ovu)	(o) otcově (-ovu)	(o) otcově	(o) otcovu
7. p. (s)	otcovým	otcovým	otcovou	otcovým
číslo množné				
1. p.	otcoví (bratři)	otcovy (kabáty)	otcovy (sestry)	otcova (pole)
2. p. (bez)	otcových	otcových	otcových	otcových
3. p. (k)	otcovým	otcovým	otcovým	otcovým
4. p. (pro)	otcovy	otcovy	otcovy	otcova (pole)
5. p.	otcoví (bratři)!		otcovy (sestry)!	otcova (hřbitva)!
6. p.	(o) otcových	(o) otcových	(o) otcových	(o) otcových
7. p. (s)	otcovými	otcovými	otcovými	otcovými
vzor matčin, matčina, matčino				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	matčin (bratr)	matčin (dům)	matčina (sestra)	matčino (kolo)
2. p. (bez)	matčina	matčina	matčiny	matčina
3. p. (k)	matčinu	matčinu	matčině	matčinu
4. p. (pro)	matčina	matčin	matčinu	matčino
5. p.	matčin (bratře)!		matčina (sestro)!	matčino (dítě)!
6. p.	(o) matčině (-inu)	(o) matčině (-inu)	(o) matčině	(o) matčinu
7. p. (s)	matčiným	matčiným	matčinou	matčiným
číslo množné				
1. p.	matčini (bratři)	matčiny (domy)	matčiny (sestry)	matčina (pole)
2. p. (bez)	matčiných	matčiných	matčiných	matčiných
3. p. (k)	matčiným	matčiným	matčiným	matčiným
4. p. (pro)	matčiny	matčiny	matčiny	matčiny
5. p.	matčini (bratři)!		matčiny (sestry)!	matčina (děcka)!
6. p.	(o) matčiných	(o) matčiných	(o) matčiných	(o) matčiných
7. p. (s)	matčinými	matčinými	matčinými	matčinými

SKLOŇOVÁNÍ ZÁJMEN				
ZÁJMENA BEZRODÁ JÁ, TY, SI, MY, VY				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	já	ty	si	vy
2. p. (bez)	mě, mně	tě, tebe	si, sobě	sebe
3. p. (k)	mi, mně	ti, tobě	se, sebe	
4. p. (pro)	mě, mne	tě, tebe		
5. p.				
6. p.	(o) mně	(o) tobě	(o) sobě	
7. p. (se)	mnou	(s) tebou	sebou	
číslo množné				
1. p.	my	vy		
2. p. (bez)	nás	vás		
3. p. (k)	nám	vám		
4. p. (pro)	nás	vás		
5. p.		vy!		
6. p.	(o) nás	(o) vás		
7. p. (s)	námi	vámi		
ZÁJMENA RODOVÁ TEN, NÁŠ (VÁS)				
Přivlastňovací zájmeno VÁS se skloňuje stejně jako přivlastňovací zájmeno NÁS.				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	ten náš (pes)	ten náš (dům)	ta naše (země)	to naše (pole)
2. p. (bez)	toho našeho	toho našeho	tě naši	toho našeho
3. p. (k)	tomu našemu	tomu našemu	tě naši	tomu našemu
4. p. (pro)	toho našeho	ten náš	tu naši	to naše
5. p.				
6. p.	(o) tom našem	(o) tom našem	(o) té naší	(o) tom našem
7. p. (s)	tím našim	tím našim	tou naší	tím našim
číslo množné				
1. p.	ti naši (psi)	ty naše (domy)	ty naše (země)	ta naše (pole)
2. p. (bez)	těch našich	těch našich	těch našich	těch našich
3. p. (k)	těm našim	těm našim	těm našim	těm našim
4. p. (pro)	ty naše	ty naše	ty naše	ta naše
5. p.				
6. p.	(o) těch našich	(o) těch našich	(o) těch našich	(o) těch našich
7. p. (s)	těmi našimi	těmi našimi	těmi našimi	těmi našimi

ZÁJMENA RODOVÁ ON, ONA, ONO				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	on	on	ona	ono
2. p.	jeho, ho, jej	jeho, ho, jej	ji	jeho, ho, jej
3. p.	jemu, mu	jemu, mu	ji	jemu, mu
4. p.	jej, ho, jeho	jej, ho	ji	ho, je, jej
5. p.				
6. p.	(o) něm	(o) něm	(o) ní	(o) něm
7. p.	jím	jím	jí	jím
číslo množné				
1. p.	oni	ony	ony	ona
2. p.	jich	jich	jich	jich
3. p.	jim	jim	jim	jim
4. p.	je	je	je	je
5. p.				
6. p.	(o) nich	(o) nich	(o) nich	(o) nich
7. p.	jimi	jimi	jimi	jimi

Je-li před zájmeny on, ona, ono předložka, změni se počáteční souhláska j na ň. Např. oni, bez nich, k nim, pro ně, o nich, s nimi.

SKLOŇOVÁNÍ ZÁJMEN MŮJ (TVŮJ, SVŮJ)				
číslo jednotné	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	můj (pes)	můj (dům)	má, moje (lod)	mé, moje (kolo)
2. p. (bez)	mého	mého	mé, moji	mého
3. p. (k)	mému	mému	mé, moji	mému
4. p. (pro)	mého	můj	mou, moji	mé, moje
5. p.	můj!	můj!	má, moje!	mé, moje!
6. p.	(o) mém	(o) mém	(o) mé, moji	(o) mém
7. p. (s)	mým	mým	mou, moji	mým
číslo množné				
1. p.	mi, moji	mé, moje	mé, moje	má, moje
2. p. (bez)	mých	mých	mých	mých
3. p. (k)	mým	mým	mým	mým
4. p. (pro)	mé, moje	mé, moje	mé, moje	má, moje
5. p.	mi, moji!	mé, moje!	mé, moje!	má, moje!
6. p.	(o) mých	(o) mých	(o) mých	(o) mých
7. p. (s)	mými	mými	mými	mými

SKLOŇOVÁNÍ ČÍSLOVEK

ČÍSLOVKY JEDEN (JEDNA, JEDNO)

	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	jeden	jeden	jedna	jedno
2. p. (bez)	jednoho	jednoho	jedné	jednoho
3. p. (k)	jednomu	jednomu	jedné	jednomu
4. p. (pro)	jednoho	jeden	jednu	jedno
5. p.				
6. p.	(o) jednom	(o) jednom	(o) jedné	(o) jednom
7. p. (s)	jedním	jedním	jednou	jedním

ČÍSLOVKY DVA, DVĚ, OBA, OBĚ

	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	oba, dva	obě, dvě	obě, dvě	obě, dvě
2. p. (bez)	obou, dvou	obou, dvou	obou, dvou	obou, dvou
3. p. (k)	oběma, dvěma	oběma, dvěma	oběma, dvěma	oběma, dvěma
4. p. (pro)	oba, dva	obě, dvě	obě, dvě	obě, dvě
5. p.				
6. p.	(o) obou, dvou	(o) obou, dvou	(o) obou, dvou	(o) obou, dvou
7. p. (s)	oběma, dvěma	oběma, dvěma	oběma, dvěma	oběma, dvěma

ČÍSLOVKY TŘI, ČTYŘI (pro všechny tři rody jsou stejné tvary)

	rod mužský (životný)	rod mužský (neživotný)	rod ženský	rod střední
1. p.	tři (psi, domy, lodě, kola)	čtyři (psi, domy, lodě, kola)	čtyři (psi, domy, lodě, kola)	čtyři (psi, domy, lodě, kola)
2. p. (bez)	tří (třech)	čtyř (čtyřech)	čtyř (čtyřech)	čtyř (čtyřech)
3. p. (k)	třem	čtyřem	čtyřem	čtyřem
4. p. (pro)	tří	čtyři	čtyři	čtyři
5. p.				
6. p.	(o) třech	(o) čtyřech	(o) čtyřech	(o) čtyřech
7. p. (s)	třemi	čtyřmi	čtyřmi	čtyřmi

Tvary 2. p. bez třech, bez čtyřech jsou nespisovné.

ČÍSLOVKY PĚT AŽ DEVADEŠÁT DEVĚT

1. p.	pět (psů, domů, lodí, kol)
2. p. (bez)	pěti (psů, domů, lodí, kol)
3. p. (k)	pěti (psům, domům, lodím, kolům)
4. p. (pro)	pět (psů, domů, lodí, kol)
5. p.	
6. p.	(o) pěti (psech, domech, lodích, kolech)
7. p. (s)	pěti (psi, domy, loděmi, koly)

STAVBA VĚTY

Některá slova ve větě k sobě svým významem patří, vytvářejí skladební dvojice.

Sousedův vlčák hravě přeskočil i vysoký plot.

vlčák přeskočil – základní skladební dvojice

sousedův vlčák – (Či vlčák?) určovací skladební dvojice

hravě přeskočil – (Jak přeskočil?) určovací skladební dvojice

přeskočil plot – (Koho, co přeskočil?) určovací skladební dvojice

vysoký plot – (Jaký plot?) určovací skladební dvojice

Skladební dvojice jsou tvořeny větnými členy.

Základní větné členy jsou: podmět a přísudek (vlčák přeskočil).

Podmět bývá obvykle vyjádřen podstatným jménem (zájmenem) v I. p. (vlčák).

Slovesný přísudek je vyjádřen určitým slovesem (přeskochil).

Základní větné členy (podmět a přísudek) tvoří základní skladební dvojici.

Mezi základními větnými členy je shoda. Podmětem se ptáme na přísudek a přísudkem se ptáme na podmět.

Ostatní dvojice jsou určovací skladební dvojice. Ty jsou tvořeny členem

řídícím a členem závislým. Členem řídícím se ptáme na člen závislý. Např.

Či vlčák? sousedův vlčák – určovací skladební dvojice, člen řídící: vlčák, člen závislý: sousedův.

Větné členy mohou být: a) holé,

b) rozvité,

c) několikanásobné.

Jednotlivé členy několikanásobného větného členu oddělujeme čárkou, pokud nejsou spojeny spojkami a, i, nebo, ani.

ŘEČ PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ

Přímá řeč uvádí doslova, co řekl mluvčí.

Přímá řeč bývá na začátku a na konci ohraničena uvozovkami.

Věta uvozovací uvádí, kdo řeč pronesl.

Věta uvozovací může být: a) před přímou řečí
b) za přímou řečí
c) vložena do přímé řeči.

Grafické znázornění:

- a) V _____, „ _____ (?!)“
b) „V _____, (?!)“ m _____
c) „V _____, “ m _____, „m _____ (?!)“

ČASOVÁNÍ SLOVES

ZPŮSOB OZNAMOVACÍ

ČAS PŘÍTOMNÝ		ČAS MINULÝ		ČAS BUDOUCÍ	
č. j.	č. mn.	č. j.	č. mn.	č. j.	č. mn.
čtu	čteme	četl jsem	četli jsme	budu číst	budeme číst
čteš	čtete	četl jsi	četli jste	budeš číst	budete číst
čte	čtou	četl	četli (muži)	bude číst	budou číst
		četla	četly (ženy)		
		četlo	četla (děcka)		

Slovesné tvary způsobu oznamovacího vyjadřují troji osobu, dvoji číslo a troji čas (přítomný, minulý a budoucí).

ZPŮSOB ROZKAZOVACÍ

2. os. č. j.	čti!	piš!	vstávej!
1. os. č. mn.	čtíme!	pišme!	vstávejme!
2. os. č. mn.	čtěte!	pište!	vstávejte!

Tvary rozkazovacího způsobu vyjadřují osobu, číslo, ale nevyjadřují čas.

Rozkazovací způsob má tvary pouze pro 2. os. č. j., 1. os. č. mn.

a 2. os. č. mn.

Rozkaz (i v ostatních osobách) můžeme vyjádřit tvary přítomnými ve spojení s částicí ať, nechť (např.: Ať přijde včas. Nechť se stane po tvém!).

ZPŮSOB PODMIŇOVACÍ

ČAS PŘÍTOMNÝ

číslo jednotné:

četl bych	učil bych se	zpíval bych si
četl bys	učil by ses	zpíval by sis
četl by	učil by se	zpíval by si

číslo množné:

četli bychom	učili bychom se	zpívali bychom si
četli byste	učili byste se	zpívali byste si
četli by	učili by se	zpívali by si

Pozor na chybné tvary:

četl by jsi, učil by jsi se, zpíval by jsi si,
četli by jste, učili by jste se, zpívali by jste si.

ČAS MINULÝ

číslo jednotné:

byl bych četl	byl bych se učil	byl bych si zpíval
byl bys četl	byl by ses učil	byl by sis zpíval
byl by četl	byl by se učil	byl by si zpíval

číslo množné:

byli bychom četli	byli bychom se učili	byli bychom si zpívali
byli byste četli	byli byste se učili	byli byste si zpívali
byli by četli	byli by se učili	byli by si zpívali

kdybych četl abych četl V podmiňovacím způsobu se spojky aby, kdyby spojují s pomocným slovesem:

kdybys četl abys četl

kdyby četl aby četl

kdybychom četli abychom četli

kdybyste četli abyste četli

kdyby četli aby četli

aby

byste

abyste

PŘÍVLASTEK

Přívlastek je rozvíjející větný člen.

Přívlastek rozvíjí a přesněji určuje podstatné jméno, např.: *rozsvícená lampa*. Přívlastek *rozsvícená* je závislý na podstatném jménu *lampa*. Ptáme se na něj otázkami *jaký?, který?, čím?* a podstatným jménem. *Jaká lampa? – rozsvícená.*

Přívlastek bývá nejčastěji vyjádřen přídavným jménem.

Přívlastek shodný přejímá od řídicího podstatného jména pád, číslo a rod (např. *mladý lékař, mladí lékaři*).

Přívlastek může být holoj: *mladý (lékař)*

rozvíjí, velmi mladý (lékař)

několikanásobný: mladý a obětavý (lékař).

SOUVĚTÍ

Větný celek, který se skládá ze dvou nebo více vět, se nazývá souvětí.

Věty v souvětí jsou buď hlavní, nebo vedlejší.

Věty hlavní nejsou mluvnicky ani významově závislé na jiné větě.

Např.: *Honza zvítězil ve všech disciplínách a získal zlatou medaili.*

Věty hlavní mohou stát samostatně: *Honza zvítězil ve všech disciplínách.*

Získal zlatou medaili.

Věta vedlejší je závislá na jiné větě v souvětí. Je mezi nimi *vztah závislosti*. V souvětí, které se skládá ze dvou vět, je řídicí větou věta hlavní a větou závislou je věta vedlejší.

Vh *Proč utíkaly děti domů?* Vv

Děti utíkaly domů, protože se spustil prudký déšť.

O složitějších souvětích, v nichž i věta vedlejší může být větou řídicí, se budete učit později.

KONTROLA SLOHOVÝCH CVIČENÍ

SLOHOVÁ CVIČENÍ

(případně jejich koncept) vždy pečlivě opravte:

- Ve větách, které následují za sebou, neopakujeme zbytečně stejná slova. Můžeme je nahradit: a) vhodným zájmenem, b) slovem souznačným, c) někdy je můžeme vynechat.
- V jednom větném celku neužíváme spojky *když – tak*.
- Ukazovací zájmena užíváme pouze tam, kde je to nutné. Nehromadíme je ve větách, které po sobě následují. Tam, kde je to možné, nadbytečná zájmena vynechte.
- Spojka *jestli* je hovorová. Nahraďte ji spojkou *jestliže*. Tam, kde spojka *jestli* uvozuje otázku, např. v souvětí *Ptal se, jestli s nimi půjde*, ji nahraďte spojkou *zda* nebo *zdali*.
- Zkontrolujte tvary zvrtných sloves v 2. os. č. j. č. min. *ptal ses* (chybně: *ptal jsi se*), *zpíval sis* (chybně: *zpíval jsi si*).
- Zkontrolujte tvary podmiňovacího způsobu: *četl bys* (chybně: *četl by jsi*), *učil by ses* (chybně: *učil by jsi se* apod. (viz časování sloves způsobu podmiňovacího)).
- Zkontrolujte psaní čárek:
 - Čárkou oddělujeme členy několikanásobných větných členů, pokud nejsou spojeny spojkami *a, i, nebo, ani*.
 - Čárkou oddělujeme věty v souvětí, pokud nejsou spojeny spojkami *a, i, nebo, ani*. Zkontrolujte počet určitých sloves a porovnejte ho s počtem čárek.
2 slovesa – 2 věty – 1 čárka, která věty odděluje
3 slovesa – 3 věty – 2 čárky, které věty oddělují, atd.
Pokud nejsou věty v souvětí spojeny spojkami *a, i, nebo, ani*, pak je obvykle o jednu čárku méně, než kolik je určitých sloves.
 - Tvary pátého pádu oddělujeme od ostatní věty čárkou:
ⓐ na začátku věty (*Jano, vrať se včas!*)
ⓑ na konci věty (*Navštivte nás brzy, přátelé!*)
ⓒ uvnitř věty (*Zavolej mi, Vašku, snad se domluvíme.*)
 - Citoslovce také oddělujeme od ostatní věty obvykle čárkou.
- Pokud jste užili přímou řeč, zkontrolujte správnost zápisu podle příslušné tabulky.

O SLOHU

Naše jazykové projevy se budou lišit podle toho:

- Co chceme sdělit (např. budeme-li informovat, vyprávět nebo popisovat).
- Komu je naše sdělení určeno.
- Kdo je mluvčím nebo pisatelem (např.: jak ovládá český jazyk, jaké jsou jeho vyjadřovací schopnosti, zda je vtipný apod.).

ČLENĚNÍ TEXTU

Delší texty se obvykle člení podle osnovy.

OSNOVA: ⓐ úvod

ⓑ hlavní část (se dále člení podle potřeby) a)

b)

c)

ⓒ závěr

VYPRAVOVÁNÍ

Vypravováním chceme posluchače (čtenáře) zaujmout. Jako námět si vyberáme jedinečné neopakující se děje, události nebo příběhy. Rozmyslíme si, zda bude vypravování spíše veselé, nebo spíše smutné; zda bude napínavé, bude-li v závěru rozuzlení, nebo zda bude vypravování neukončené.

POPIS

Popisovat můžeme osobu (zvíře nebo věc), děj, pracovní postup.

Základem popisu je pozorování. Popis musí být co nejpřesnější a nejvístlivější, aby si posluchač (čtenář) mohl popisovaný objekt nebo děj představit; aby mohl podle popsaného pracovního postupu pracovat.

Při popisu zvolíme určitý postup:

např.: od nejdůležitějšího k méně důležitému,

v určitém směru (shora dolů, zleva doprava nebo naopak),

postupujeme tak, jak probíhal děj,

popisujeme v pořadí, jak činnosti za sebou následují.

LÍČENÍ

Cílem líčení není přesný popis faktů, ale spíše pocitů a nálad, které v nás pozorované objekty vyvolávají.

OZNÁMENÍ

Informuje posluchače (čtenáře) o události, která teprve nastane.

Bývá doplněno výzvou k účasti. Oznámení musí obsahovat všechny potřebné údaje (např. pořadatele, název akce, datum, hodinu a místo konání, program, vstupné apod.).

ZPRÁVA

Informuje posluchače (čtenáře) o události, která se stala. Obsahuje základní (nejdůležitější) údaje (např. pořadatele, název akce, datum, hodinu a místo konání, program, vstupné apod.). Zpráva může obsahovat i hodnocení události nebo jen názor pisatele na ni.

DOPIS

Dopisem podáváme určitému adresátovi (adresátům) nějaké sdělení.

Obvykle obsahuje: datum, oslovení, pozdrav, vlastní sdělení, přání a podpis. Je určen konkrétnímu adresátovi.

TELEGRAM

Slouží k rychlému podávání stručných zpráv.

Je určen konkrétnímu adresátovi.

TISKOPISY

Vyplňte tiskopisy např.:

- při odeslání peněz – poštovní poukázkou,
- při odeslání balíku – poštovní průvodkou,
- při odeslání doporučeného dopisu – podací listek.

Píšeme přesné adresy. Nesmíme zaměnit adresáta a odesílatele, jejich pořadí je na různých tiskopisech různé.

CO UŽ UMÍME III - test pro třetí čtvrtletí

QAK NA KŘÍŽOVATCE

Žabák Qak beze spěchu skončil chybné přecházení a pak teprve v_hledal značený přechod. Domněnka, že snad obojživelník rázem zmoudřel, by b_la ovšem m_lná. Při ro_svicené zelené jen netrpělivě přešlapoval a čekal, až se rozsvítí červená. Potom sebevědomě vkročil do křížovatky. Strážce dopravního pořádku hned za ním sp_chal s pokutovým blokem, ale žabák se na něj jen zadíval a významně odkašlal. A tu si muž zákona rychle uv_domil, že tento druh je vlastně zákonem chráněný. Schoval pokutový blok do levé kaps_, žabáka do pravé a odnesl jej do bezpečí. To jest do městského parku, kde bylo dost vody a much, což obojí je pro žabu vhodnější než automobil_ a puch.

- Napište podstatná jména rodu:
 - mužského životná (4): _____
 - mužského neživotná (4): _____
 - ženského (4): _____
 - středního (4): _____
- V článku podtrhněte rovnou čarou tři podstatná jména v 1. pádě.
- Napište příklady slov k těmto slovním druhům:
 - přídavná jména (4): _____
 - zájmena (4): _____
 - číslovky (4): _____
 - slovesa (4): _____
 - příslovce (4): _____
 - předložky (4): _____
 - spojky (4): _____
- Vyjmenujte vzory podstatných jmen rodu:
 - mužského: _____
 - ženského: _____
 - středního: _____

5. Napište správné tvary podstatných jmen:

mezi úrodnými (pole) _____	pod dvěma (lípa) _____
se zlými (slovo) _____	k jednomu (páv) _____
vidíme zlé (pes) _____	s dobrými (jídlo) _____
v hlubokých (les) _____	v suchých (větev) _____
uhelné (důl) _____	známému (spisovatel) _____
s našimi (přítel) _____	jedeme do (Ostrava) _____
pluje po (Labe) _____	dva skalní (orel) _____

6. U kterých vzorů podstatných jmen je i/i v koncovce vždy měkké?

U kterých vzorů podstatných jmen je y v koncovce vždy tvrdé?

Vzor žena má v 7. p. č. mn. koncovku _____ (např. _____)

Slovo les má v 6. p. č. mn. koncovku _____ (např. _____)

Podstatná jména, která se skloňují podle vzoru pán, mají:

v 1. a 5. p. č. mn. koncovku _____ (např. _____)

ve 4. a 7. p. č. mn. koncovku _____ (např. _____)

7. Napište podstatná jména obecná a vlastní:

obecná (5): _____

vlastní (5): _____

8. Kdo nebo co může mít své vlastní jméno? (10)

9. Napište slovo významem nadřazené a vymyslete k němu tři slova podřazená:

10. Napište dvě slova, k nimž umíte napsat slova opačného významu:

11. K daným slovům napište slova stejného nebo podobného významu:

rychle - _____ dost - _____

strážce - _____ vkročil - _____

Maximální počet bodů: 127

Dosažený počet bodů:

ZHODNOŤTE SVÉ VÝSLEDKY TESTU

	úkol č.	umím	doučím se
1. Určování rodu a životnosti a pádu podstat. jmen	1, 2		
2. Určování slovních druhů	3		
3. Vzory podstatných jmen	4		
4. Pravopis koncovek podstatných jmen	5, 6		
5. Podstatná jména vlastní a obecná	7, 8		
6. Slova významem nadřazená a podřazená	9		
7. Slova protikladná	10		

Přechová D. Počet bodů: 100

4. *Doplňte vynechaná znaménka. (Tabulka Typy přímé řeči vám pomůže.)*

To už babička ucítila pach ze spálené placky a nakrčila nos.

Co to cítím? zeptala se podezíravě.

Dort, babi, řekl kajicně Aleš.

A dodal: Chtěli jsme ti totiž přichystat překvapení a řekli jsme si, než se vrátíš z výstavy, že ti upečeme dort.

Copak vy to umíte? podivila se babička.

To je to, vzdychl Aleš, my jsme si mysleli, že to umíme. Chápeš?

(Podle V. Steklače)

a) *Určete slovní druhy.*

b) *Vysvětlete význam rčení* Přiznání je polehčující okolnost.

PORADÍŠ, str. 62

5. *Změňte několika způsobů řeči nepřímou na řeč přímou.*

Vzor: Maminka řekla, abych zalila kytky. Maminka řekla: „Zalij kytky!“

„Zalij kytky,“ řekla maminka.

Paní učitelka oznámila, že pojedeme na výlet. V rozhlase hlásili, že nepůjde elektrina. Babička psala, že brzy přijede. Bratr křičel, že se spálil.

6. *Napište. Doplňte neúplná slova, uvozovky a znaménka v přímé řeči.*

Jednou v_šla Manka z jeskyně a pov_dá Rumcajsi, narodil se nám s_nek.

To si mus_m na radost v_střelit z p_stole řekl Rumcajs.

Dal si do p_stole žalu_ a s_lně v_střel_l.

A teď se na našeho s_nka podívám řekl.

V_š co řekl Rumcajs, když chlapce spatřil, já mu udělám střev_čky.

To m_sliši vážně zeptala se Manka.

(Podle V. Čtvrťka)

a) *Vyhledejte slovesné tvary jednoduché a složené.*

b) *Znáte autora knihy, ze které je tato ukáзка?*

7. *Vyhledejte přímou řeč. Určete slovní druhy.*

„Dobrý ráno,“ křičí kós, co má hnízdo na borovici, na souseda vrabčáka, co bydlí u okapu. „Už je čas.“

„Vím, vím, vím,“ povídá vrabec. „Už abych lít, kde bych něco štíp, štíp, štíp, aby bylo co jíst, vid?“

„Vskutku, vskutku,“ brouká holub na střeše. „Jsou s tím starosti, málo zrní.“

„Tak, tak,“ přívukuje vrabec. „To dělají ta auta, víš? Dokud bylo koní víc, bylo všude rozsypano zrní, ale teď? Teď auto proletí a nenechá po sobě nic, nic, nic!“

(Podle K. Čapka)

a) *Řekněte, kteří ptáci se účastnili rozhovoru. Rozdělte jejich promluvy a předvedte sami jejich dialog.*

b) *Znáte jiné pohádky, v nichž se zvířata dorozumívají lidskou řečí? Jmenujte je.*

IX. ZÁVĚREČNÉ OPAKOVÁNÍ

OPAKOVÁNÍ S VODNÍKEM Č. 7

Za každé cvičení bez chyby získáváte od Lojzika žabičku. (Jejich počet si zapiš

1. *Doplňte neúplná slova a napište.*

Proč nenos_ža_ky pla_ky

Koupal_se_ža_ky

bli_ko staré lá_ky,

všechny měl_na neděl_

pěkně nové pla_ky.

Ze šup_nek jim je š_la

jej_ch prabab_čka m_lá.

(J. Havel)

a) *K vyznačeným slovům uveďte slova protikladná.*

b) *Vyhledejte slova citově zabarvená.*

c) *Vyznačte stavbu slova prababička.*

2. *Napište v množném čísle.*

Orel i sup bojuje zobákem a drápem. Včela a čmelák má žihadlo, medvěd a ryba bojuje tlapou. Zmije je nebezpečná jedovatým zubem. Čáp chytá žábu a ryba. Žába se živí mouchou a komárem. Sokol pronásleduje holuba, ostříže a jeřábka. Lev se plíží za antilopou a gazelou. Liška uchvacuje myši a zajíce.

3. *Doplňte neúplná slova a napište. Zdůvodněte.*

Naše tělocv_čna je v přízem_školní budov_. Podlaha je pokr_tá parketam_. Tělocv_čna je v_bavena šplhadl_, dvěma kladinam_, v roz_ch stojí koz_. Rádi cv_číme se švihadl_a děláme kotoul_na ob_mných zíněnkách. Přezouváme se do cv_čební obuv_. Nejv_c se zadýcháme při v_bíjené nejv_c se zasm_jeme, když zkusíme kotoul_na legrační překá_kové dráze.

a) *Popište vaši tělocvičnu.*

b) *Zkuste vymyslet, jak asi vypadá „legrační překážková dráha“.*

4. *Napište podle diktátu.*

Břetislav byl syn knížete Oldřicha. Osvobodil Moravu od Maďarů. Proto jej kníže Oldřich jmenoval správce Moravy. Břetislav si zvolil za své sídlo hrad v Brně a rozhodl se, že zubožené zemi vrátí její bývalou slávu. Po čase se Břetislav dozvěděl, že v cizině žije překrásná dívka Jitka. Břetislav si umínil, že se s ní ožení, i kdyby měl všechny kraje objet a Jitku sám vyhledat.

a) *Určete rod, číslo, pád a vzor vyznačených podstatných jmen.*

b) *Napište vzorec posledního souvětí.*

c) *Určete osobu, číslo a čas u tučně vyznačených sloves.*

d) *Vypište vlastní jména a seřaďte je podle abecedy.*

e) *Vysvětlete psaní slova obiet a řiďte další slova s předponou ob-.*

Janačková, Z. M. Mühlhauserová, H. Příborová, O. 1
Minařová, E.: Český jazyk 4, Nová škola, Praha 1999

5. Složte pomíchaná přísloví a ustálená rčení, přečtěte je a vysvětlete význam.

Le_ má krátké nohy, tolikrát jsi člov_kem.

Co se v mládí naučíš, ale j_stě.

Nějak b_lo, že b_ch hřeb_ky pol_kal.

Je tma, ve stáří jako kd_ž najdeš.

Mám hla_, nějak bude.

Či chleba jíš, jako v pytl_.

Kolik jazyků znáš, daleko neuteče.

Boží ml_ny melou pomalu, toho p_seň zp_vej.

a) Odůvodněte pravopis neúplných slov a cvičení napište.

b) Vyhleďte všechny slovesné tvary, určete mluvnické kategorie.

c) U tučně vyznačených podstatných jmen určete mluvnické kategorie.

d) Časujte sloveso být ve všech časech.

6. Odůvodněte pravopis neúplných slov a napište je.

sb_rka, l_zátka, p_tlák, m_sl, spl_vání, tal_ř, lv_če, p_seň, s_dl_ště, p_lník,

b_ble, m_sl_vec, p_cha, um_vadlo, s_ček, chv_le, trp_t, ob_dlí, cv_čitel,

skl_žeň, jev_ště, pol_bek, pov_nnost, v_cházka, klop_tnutí, p_tel, telev_ze,

p_smo, v_těz, Přib_slav, L_tom_šl, p_l_na, z_vnutí, s_sel

a) Určete vzor podstatných jmen.

b) Utvořte z některých podstatných jmen slovesa nebo přídavná jména.

c) Tvořte s některými slovy věty oznamovací, tázací, rozkazovací i přací.

7. Tvořte věty s danými slovy.

pobyli - pobyly - pobili - pobily

vyseli - vysely - viseli - visely

vyli - vili - vily - víly

8. Nahradte sloveso cestovat v některých větách vhodnějším slovesem.

Každý by měl procestovat svoji vlast. Toník cestuje s tatínkem a maminkou. Cestuje na kole, vlakem i autem, nejraději ale cestuje pěšky. Cestují do starých hradů a zámků, často se rozjedou jen tak do přírody. Někdy si Toník myslí, že snad už procestovali všechno. Ale tatínek se směje: „To si ještě počkáš! Naše země je veliká!“

a) Určete slovní druhy.

b) Vyhleďte věty jednoduché a souvětí.

c) Vyznačená slova nahradte slovy souznačnými.

d) Pište na tabuli země, které jste navštívili, a seřaďte je podle abecedy.

9. Přečtěte v čase minulém a budoucím.

Na podzim pouštíme draky. Myslivcům sbíráme zásoby žaludů a kašta. V zimě pečujeme o ptáky. Jezdíme na lyžích a hrajeme hokej. Na j. vyrábíme ptákům budky. Hodně chodíme do přírody. Užíváme si koupě. Rodičům pomáháme na zahradě.

a) Určete pád podstatných jmen.

b) Převedte slovesa do tvaru 1. osoby čísla jednotného; do 2. osoby čísla množné

10. Napište odpovědi v množném čísle, použijte slov ze sloupečku.

Čím se živí vlaštovka?

křeček a syse

Kdo si shromažďuje pod zemí zásoby obilí?

pes

Kdo se pase na louce?

včela a čmel

Který živočich sbírá na květinách sladkou šťávu?

komár a mouc

Kdo hlídá pánovo obydlí?

kráva a husa

11. Napište podle diktátu.

Jaro pod horam_

Slun_čko začíná přib_rat na s_le. Každ_m dnem přib_vá slunečních paprs a ub_vá sněhu. S_lnice v_s_chají. Od jihu údol_m přiletěl vlahý v_tr. Př_n v_datné deště. Voda sm_vá zb_tky sněhu. Objev_ se zelené ozim_. Brz_č ro_puknou první pupen_ a v_raší nové l_stečky.

a) Vyjádřete jinak: přibírat na síle, vlahý vítr, vydatné deště, vítr přiletěl, rozpukn pupeny.

b) Podtrhněte podmět a přísudek.

c) Říkejte slova příbuzná se slovy: objevit, objet, objem, objednat.

12. Vyhleďte spojovací výrazy, doplňte čárky a jiná chybějící znaménka.

Viktorín měl dnes úplně nový sešit kde měl na první straně nalepen známku. Oznámil nám že začíná sbírat známky z celého světa. Také n vysvětlil že sbírání známek je užitečná věc protože se přitom člověk mů naučit i dějepis a zeměpis. Bylo by prima kdybyste všichni také začali sbí známky řekl Viktorín. Vzápětí dodal Ty známky ale nesmějí být zničt a musejí mít všechny vroubky. Když jsem přišel domů na oběd hned jse poprosil maminku aby mi dala nějaké známky. (Podle Gosciny - Semj

a) Vyhleďte všechna přídavná jména a příslovce.

b) Vypište vzorce souvětí.

c) Máte nějakého koníčka? Sbíráte vy nebo někdo z vaší rodiny něco zajímavéh Vyprávějte o svých sbírkách, můžete je i donést svým spolužákům ukázat.

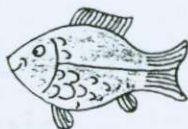
13. Vyberte ze závorek vhodný podmět k danému přísudku. Vytvořené věty zapíšte a vyznačte v nich základní skladební dvojice.

(štěňata - kočky - psi - hadi) ležely na polštářku.
(kosi - letadla - křepelky - mraky) letěli v hejnu.
(křídla - lesy - větry - žáci) šuměly ve větru.
(vodníci - strašidla - hejkalové - ježibaby) strašila.
(ryby - káčata - rybáři - kapři) plavaly hluboko pod vodou.

14. Co je ve větách naopak? Věty opravte a napište.

Buchty pekly pekaře. Ryby chytaly rybáře.
Děti chovaly maminky. Sněhuláci stavěli děti.

15. Vyhledejte slovesné tvary a určete u nich všechny mluvnické kategorie.

Během dne silně pršelo, ale k večeru už všechno usychalo. Zajíc běžel po jeteli. Potká slysa a povídá mu: „Dobrý večer. To dnes máme sychravo.“ Sysel odpoví: „Sychravo, sychravo. Už aby vysvitlo sluníčko. Rád bych vytvořil zásoby obilí ve své sýpce.“

Letěl kolem sýček a začal povykovat: „Ušáku, honem utíkej, blíží se myslivec!“ Zajíček honem ukončil svůj hovor se syslem a pelášil pryč, co mu síly stačily.

a) Přečtete souvětí se vzorcem VI, ale V2., VI a V2, co V3.

b) Vyjádřete obsah každého odstavce jednou výstižnou větou a vytvořte osnovu.

16. Řekněte, kde chybějí uvozovky.

Babičko, proč se říká výlet? My jsme nejdřív jeli autem a pak jsme chodili pěšky. Vůbec jsme neletěli, povídá Alenka.

Babička říká: Ale vyletěli jsme jako ptáci z hnízda.

Miša mi vykládal, pokračuje Alenka, jak se těší na školní výlet. To, babičko, také nepoletí.

I to víš že ne, jakpak by letěl. Počkej, povím ti něco o jednom školním výletě před mnoha lety.

(Podle E. Petišky)

a) Vymyslete nadpis textu.

b) Vyprávějte, kde jste byli na školním výletě a co jste viděli.

c) Napište krátkou pohlednici z výletu i s adresou.

PORADÍŠ, str. 63-65

17. Text si nejprve pozorně přečtete. Společně zdůvodněte psaní velkých písmen ve vlastních jménech. Potom napište podle diktátu.

Staří Indové tvrdili, že Zemi nesou na hřbetě čtyři obrovští sloni. Řekové si mysleli, že ji drží na ramenou obr Atlas. Někteří myslitelé se domnívali, že se všechno kolem Země točí. Až polský hvězdář Míkoláš Koperník dokázal, že středem naší soustavy je Slunce.

18. Určete slovní druhy slov v básni.

Start do léta

Léto zná tisíc legrací:

Je běhací, skákací, koupací a plovací!

Volá nás:

- Kde jste, dobráci?

- Jsme přilepeni za křídlo,

drží nás školní lepidlo.

Že je tak teplo, školník dříme...

Tajně se z lavic odlepíme

a vystartujem do léta:

Čtvrtá Bě právě odlétá!

(I. Borská)

a) Vyprávějte, na které prázdninové radovánky se nejvíc těšíte.

19. V prvních dvou slokách básničky vyhledejte všechna podstatná jména a slovesa a určete jejich mluvnické kategorie.

Prázdniny u babičky

Husy plavou po vodě,
kočka leží v chládku,
vesnice je v pohodě,
brambory jsou v řádku.

Kvočna hlídá kuřata,
říčka spěchá na jez.
Nepij, když jsi uhřátá,
to se radši najez.

Prázdniny u babičky,
prázdniny v Čechách (a na Moravě),
krásné jak holubičky
na horkých střeších.

Prázdniny u dědečka,
prázdniny na vsi (a na dědině).
Školní rok, ten se přečká,
nastanou, nastanou, nastanou zas.

(Z. Svěrák)

a) Vyhledejte předložky.

b) Napište jména obcí, měst nebo států, které jste navštívili o loňských prázdninách a které se chystáte navštívit letos.

Na rozloučenou Vám mává vodník Lojzík. Dříve, než se rozprchnete ze školních lavic, sečtete celkový počet odměn, které jste od Lojzika během školního roku získali.

Ti z vás, kteří byli nejúspěšnější, získávají Lojzíkův diplom, který si mohou sami vyplnit a celkovou známku nechat zapsat paní učitelkou.

Vodník Lojzík
uděluje

DIPLOM

komu: _____

za: _____ získaných odměn
při řešení úkolů v hodinách
českého jazyka ve 4. ročníku

Tabulka výsledků:

	1. test	2. test	3. test	4. test	5. test	6. test	7. test
druh odměny							
počet odměn							

Datum:

.....
podpis
paní učitelky
(pana učitele)